

***International Scientific and Practical
Conference
“WORLD SCIENCE”***

№ 5(21), Vol.3, May 2017

**Proceedings of the
III International Scientific and Practical Conference
" Scientific Issues of the Modernity"
(April 27, 2017, Dubai, UAE)**

Copies may be made only from legally acquired originals.

A single copy of one article per issue may be downloaded for personal use (non-commercial research or private study). Downloading or printing multiple copies is not permitted. Electronic Storage or Usage Permission of the Publisher is required to store or use electronically any material contained in this work, including any chapter or part of a chapter. Permission of the Publisher is required for all other derivative works, including compilations and translations. Except as outlined above, no part of this work may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means without prior written permission of the Publisher.

Founder –
ROSTranse Trade F Z C
company,
Scientific and Educational
Consulting Group
"WORLD Science", Ajman,
United Arab Emirates

Publisher Office's address:
United Arab Emirates, Ajman

Amberjem Tower (E1)
SM-Office-E1-1706A

E-mail: worldscience.uae@gmail.com

The authors are fully responsible for the facts mentioned in the articles. The opinions of the authors may not always coincide with the editorial boards point of view and impose no obligations on it.

<http://ws-conference.com/>

Tel. +971 56 498 67 38

CHIEF EDITOR

Ramachandran Nithya Professor in Finance and Marketing, Oman

EDITORIAL BOARD:

Nobanee Haitham Associate Professor of Finance, United Arab Emirates

Temirbekova Sulukhan Dr. Sc. of Biology, Professor, Russian Federation

Almazari Ahmad Professor in Financial Management, Saudi Arabia

Kuzmenkov Sergey Professor at the Department of Physics and Didactics of Physics, Candidate of Physico-mathematical Sciences, Doctor of Pedagogic Sciences

Lina Anastassova Full Professor in Marketing, Bulgaria

Safarov Mahmatali Doctor Technical Science, Professor Academician Academia Science Republic of Tajikistan

Mikiashvili Nino Professor in Econometrics and Macroeconomics, Georgia

Omarova Vera Professor, Ph.D., Kazakhstan

Alkhawaldeh Abdullah Professor in Financial Philosophy, Hashemite University, Jordan

Koziar Mykola Head of the Department, Doctor of Pedagogical Sciences, Ukraine

Mendebaev Toktamys Doctor of Technical Sciences, Professor, Kazakhstan

Tatarintseva Nina Professor, Russia

Yakovenko Nataliya Professor, Doctor of Geography, Shuya

Sidorovich Marina Candidate of Biological Sciences, Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor

Mazbayev Ordenbek Doctor of Geographical Sciences, Professor of Tourism, Kazakhstan

Polyakova Victoria Candidate of Pedagogical Sciences, Russia

Sentyabrev Nikolay Professor, Doctor of Sciences, Russia

Issakova Sabira Professor, Doctor of Philology,

Kolesnikova Galina Professor, Russia

Ustenova Gulbaram Director of Education Department of the Pharmacy, Doctor of Pharmaceutical Science, Kazakhstan

Utebaliyeva Gulnara Doctor of Philological Science, Kazakhstan

Harlamova Julia Professor, Russia

Uzilevsky Gennady Dr. of Science, Ph.D., Russian Federation

Kalinina Irina Professor of Chair of Medicobiological Bases of Physical Culture and Sport, Dr. Sci.Biol., Russia

Crohmal Natalia Professor, Ph.D. in Philosophy, National Pedagogical Dragomanov University, Ukraine

Imangazinov Sagit Director, Ph.D, Kazakhstan

Chornyi Oleksii D.Sc. (Eng.), Professor, Kremenchuk

Dukhanina Irina Professor of Finance and Investment Chair, Doctor of Sciences, Russian Federation

Pilipenko Oleg Head of Machine Design Fundamentals Department, Doctor of Technical Sciences, Ukraine

Orehowskyi Wadym Head of the Department of Social and Human Sciences, Economics and Law, Doctor of Historical Sciences, Ukraine

Nyyazbekova Kulanda Candidate of pedagogical sciences, Kazakhstan

Cheshmedzhieva Margarita Public Law and Public Management Department, Bulgaria

Peshcherov Georgy Professor, Russia

Svetlana Peneva MD, dental prosthetics, Medical University - Varna, Bulgaria

Mustafin Muafik Professor, Doctor of Veterinary Science

Ovsyanik Olga Professor, Doctor of Psychological Science, Russian Federation

Rossikhin Vasiliy Full dr., Doctor of Legal Sciences, National Law University named after Yaroslav the Wise, Ukraine

CONTENTS

PEDAGOGY

Bochevar A. G., Lifashina D. E. INSTAGRAM AND ITS FACILITIES IN TEACHING ENGLISH.....	5
Iryna Smyrnova SYSTEM OVERVIEW OF THE PURPOSE AND CONTENT OF INFORMATION TECHNOLOGY TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGIES TO THE DEVELOPMENT AND USE OF E-LEARNING RESOURCES.....	6
Zhunisoova Indira Zharkynbekovna, Uzakbaeva Zhuldyz Ryspekovna THEORETICAL BASIS OF USING INNOVATIVE METHODS.....	13
Абдраманова Н. Ш., Алметов Н. Ш. ОЦЕНИВАНИЕ КАЧЕСТВА ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО ОБУЧЕНИЯ В ВУЗЕ.....	14
Антимонова О. Н., Оспанова П. А. ЖОҒАРҒЫ МЕКТЕПТЕ ҮШТІЛДІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ СҰРАҒЫНА.....	17
Байымбетова Жүзімкүл Арзымбетқызы, Мадиярова Гүльвира Халмаканқызы, Алимова Құндыз Шайыпқызы, Сауытбаева Индира Дүйсенәліқызы, Шайзилдаева Гүлжан Сарсенбайқызы БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІНЕ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ.....	19
Shevchenko Yu. V. TEACHING ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES IN MIXED ABILITY GROUP.....	25
Байдыбекова Ерке Избасаровна, Ахатаева Ұлсана Бораиқызы, Есназар Асел Жанабергенқызы, Сауытбаева Индира Дүйсенәліқызы, Каратаев Нурлан Сагинбекович БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ӨЗБЕТІМЕН ІЗДЕНУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ.....	28
Омарбекова Шырын Орынғалиевна, Сайдахметова Лаззат Тұрлығазиевна ЖАҒАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚ ДАҒДЫСЫН ДАМУ.....	33
Казмирова О. В., Пахомова Д. К., Горбунова А. В., Дундукова Р. С. АНАЛИЗ КАЧЕСТВА КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПРЕПОДАВАНИЯ В КГМУ НА ПРИМЕРЕ НАУЧНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ.....	36
Иванова Е. Н., Разумова Л. П. СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ПОДГОТОВКЕ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ.....	39
Йигиталиева Мухлиса Ахадовна, Тобиров Одилжон Кобилжон ўгли ЗАМОНЛАР НАЗАРІЯСИГА КВАНТИТАТИВ ВА КВАЛИТАТИВ ЁНДАШИШЛАР....	41
Көшерев Э. Ж., Асанова Р. А., Салимбекова С. Б., Есентуреева Г. Д. БИОФИЗИКАЛЫҚ МАЗМҰНДЫ САНДЫҚ ЕСЕПТЕР ШЫҒARTУ АРҚЫЛЫ ПӘНАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫСТЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ.....	43
Локтіонова-Ойцюсь Олександра Олександрівна ПРОБЛЕМИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ МУЗИЧНОГО ТВОРУ В КОНТЕКСТІ СТВОРЕННЯ СЦЕНІЧНОГО ОБРАЗУ ЕСТРАДНОГО СПІВАКА.....	48
Неведомська Є. О. ҐРУНТОВНІ ЗНАННЯ СТУДЕНТІВ – ЗАПОРУКА ПРОФЕСІЙНОГО УСПІХУ.....	50

Совгіра С. В., Душечкіна Н. Ю. СПІВВІДНОШЕННЯ ЦІЛЕЙ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ОСВІТИ ДЛЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ	55
Трохимчук І. М., Грицай Н. Б. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ВИХОВАНOSTІ УЧНІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	58
Тұрысқұлов Өмірәлі Жүсіпұлы, Үсіпбекова Айжан Сүттібекқызы, Досанова Мақпал Мұсабекқызы, Естаева Алия Оңдасбекқызы, Қуатбек Гулберді Шоқанқызы «ӨЗІН-ӨЗІ ТАҢУ» РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК БІЛІМ БАҒДАРЛАМАСЫНДАҒЫ МҰҒАЛІМНІҢ РӨЛІ	62

INSTAGRAM AND ITS FACILITIES IN TEACHING ENGLISH

Bochevar A. G.
Lifashina D. E.

Ukraine, Odessa, Odessa State University of Internal Affairs

Abstract. *The article is devoted to the use of network communications in modern society that contribute new forms of a dialogue and communication in all spheres of life, including education. It is proved that network communication plays dual role: as in forming and keeping moving forward consciousness which does not require creativity among the population, or conversely, in developing a creative, searching and innovative way of thinking. Attention is drawn to the fact that education in the XXI century should be developed by network model, which is peculiar to synergistic, dialogical and communicative aspects.*

The main advantage of a developing and extensive use of the new model is an openness for dialogue and communication and ability of self-organization. The article seeks to explore all possible ways of education with relevant worldwide free software "Instagram". Despite the fact that the app "Instagram" is designed to let users share photos, the authors tasked to develop possible ways of using Instagram to improve the level of English proficiency among youth.

Keywords: *foreign language, English, methodic, social networks, Instagram*

Instagram it is a new social network, which is a free app for all smartphone users. More recently, Instagram access is also possible for users of the personal computer. The basic idea of this social network is sharing photos and videos among other users, applications of different graphical filters and effects. In Instagram one can share to his/her friends not only photos but also short video clips up to 15 seconds, or to all users desiring to become popular and get scores of followers [1].

The popularity of a new fabulous social networking is growing every year in two- or threefold. In December 2010, Instagram could boast a million registered users, in June 2011 there were already five million. By September 2011 the number of users exceeded to 10 million [2]. By the end of 2015 the number of users reached 400 million people and in June 2016 the number of registered accounts increased to 500 million. The audience of Instagram is very young (90% of users younger than 35 years) and by world standards is pretty wealthy (only 15% of users earn less than 30 thousand USD per year) [3].

The popularity of this social networks is obvious, users of Instagram can share with the other followers photos and videos, find friends around the world and learn interesting facts from their lives leaving likes to other users' posts, write comments, process published materials with a few interesting filters before posting or sending them to friends, but most importantly, the younger generation can use this social network for education.

It's worth mentioning that an updated version of the app Instagram has been released in January 30, 2017. It allows to use live transmission, available to all users in the world. Live broadcasting in Instagram is the same facility to communicate with people as Skype, which previously had been so popular. Thus, admins of abovementioned social network have given a tremendous opportunity to use this app with the purpose of students training in higher educational establishments.

Drawing on the example of teaching English to law students we'll try to illustrate all the facilities of Instagram. Here are the main ideas:

1. Motivation. We consider motivation to be the first step in beginning of any activity. That's why it's highly important to inspire and juice up the students, convince them that learning English isn't easy thing but possible. We propose the set of patterns "Impossible is nothing" which shows important tips to learn English and funny ways to memorize English words.

2. Posting mind-maps on topics, educational images etc. For instance, "TOP 100 Verbs", "Ways to improve your English", "Trial participants", "Types of offences" and others.

3. Pronunciation videos. Available 15 seconds for video is more than enough to demonstrate the students some specifics of pronunciation of definite sound or sound combination.

4. Live transmission. It's a great opportunity for students to take a teacher's advice in case of gaps of their knowledge. A teacher can post an announcement note in his/her account about date and

time of live transmission, students' comments under this post will disclose their main problems in grammar or definite lexical topics.

5. Document students' progress. Snap photos of student's writing at the beginning and end of the studying year to show them how they level up their English!.

6. Creativeness. Some photos found on Instagram can also be used to inspire creativity. For example, students can be given such a task: choose any photo and write a short story based on what they see or your own point of view. Using Instagram's search feature, students can also search for photos by hashtags and find photos to help them learn more about a particular topic or to use as part of a report or research project.

7. Logical thinking. It's impossible to imagine a modern lawyer without highly formed logical thinking. We exemplify the following task for law students which promote their logical thinking: a teacher posts an image of a crime scene, the students should examine all the details and decide whether it was a murder or suicide. Law students have to write posts with their conjectures. This task can be done both as homework and in class.

8. Share recommendations. Teacher should invite students to snap photos of their favorite English books and then browse the photos with more ideas on what to read. Another idea is to post the lists of grammar books, guides, textbooks and links to YouTube channels which contain all necessary studying material.

Making a conclusion it should be added that Instagram is a current and efficient tool for teaching English. It allows motivating, encouraging and kindling students' interest in learning a foreign language. Instagram is an excellent training device for advanced teachers who goes hand-in-hand with progress and modern trends.

REFERENCES

1. <http://instagram.net/>
2. <http://instagram.ru/>
3. <https://lenta.ru/news/2016/06/21/insta500/>
4. <http://www.avatargeneration.com/2015/01/everything-you-need-to-know-about-teaching-with-instagram/>
5. <https://www.youtube.com/watch?v=iBDIPQExkxE>

SYSTEM OVERVIEW OF THE PURPOSE AND CONTENT OF INFORMATION TECHNOLOGY TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGIES TO THE DEVELOPMENT AND USE OF E-LEARNING RESOURCES

Candidate of Pedagogical Sciences Iryna Smyrnova

*Ukraine, Career and Technical Education Institute of
National Academy of Pedagogical Sciences Ukraine, applicant for doctor's degree*

Since in our study we are talking about educational activity of future teachers of technologies, it is necessary to define its structure. In educational psychology in the educational activity are its object, means, product, result, external structure, learning tasks, actions and operations [18, p. 70]. Strategies State goal specified priority (strategic) areas. In 2013, the Cabinet of Ministers of Ukraine from may 15, № 386-R. was approved Strategy of development of information society in Ukraine, the legal basis for the development and implementation of which is the Constitution of Ukraine and Law of Ukraine "On main principles of information society development in Ukraine for 2007-2015" and other normative legal acts [13].

The purpose of this Strategy is "creating an enabling environment for information society development, socio-economic, political and cultural development of the state with a market economy that is guided by European political and economic values, improving the quality of life of citizens, creation of wide opportunities to satisfy needs and the free development of personality, increase of competitiveness of Ukraine improving the system of state control using information and

communication technologies" [13]. Implementation of the Strategy designed for 2013-2020. In the second stage (2016-2020) is expected to harmonize the achievements of information society development in Ukraine and worldwide to achieve, particularly in the area of education, the widespread introduction of information and communication technologies to provide citizens with broad access to information and knowledge. In the section "E-education" identifies a number of objectives, which provides for the creation of certain conditions, in particular, provision of training, education, training people to work in the information society. This: the Informatization of the education system, the formation and implementation of information educational environment in the educational institutions, the development of individual modular training programs for various levels of difficulty depending on your specific needs, as well as the production of electronic textbooks and encyclopedias; the establishment of information system of support of educational process, system of information and analytical support in the management of educational establishments, information technology monitoring of education; the development of a network of electronic libraries at all educational levels; the establishment of a system of distance learning; providing of educational process by means of information and communication technologies.

The implementation of the goals and objectives formulated in these documents require building a hierarchy of goals, we are talking about defining them at regional and local levels, specific educational institutions. It VPUS should fulfill the social order – the state and regional training of pedagogical staff, capable of implementing state policy in the field of education, to implement e-education in the Ukrainian school. Professional training of teachers, particularly teachers of technology, is in the process of learning activities, the ultimate goal and resulting in the formation of their professional competence [13]. Thus, these documents are proof that the goals of learning activities are set in mainly from the outside. They are formulated in curricula, programs, teacher on each lesson – lecture, seminar, practical exercise, and the like.

The lack of freedom of choice learning objectives or constraints of their own goal setting the student is, in the opinion of A. M. Novikov, one of the acute problems of modern psychology and pedagogy that impact on the future professional activity". The one who used to act on "orders" in the transition to the profession are often in conditions of freedom of choice is lost, do not show independence and initiative [8, p. 37]. In pedagogy, in particular in the theory of education (didactics) objectives is important. Goals are essential elements of the pedagogical system, and the main subject for which you are creating and functioning of pedagogical system is the pupil / student. Purpose specified pedagogical systems form a hierarchy of goals.

- First level objectives – the social order of society, its various social groups to all systems of education for a certain social ideal of the person as person, citizen, professional.

- The second level educational goal for each educational program, for each type of educational institutions in which the social order is transformed into concepts and categories of pedagogics.

- Third level goals are those pedagogical goals that are being implemented every day, in every class. The implementation of the objectives of the teaching system takes place in the course of the pedagogical process related to aims of education and interaction of its basic components: learning content, the teaching, i.e. the activity of the teacher; the teaching activity of pupils / students; learning tools [8, p. 117].

Thus, the preparation of future teachers of technologies to the development and use of ESM is the purpose of the educational program (second level). One of the pedagogical objectives (the third level) is their information technology training. With the personal (subjective) side of the training also involves three main goals, which are inextricably interrelated with the implementation of substantive (objective) purposes:

- 1) the overall development of thinking and cognitive abilities;
- 2) the formation of needs, motivation, interests and Hobbies of students;
- 3) instilling students with skills for self-education, essential conditions of which are a mastery of "technique" of self-education and the habit of self-education [9]. "The purpose of the training is the first element of the didactic system, which provides an answer to the question: what to teach?" And emphasizes. V. Malak [4, p. 135].

In purpose laid the final result, which is aimed at achieving the efforts of the subject of activity. That is why it is important, according to the scientist, to make accurate and complete description of information contained in learning objectives, an element of assimilation (representations, concepts, propositions, theories), to determine at what level it is and how to diagnose.

- For the preparation of future teachers of technologies in ITOS learning objectives function systemonline teaching activities, because their definition depends on the selection of content, methods and means of training. Derivative point for defining goals and creating a hierarchical system of tasks

in the system of higher education scholars consider the model (profile) of a specialist. As noted. A. Starov, the model itself is not considered a psychological and educational construct. The basis of her detention is, in principle, the qualification characteristics, which define requirements for the future specialist. This approach is now used mainly to define the objectives of training future teachers of technology [14]. The study of scientific literature, content analysis of textbooks on pedagogics of the higher school (see "Education") leads to the conclusion that goal setting is unexplored. Textbooks and teaching AIDS "objective" as a scientific category and the backbone element is treated superficially or not addressed at all, we considered the following scientific works:

- Vitvitskaya S. S. the basics of pedagogy of higher school: Textbook by module-rating system of education for graduate students / Sec. S. Vitvitskaya. – K.: Center of educational literature, 2006. – 384 p.;
- Kuzminsky, A. I. Pedagogy of higher school: Studies. manual. / A. I. Kuzminskiy. – K.: Knowledge, 2005. – 486 p. – (Higher education XXI century); higher school Pedagogics: Textbook. manual. / Out. N. Kurland, G. I., chmelyk, A. V. Semenov, and others; Under the editorship Of. N. Kurland. – 3rd ed.]. – K.: Knowledge, 2007. – 495 p.;
- Pedagogy and psychology of higher school: tutorial. – Rostov n/d: Phoenix, 2002. – 544 p.;
- Fitzul M. M. Pedagogy of higher when: Proc. manual. / M. M. Fcul. – K.: "Academica", 2006. – 352 S. (Alma mater);
- Popkov V. A. Didactics of higher school: Studies. a manual for students in higher. PED. proc.institutions / V. A. Popkov, A.V. Korzhuev. – M.: Publishing center "Academy". – 2001. – 136 p.).

Categories expression learning goals are: knowledge, abilities, skills, experience of creative activities, emotional and evaluative attitude of man to reality, the characteristic of the person [4, p. 139-164]. Given the transition to competence paradigm of education, the list of these categories should be added competence / competence, readiness which reflects the result of learning. So, based on the position that goals should be diagnostic and measuring, it is necessary to take into account that the development of each of the above categories can be assessed at certain levels. In our view, the scientific interest to teachers of the higher school shall be proposed by I. V. Malaco classification of learning goals and technology definitions. Based on the analysis of categories, which Express the experiences and activities, the scientist has developed a matrix of learning objectives. It comes from the essence of the concepts "learning" and "education" (program experience). Elements of this experience are knowledge, abilities, skills, emotional and appraisal standards, methods of creative activity and types of activity – production, gaining knowledge, self-improvement, educational. Accordingly, all learning objectives it divides into groups: technical, educational, developmental, and educational [4, p. 165-167].

Due to the fact that our scientific interest is focused on the preparation of future teachers of technologies to information technology activities, in the selection of content which the guidelines indicate the learning goals, consider the technology of their definition. Scholar in his study comes from the fact that the goals of this group can be expressed by the elements of experience described above. However, the knowledge itself, he says, is an interconnected set of ideas, concepts, judgments, theories, scientific picture of the world, but because the goal of the training group can be expressed through these categories as well – skill, General and specific skills for a specific subject (discipline) in their interrelation and complementarity, and through emotional-evaluative standards and methods of creative activity. So, I found that all the above elements are interconnected in a certain way, but because a group of learning objectives is a system. By streamlining educational purposes the system serves specific educational material – information and technology.

In the research process, we found that in higher education to describe the educational process are concepts somewhat different from the terminology used in secondary school. For example, the category "education" is used in a narrow sense as "the totality of knowledge, skills and competencies acquired in educational institutions or on their own, as well as the process of mastering systematized knowledge and development of cognitive forces, the formation of world [6, p. 233]. Obviously, in ITWS should not be determined group learning goals, and educational – within the specialty. It is possible to make the assumption that they can be specified depending on the type of program educational, professional, or educational-scientific. However, this issue requires more study on whether such a distinction.

Refer to classifying learning objectives And for. V. Malaco, which divides them into common (in their implementation contribute every subject in high school – an educational discipline) that is associated with the formation of the scientific picture of the world and the methods of study used by all science and specific subject – Express the specificity of the subject (discipline). The latter have a

hierarchical structure: the highest level – the level of society, the level of the educational institution and the level of the subject (discipline). There are still lower levels at which objectives are formulated in terms of a expression of the experience (knowledge, abilities, skills, emotional and appraisal standards, methods of creative activity). It is clear that each discipline reveals its substantive sphere of reality, which can be described by many characteristics – a feature class, a separate opinion, scientific theory, and the like.

As was found above in the upper school use the category education in a more narrow definition, according to which construed the concept of "education content". The way to determine it does not exist a consensus opinion. For Example, N. M. Fcul notes: "the Content of education – a scientifically substantiated system of didactic and methodical feature of educational material for different educational and qualification levels" [21, p. 96].

So S. S. Vitvitskaya under the content of education understands "the scope and nature of systematic scientific knowledge, practical skills, as well as philosophical and moral-ethical ideas that should be taught to people, in this case, the student in the learning process [1, p. 167]. In his monograph of V. I. Lugovoi noted that content of education", understand ordered, whole set of elements and processes that comprise the educational system" [11, p. 48]. The content of education, according to A. I. Kuzminski is a clearly defined set of knowledge, abilities, skills and competencies that a person learns by teaching in school or independently. It includes a system of knowledge about nature, society, human thought, culture and practical skills necessary for human life. The content of education in General should contribute to the solution of the General problem – to create the harmonious, comprehensively developed personality" [2, p. 234].

The content of education secured public documents and educational systems – curricula, education (educational professional or educational-scientific) programs, textbooks, manuals. The definition of the content of information technology training of future teachers of technologies, involves clarifying the nature and content of this basic notion. For the successful solution of problems of information-technological training of future teachers of technologies (system design this training and the conditions of its effective functioning), it is necessary to determine the ultimate outcome of this process, that is, the result should be achieved – the formation of readiness to use methods and means of Informatics and information technologies in their professional activities.

The study of scientific works on this problem shows that the issues of informational and technological training of future teachers in academic work are considered in the context, or presented as separate aspects. In particular, psychological and pedagogical features of the use of NIT in the training process considered in their scientific works, A. G. Heine, A. P. Ershov, N. P. Lapchik, M. Chentsov and others. Important is that in many scientific works context addressed the issue of information technology training of future teachers: it was about the use of it tools in the professional work of teachers, the training of future teachers using it. Exploring the problem of content selection for the system information technology preparation of future teachers and structuring it, we found out that scientists distinguish the following components of pedagogical knowledge:

- methodological, theoretical, methodical and practical (technological) knowledge (I. V. Kuzmin, I. T. Ogorodnikov, N. N. Skatkin, V. A. Slastyonin, N. M. Yakovleva and others);
- scientific-theoretical and constructive-technical, regulatory, regulating the activities of teacher knowledge (V. V. Krayevsky);
- fundamental and instrumental knowledge (S. I. Arkhangelsk).

Immediate review of existing approaches and views on the structuring of the knowledge system of information technology teacher preparation shows that scientists propose various models of structuring of knowledge. Yes, There Is. Yu Dykanka [10] D. T. Rudakova, focusing on the development of the content components of the professional activity of teachers in the use of new information technologies, structure of knowledge types (components) of the activities of teachers in a constructive, Gnostic, design, communication, organizational and innovative. Bucharka M. Yu., Moiseeva M. V., and E. S. Polat carry out the structuring of knowledge based on the professiogram of teachers, highlighting the following: General knowledge in the field of new information technologies; special knowledge in the field of Internet technologies; General pedagogical knowledge; knowledge in the field of new pedagogical technologies [7]. Is. M. Raska, based on the criterion runavot, highlights the methodological, theoretical and technological knowledge.

According to the results of carried out research we assume that the information-technology training of future teachers of technologies is pedagogically prudent and reasoned process of achieving guaranteed, potentially replicable and planned pedagogical results, including the formation of information-technological competence of students through the discovery of a specially developed training content,

curricula, academic disciplines, directed on formation of knowledge, abilities, skills, and abilities the creation and implementation of electronic educational resources in educational process.

Consequently, problem solving, information technology training of teachers of modern technologies in Ukraine involves the orientation of all educational measures for the organization of intensive information technology activities of the future teacher of technology, constantly *uskladnenie*. It is only through their own activities may *senst*, logic, and methods of using it, *formuvannya* improving their personal qualities. Of course, in order to ensure quality implementation of information technology training of future teachers of technology, it is necessary to disclose in the first place, the essence and content of cohabitor *panatta* our study. There is no doubt that the design of the system of professional training of teachers of technologies aimed at developing knowledge and skills in the development and use ESM, you must provide as a condition of information and technological support of the educational process ITUS. Now the final goal – the expected result must be regarded as increase the level of information-technological competence of future teachers of technologies, which will reflect their willingness to use methods and means of information technologies, the development and use of e-learning resources and technological support in their personal and professional activities [16].

In their study based on a systematic approach to the analysis of the concept of "information technology training". A generalized characteristic of the system analysis is the model of dynamic systemprofile training of future teachers of technologies to the development and use of electronic educational resources, including three planes of the object's consideration: subject, personal education and the integration of social and professional reasons. In the subject plane to solve problems of structural analysis. In the context of our study this means identifying the components of information and Technologichesky, their substantial characteristics with the identification of relations between them, i.e. the structure definition and the disclosure of the content of information technology training. Considering the analysis of scientific works it is possible to assume, informatino-technological training of future teachers of technology should be considered as an integrative personal education, which is manifested at the subjective level as a complex system, which integrates motivational, cognitive and active components. It is aimed at formation of information and technological knowledge and skills through the study and use of methods and means of Informatics and information technologies.

Plane personal education is considered as an individualized reflection of the actual relationship of the teacher to those objects (in the context of this study – information resources, electronic educational resources, information society, *Inernetizaciya* of the education system) for which it unfolds its activities for the study and use of it tools. Causes as "value for me" (the value of it tools in their work – improving the quality of teaching in the educational area "Technology", the formation not only of knowledge and skills of work with information technologies, but also critical thinking, creative use of information, data, information resources and modern technologies of work with them in solving those or other professional tasks as required qualities of information society) [17].

For of technology teachers this activity acquires personal meaning in a complex process of dialectical fusion, the splice, in the process *vzaimoperehoda* social motives in the professional, as a result he formed the personal system of motives, needs, interests and attitudes to further their information technology competencies. We believe that in determining the system of knowledge on computer science for future teachers of technologies, it is necessary to consider that:

- first, in the process of information technology training of system knowledge should include General principles of, and methods of using it in educational activities;
- secondly, there must be established a system of pedagogical knowledge, which corresponds to the system of knowledge about it accordingly perform professional tasks and specific conditions of their application in professional activity of a teacher [3].

As another plane considering the interest of future teacher of technology to the professional knowledge of information resources, methods for their production and processing with methods of computer science and it, the need for theoretical generalization of the message, a critical attitude to them; the desire for creative processing of received messages. This is due to the necessity of implementing one of the main functions of it tools information.

With the above positions and have carried out further scientific research to determine the structure and content of information technology training of future teachers of technology. First of all, we turned to the scientific works of Russian scientists who investigated the problem of training of future teachers of technology to application of information technology (D. V. Kondratyuk, N. V. Manoylenko, S. S. Marchenko, G. M. Ntchenko, T. V. Gridnik, A. Spivakovsky, A. M. Tarabara, S. M. Asanov). Their analysis concludes that only in the thesis of S. M. Asanova the structure of information competence of the teacher of labor training, which consists of the following components:

motivational, cognitive, activity-based, value-reflexive and emotional-volitional [22, pp. 256-257] (.).

Also our attention was drawn to the thesis of A. V. NCAA, in which the author explains the concept of "competence of the teacher in the design of electronic educational resources". During the study, it was analyzed common approaches to the formation of this competence. In their study, the scientist leaves the understanding of professional competence as "fairly complex system of separately formed blocks of competencies" [5, p. 91]. In her view, a prerequisite of competence are knowledge, skills, and training experience of the individual in the field of the competence, the activity position, when she knows, is able and willing to act. Transformation of knowledge and skills competence through the development of universal modes of action is a key competence which an individual must acquire in the process of educational and professional activities. The resulting competence enables the professional to be competent – the terms of certain powers and rights.

In the definition of "competence of the teacher in the design of electronic educational resources" A. V. Masvidal from the fact that a prerequisite for the analyzed competence is an activity in the information environment of the educational institution, which implies the possession of certain key competences. In this case, the ESM is designed by a teacher to use them in the learning process (demonstration of students), resulting in the need to shape his awareness of self-management. Scientists considered for adaptation in today's information society it is necessary to form information and communication expertise (ICT). In addition, you should take into account that the design of e-learning resources for teachers will have objective difficulties, which requires the formation of competence of solving problems

The basis for the design of ESM Vladimir NASS considers knowledge and abilities, experience of activity, i.e., vocational education teachers, resulting in the possession of a set of subject specific competences in the field of educational Informatics and related fields – pedagogy, psychology, science, special disciplines. But the formation of special competence, which is competence of the teacher in the design of electronic educational resources is "the result of professional teaching activities and depending on the teacher features" and at the same time part of his professional competence [5, p. 92-93].

Unfortunately, all the other scientists do not consider in their research concepts such as "information / Informatica training", "information / information competence", although illuminate the processes that occur in the information environment of educational institutions. Finally, we note that information-technology training of future teachers of technologies is an educational activity that is aimed at obtaining objectively new or subjectively new result. It refers to the productive mind

The basis for the development of the content of information technology training of future teachers of technology should be based on the model of the dynamic system of their professional training to the development and use of electronic educational resources, including three planes of the object's consideration:

- subject (definition of the components of information technology training, their substantial characteristics, identifying connections between them, the formation of information and technological knowledge and skills through the study and use of methods and means of Informatics and information technologies),
- personal education(individualized reflection of the actual relations of the teacher to the objects for which it unfolds its activities for the study and use of it tools),
the integration of social and professional reasons (for the sake of personal system of motives, needs, interests and attitudes to further their information technology competencies).

The basis for the design of the ESM are the professional education of teachers that is expressed in the possession of a set of subject specific competences in the field of educational Informatics and related fields. The competence of the teacher in the design of electronic educational resources as a special competence, is part of his professional competence and at the same time the result of professional teaching.

REFERENCES

1. Vitvitskaya S. S. the basics of pedagogy of higher school: Textbook by module-rating system of education for graduate students / Sec. S. Vitvitskaya. – K.: Center of educational literature, 2006. – 384 p.
2. Kuzminsky, A. I. Pedagogy of higher school: Studies. manual. / A. I. Kuzminskiy. – K.: Knowledge, 2005. – 486 p. – (Higher education XXI century).
3. Lapinsky V. V. the Principle of clarity and the creation of electronic means for educational

purposes. In. Lapinsky : [Electronic resource]: http://narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/9/statti/lapinskiy.htm

4. Malak V. I. Didactics: textbook / I. V. Malak. Condor, 2005. – 398 p.)
5. Nass Oksana. Formation of competence of teachers in the design of electronic educational resources in the context of the updates of secondary and higher education. / author's abstract on VAK 13.00.01, doctor of pedagogical Sciences [Elektronnij resource <http://www.dissercat.com/content/formirovanie-kompetentnosti-pedagogov-v-proektirovanii-elektronnykh-obrazovatelnykh-resursov>].
6. New dictionary of the Ukrainian language In 4 volumes/Ed. V. Yaremenko, A. Slush. – K.: Aconite, 2001 : [Electronic resource]. – Mode of access: http://studopedia.ru/12_243104_noviy-slovník-ukrainskoi-movi-v--tukl-vyaremenko-oslipushko--k-akonit-.html
7. New pedagogical and information technologies in N 76 the education system : textbook. a manual for students. ouch. proc. for reference / E. S. Polat, M. Y. Bukharkina, M. V. Moiseyeva, A. E. Petrov; under the editorship of E. S. Polat. — 3rd ed. Rev. and additional — M : Publishing center "Akademiya", 2008. — 272c. [Elektronnij resource]. – Mode of access: https://prirodaimy.ru/data/documents/polat_e_s_red_novye_pedagogicheskie_i_informatsionnye_tekhn.pdf
8. Novikov A. M. Methodology of educational activity. – M.: Publishing House "Agues", 2005. – 176 p.)
9. Okon V., Introduction to General didactics / V. Okoni. – M.: Higher. wk., 1990. – 382 p
10. Organizational and methodological support of monitoring quality of General secondary education : Monograph / under the editorship of A. Lyashenko I. – K. : Pedagogical thought, 2011. – 160 p.
11. Pedagogical education in Ukraine: structure, functioning, trends of development [monograph] / V. I. Lugovoy; for zag. edited by A. G. Frost; aidp. – K., 1994. – 184 p.
12. Psychological dictionary. / Under the editorship of V. P. Zinchenko, B. G. meshcheriakova. 2nd ed. – M.: Pedagogika-Press, 1996
13. By order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 15 may 2013 № 386-R "On approval of Strategy of development of information society in Ukraine": [Electronic resource]. – Mode of access:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>
14. The Sitarov V. A. Didaktika: Ucheb. a manual for students. ouch. proc. institutions / Under the editorship of V. A. Slastenina. – M.: Publishing center "Academy", 2002. – 368 p).
15. . Spivakovsky A. V. Governance of higher education: how information technologies help to make the office effective : method. manual. / [A.V. Spivakovsky, D. Is. Serologies, Would Ya. Fedorova, N. M. Chalovska etc.]. – Kherson : Ailanthus, 2006. – 356 p.
16. Smyrнова I. M. analysis of the current level of use of electronic information resources / I. M. Smirnova // Education for the future. Volume 4. Problems and zaniechanja in adult education. The Scripture on the occasion of the 50th anniversary of professional work, Professor, doctor of science, Lydia Kondraszowej ; [scientific Editors Elizabeth Jaszczyszyn, ewa Jagiello, Ivan Szada-Borzyszkowska]. – Siedlce, 2014. – P. 293-303.
17. Spirin A. M. it technology training: criteria internal quality assessment [Electronic resource] // Information technologies and learning tools. – 2010. – № 5(19). – Access mode to Journ. : <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/358/315>
18. Stolyarenko L. D. Pedagogical psychology. A series of "Textbooks and manuals". – Rostov n/D: Phoenix, 2000. – 544 with
19. The decree of the President of Ukraine "On the National doctrine of education development, 17 April 2002 No. 347 / 2002: [Electronic resource]. – Mode of access: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>
20. The decree of the President of Ukraine "On the National doctrine of education development from 25 червня 2013 No. 344 / 2013: [Electronic resource]. – Mode of access:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
21. Fitzula M. M. Pedagogy of higher school: Studies. manual. / M. M. Fcul. – K.: "Academica", 2006. – 352 p. (Alma mater).
22. Asanov S. M. Competence approach in the preparation nformation technology teacher / S. M. Asanov // Pedagogical science. – 2011. – Vol. 95. – p. 251-258

THEORETICAL BASIS OF USING INNOVATIVE METHODS

*Zhunisova Indira Zharkynbekovna,
Uzakbaeva Zhuldyz Ryspekovna*

Kazakhstan, Almaty, Almaty Technological University, Senior teachers

The word 'innovation' is derived from Latin word 'innovate', which means to change something new. In other words it can be said that 'innovation' involves the practical implementation of new ideas. Innovation is a new idea, or more-effective device or process. Innovation can be viewed as the application of better solutions that meet new requirements, unarticulated needs, or existing market needs. This is accomplished through more-effective products, processes, services, technologies, or business models that are readily available to markets, governments and society. The term "innovation" can be defined as something original and more effective and, as a consequence, new, that "breaks into" the market or society. While a novel device is often described as an innovation, in economics, management science, and other fields of practice and analysis, innovation is generally considered to be the result of a process that brings together various novel ideas in a way that they have an impact on society. In industrial economics, innovations are created and found empirically from services to meet the growing consumer demand.

Innovative methods of teaching are a goal of many educators. Teaching students in ways that keep them engaged and interested in the material can sometimes be a challenge. In the short-attention span world we live in, it can be harder than ever to keep high school students excited and engrossed in learning.

Visualization, technology tools and active learning. Finding new and innovative methods of teaching is a crucial skill for high school teachers. Brain research has shown that certain methods and approaches can truly enhance the learning process. Applying innovative learning and attention-management techniques to classes is a win-win for both students and teachers.

1. Visualization. A list of disconnected facts will not lead to a deep understanding in students or an integration of knowledge from one situation to another. Knowledge that is organized and connected to concepts with a goal of mastery, including the ability to visualize the concepts, can lead to the ability to transfer knowledge and lead to a deeper, longer-term understanding of what is taught. Visualization is an especially good teaching strategy for reading and literacy teachers. Here's a lesson in how to use visualization to help students illustrate mental images from a portion of text that is read aloud:

Teaching students visualization skills help them understand, recall and think critically about subjects they study.

2. Wisely managed classroom technology. Computers, tablets, digital cameras, videoconferencing technology and GPS devices can enhance a student's learning experience. Possible uses of classroom technology include using video games to teach math and foreign languages, leveraging Skype to communicate with classrooms or guest speakers from around the world, or multimedia projects that allow students to explore subject matter using film, audio and even software they create. However, tech devices in the high school classroom require teachers to add a component to their classroom management. Giving students laptops or tablets means teaching them to use devices respectfully and preventing damage to the equipment. Tech-savvy teachers gave Education Week the following advice on using classroom technology:

Explain that the use of tech tools in class is a privilege not everyone has — and if abused, it can be discontinued. During class, teachers should move around the classroom or use monitoring software to ensure students are using their devices appropriately. When they understand that their teacher will intervene if they go off-task, students know they must focus on their assignment. Put students in charge of the upkeep of devices. Classes can learn tech terms, basic maintenance tasks, and appoint a few students to serve as tech monitors responsible for distributing and storing equipment. Doing this creates a sense of value and ownership for the welfare of classroom technology.

3. Active learning: Peer instruction, discussion groups and collaborative problem solving. All high school educators dread a roomful of blank faces or silence after they open up a topic for class discussion. According to the Johns Hopkins Center for Educational Resources (CER), devoting time to active learning projects is one way to get students thinking, talking and sharing information in the classroom. The CER publishes a series called the Innovative Instructor that explores these methods.

Teachers have limitless possibilities when it comes to the methods of instruction that they can use but most of the time they merely use the traditional methods of teaching. Arguably the most widely used

models of instruction are Instructor Based models. These teaching methods focus on the teacher and more often than not it involves the teacher thoroughly explaining the subject matter with little to no student interaction. This may be the most straightforward method but its efficiency is reduced due to the short attention span some students have. Since teachers don't interact with their students when they are using Instructor Based teaching models, most students lose their focus and their mind tends to wander.

The progression of education and education technology should follow the progression of time. The traditional teaching methods may have been successful in the past, but the minds of the current generation vary from those of the previous generation. This calls for new innovative teaching models that cater specially to the students of today. Of course it is not wise to throw away all of the models that the past teachers have painstakingly created. These commonly used models are popular for a reason and that reason is that they were once incredibly successful. This is why it is recommended to use these models as a basis for the new ones. If there is a way to transfer the advantages of these teaching methods to the new concepts then the teachers should do everything in their power to merge the past and the present into one innovative teaching method.

High tech tools can also be used in the advancement of education technology. Using tools like software programs in the teaching methods of instructors can help instructors attract and keep the attention of their students. However, if the computers aren't regulated then the students can get distracted by the very tools that were made to prevent them from being distracted. Using technology in teaching can be a double edged sword because of the tendency of modern technology to be inclined on leisure instead of work. This is why proper research and testing should be done before deciding on the usage of these items. If the technology is utilized properly then there is a huge probability that it can yield great results.

Due to tremendous progress in information and communication technology, the scenario of contemporary teaching techniques is entirely changed. And the teacher of 21st should shed traditional concepts and techniques of classroom teaching and should adopt the recent and innovative teaching techniques.

Teaching English depends on the potential excellence, skills and update knowledge of English teachers. The role of English teacher in present context has remarkably changed because of various factors such as social, cultural, economic and technology developments across the globe.

The subject of teaching English at this level is very wide and the difficulties the teacher faces are at large. Due to globalization the world is changing rapidly, hence a teacher has to improve and update knowledge of innovative techniques to meet the demand of changing era.

English language teachers must be innovative, imaginative, and resourceful and have thorough knowledge of the subject and adopt new techniques to change socio, economic statues of the country.

REFERENCES

1. Artamonov L.A., Arkhipov M.V., Ganyushkina E.V., Delyagin L.K., Zolotov M.V., Martyanova T.V. Innovations in teaching English language high schools students // Innovations in Education Journal of Nizhny Novgorod University. Lobachevsky. - 2012. - №2 (1). S.28-33.
2. <http://www.bestreferat.ru/referat-205445.html>
3. Sysoev P.V., Yevstigneev M.N. WEB 2.0 technologies to create a virtual educational environment for learning a foreign language // Foreign languages at school. - 2009. - № 3. S. 27-31.

ОЦЕНИВАНИЕ КАЧЕСТВА ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО ОБУЧЕНИЯ В ВУЗЕ

¹Абдраманова Н. Ш.

²доктор педагогических наук, Алметов Н. Ш.,

¹Казахстан, г. Алматы, Казахский Национальный университет имени Аль-Фараби,

²Казахстан, г. Шымкент, Южно-Казахстанский государственный университет им. М. Ауэзова,

Abstract. The article deals with the problem of modernization of evaluation of education quality in conditions of research training in higher education. It is noted that the Kazakhstani Higher School at the stage of modernization actively introduces innovative approaches and solutions to new formation specialists' training, one of which is research training. Information on the quality and effectiveness of research training is an essential tool for managing innovative education. The problem is the collection,

processing, analysis and interpretation of evaluation information that provides an objective picture of the effectiveness of research training. Forms, methods and tools for assessing the students' progress require significant modernization, and sometimes complete replacement. Therefore, in modern conditions, an urgent task is the development of forms, methods and means of evaluation that provide an adequate diagnosis of the state and identify trends in the development of the research university. In this context, the authors offer some approaches and solutions to evaluate the quality of the educational process in research training. The authors highlight the methods of measuring the effectiveness of the teaching and upbringing process in research training, and give their characteristics. Highlighted methods reflect the specifics of the pedagogical qualimetry of research training, encompass all the procedures of the assessment process - from collecting information to summarizing the analysis. It is shown that the evaluation of the quality of education in research training is a more complex process in which the tasks of evaluating educational and research achievements are integrated, by means of their organic combination rather than mechanical summation. Promising is the development of methodology, theory and technology of pedagogical qualimetry in the field of research training. The study of methods for evaluating the results of research training is the first step to this no less interesting direction of pedagogical search and educational practice.

Keywords: evaluation, quality of education, research university, research training, assessment methods, modernization, education through science.

В Казахстане осуществляется системная модернизация образования, направленные на развитие человеческого капитала, научно-технического и интеллектуального потенциала страны, стремящейся к формированию конкурентоспособной нации. Принята Государственная программа развития образования и науки на 2016-2019 годы, которые обозначил ряд ключевых направлений модернизации высшей школы [1].

Между тем, наблюдается рост наукоемкости производства, потребность экономики в новейших знаниях и технологиях, производителями которых являются высшие учебные заведения. Это означает, что происходит модернизация структуры и содержания деятельности высшей школы. В этих условиях формируется совершенно новый тип университетского образования – исследовательские вузы.

Формирование исследовательских вузов требует соответствующего изменения системы оценивания качества образования в вузе. Вузы раньше тоже занимались научной деятельностью, отдавая большего всего приоритет подготовке квалифицированных специалистов. Однако в новых условиях перехода к исследовательскому университету, характер научно-исследовательской деятельности в вузе тоже изменяется. «Образование через научную деятельность» станет важнейшим принципом подготовки специалистов новой формации в вузе. Студент, магистрант или докторант обучается, занимаясь научным исследованием. Он овладевает новыми знаниями и умениями, профессиональными компетенциями, выполняя не только функции обучающего, но и исследователя. Он сам открывает новые знания, причем не столько субъективно новые знания, но и отчасти объективно новые знания, ценные с научной точки зрения.

Отсюда следует, что «обучая через науку» важно думать и новых подходах и решениях к оценке результативности учебно-исследовательского процесса в вузе. В данной ситуации проверенные временем и хорошо зарекомендовавшие себя в прошлом традиционные оценочные средства и методы не срабатывают, или в лучшем случае не работают малоэффективно. Формы, методы и средства оценки успеваемости студентов (обучающихся) требуют значительной модернизации, а порой и полной замены. Поэтому в современных условиях модернизации высшей школы Казахстана актуальной задачей становится разработка форм, методов и средств оценки, обеспечивающих адекватную диагностику состояния и выявление тенденций развития исследовательского вуза.

Проведенный нами анализ научно-педагогических работ в направлении менеджмента высшего профессионального образования и массовой практики модернизации образовательных систем показывает, что оценка качества образования является одним из важнейших аспектов управления вузом в информационном контексте. Решение проблемы оценивания эффективности исследовательского обучения требует выявления научно-педагогических основ для проектирования и внедрения оценочных систем.

Определение научно-педагогических основ оценивания качества образования в исследовательском вузе означает уточнение самого понятия «качество образования», раскрытые феномена его оценки, определение характеристики моделей и методов оценивания, функций, компонентов принципы построения систем оценки, разработать технологии

оценочной деятельности. Мы солидарны с учеными, которые считают, что «в настоящий момент эти научные основания в теории управления образованием в целом, и высшего образования, в частности, определены недостаточно, что не позволяет в полной мере обеспечить процесс принятия различного рода управленческих решений надежной, оперативной и релевантной информацией» [2,3,4].

Этап социально-экономической модернизации отличается возрастанием роли и значимости информации как важнейшего фактора. Между тем, в системе образования «информация, в том числе и о состоянии и тенденциях развития высшего образования, продолжает являться не фактором, а всего лишь вспомогательным средством в процессе совершенствования различных видов и направлений образовательной деятельности. Такой подход к использованию информации обладает высоким уровнем субъективизма и противоречит основным тенденциям развития информационного общества» [2,с.125].

Нельзя также забывать о воспитательном потенциале оценочной информации в образовании. С точки зрения личностно-ориентированных технологий, информация о состоянии и развитии учебно-воспитательного процесса в вузе является не просто средством управления, но и педагогическим инструментарием оказания воспитательного влияния на студентов, формирования профессионально-личностных компетенций, нравственного облика современного специалиста.

Личностно-ориентированный подход к оценке учебных достижений обучающихся в вузе базируется на анализе информации о качестве учебно-воспитательного процесса с точки зрения их влияния на развитие профессиональных и личностных качеств студентов.

Формирование исследовательских вузов обуславливает пересмотр системы оценки качества образования в деятельности вуза, в том числе отдельного рассмотрения вопроса о требованиях к применяемым для оценки диагностическим средствам: методикам, оценочным материалам, методам и средствам обработки, представления и распространения результатов оценивания учебных достижений.

Огромное разнообразие экономических, материальных, географических условий в регионах Казахстана требуют применять такие оценочные средства, которые обладают высокой универсальностью и технологичностью. Такие оценочные средства могут быть использованы при минимальном уровне материально-технического и кадрового обеспечения вуза, даже в условиях достаточно широкого спектра измеряемых показателей оценки качества образования.

Не менее важный вопрос оценки качества образовательного процесса при исследовательском обучении – это субъекты оценки качества деятельности вуза и его подразделений, преподавателей и обучающихся. Важно уточнить вопрос о том, кто будет участвовать в процессе оценки качества деятельности вуза, кто несет ответственность за достоверность предоставляемой оценочной информации, кто занимается ее обобщением, представляет для последующего анализа и принятия решений. Необходимо принимать во внимание, что диагностика некоторых показателей может осуществляться различными субъектами внутреннего и внешнего оценивания.

Опираясь на исследовательские работы по проблемам оценивания в вузе (Г.А.Бордовский, О.А.Граничина, С.Ю.Трапицын[2]), а также учитывая специфические особенности организации учебно-воспитательного процесса при исследовательском обучении, в статье нами предпринята попытка анализировать методы оценивания качества образования в исследовательском обучении.

а) измерительные методы – используется в основном для оценки качества деятельности исследовательского вуза с применением компьютерных средств;

б) регистрационные методы – информация получается методом подсчета определенных предметов, объектов, процессов или затрат. Например, подсчет затрат на единицу учебно-исследовательских работ, получение информации о ходе исследовательских процессов с участием обучающихся, полученных патентов на изобретение и пр.

в) расчетные методы - в этом случае оценочная информация получается путем определения зависимостей, например между охватом научно-исследовательской работой студентов и средней успеваемостью их по специальным дисциплинам;

г) экспертные методы – по предложенному экспертному листу группа экспертов из числа специалистов службы качества и отдела мониторинга оценивают результативность обучения через научную деятельность, исследовательские компетенции студентов.

В арсенал методов оценивания результативности исследовательского обучения входят методы:
- наблюдение;

- тестирование;
- интервью;
- метод сравнительных оценок (сравнение с нормами качества образования как базами оценки);
- метод экспертных оценок;
- анализ продуктов исследовательской деятельности обучающихся;
- анализ учебно-планирующих документов, например, содержательный и контент анализ образовательных и исследовательских программ;
- анализ результатов предметных тестов и учебно-исследовательской деятельности;
- сбор и анализ статистических данных об организации исследовательского обучения;
- анализ баз и банков данных научно-исследовательской работы;
- имитационное моделирование на компьютерных средствах;
- социологические методы (контент-анализ, социометрический опрос, факторный и корреляционный анализ, социальное прогнозирование);
- методы количественного и качественного анализа данных об исследовательском обучении;
- методы интерпретации данных исследовательского обучения.

Таким образом, исследовательское обучение в вузе требует дальнейшей модернизации процедуры оценивания учебных достижений, прежде всего пересмотра критериев, подходов, методик и методов оценки учебных достижений обучающихся при исследовательском обучении. Изучение методов оценивания результатов исследовательского обучения является первым шагом к этому, не менее интересному направлению педагогического поиска и образовательной практики. Перспективным является разработка методологии, теории и технологии педагогической квалиметрии в сфере исследовательского обучения.

ЛИТЕРАТУРА

1. Государственная программа развития образования и науки на 2016-2019 годы.- Астана, 2016.
2. Бордовский Г.А., Граничина О.А., Трапицын С.Ю. Модели и методы внутреннего и внешнего оценивания качества образования в вузах: научно-методические материалы. – СПб, ООО «Книжный Дом», 2008. – 336 с.
3. Селезнева Н.А. Качество высшего образования как объект системного исследования. – М.: Издательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2003. – 95 с.
4. Управление в высшей школе: опыт, тенденции, перспективы. – М.: Логос, 2006.

ЖОҒАРҒЫ МЕКТЕПТЕ ҮШТІЛДІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ СҰРАҒЫНА

**Антимонова О. Н.,
Оспанова П. А.,**

Қазақстан Республикасы, Тараз қаласы М.Х. Дулати атындағы Тараз мемлекеттік университеті, аға оқытушы

Abstract. The article describes the conditions of the successful specialist formation in the higher school of Kazakhstan on the basis of development of three lingual competence. It has been done the comparative analysis of the multicultural teaching methods in Kazakhstan, the UK and Malaysia. It has been identified that teaching methods in Cambridge and Oxford are based on the main Communicative methodology of English, integrated with individual traditional methods of teaching. In Malaysia and Thailand during school years the student gets the experience of studying as many different language systems as possible. In many educational institutions, multilingual education is only considered as a linguistic process without taking into account the formation of intercultural and practical competence.

The concept of the three lingual education in higher school of Kazakhstan has also been analyzed. The proposed model considers the formation of the three lingual competency in higher education with a certain selection of content, teaching methods, the development of a special technology using multilingual phrase books, dictionaries and educational methodical literature, which would indicate the similarities and differences in the basic, intermediate and new language of instruction. A great role for the realization of

the three-language training is assigned to the formation of the personnel potential, capable of conducting vocational training in three languages.

Keywords: competitiveness, communicative methodology, integration, interdisciplinary, multilingual education, multiculturalism, multicultural teaching methods, threeilingual competence

Үш тілдің дамуы – қазақ тілі мемлекеттік тіл, орыс тілі ұлтаралық қарым-қатынас және ағылшын тілі жаһандық экономикаға ойдағыдай кірігу тілі, Қазақстандағы үштілді оқытудың басты тұжырымдамасы болып табылады.

Президент Н. Назарбаевтың ойынша «...Қазақстан өзінің көпұлттылығымен ерекше және мықты. Оның жерінде көпмәдениетті кеңістік қалыптасқан... Қазақстанның көпмәдениеттігі – қоғамның ілгері даму факторы болып табылады.

Қазақстан халықтарының еуразиялық тамырлары шығыстық, азиялық, батыстық, еуразиялық ағымдарды қосып көпмәдениеттіліктің дамуының ерекше нұсқасын құруға мүмкіншілік береді.

Жақсы жұмыс және кәсіби мансапқа жету үшін жеткілкті дәрежеде үш тілді меңгерген абзал. Әлемдік дамудың көшбасшы беталысын сараптау негізінде Республикада тілді оқыту саласында үштілді білім беру кең көлемде енгізу үрдісі бәсекеге қабілетті, жоғары тілдік және мәдениетаралық құзіретті мамандар дайындау үшін жүріп жатыр. Соңғы онжылдықта қарқынды дамып келе жатқан бірігу үрдістері, мамандық және академиялық алмасу, халықаралық қарам-қатыныстың нығайуы, шет тілдік білім берудің дамуына ықпал етті.

Сонымен қатар, Қазақстандағы үштілді білім берудің қазіргі жағдайының нәтижелері көрсеткендей, осы салада біршама жетістіктерге қарамастан, орта және жоғарғы мектеп оқушыларының үштілді білім деңгейі қазіргі заманғы қоғамдық тапсырысқа толық қанды сәйкес келмейді. Көптеген оқу орындарында үштілді білім беру мәдениет аралық және практикалық құзіреттілікті қалыптастыруын есепке алмай, тек лингвистикалық үрдіс ретінде қаралуда.

Қазақстан мен шетелдерде тілді оқыту әдістемесінің айырмашылығы көп екенін ескеру керек. Тілді оқытудың кембридждік және оксфордтық әдістемелерін біріктіретіні ол, тілді үйрену курстарының негізінде ағылшын тілінің коммуникативті әдістемесі кейбір дәстүрлі әдістемелер мен оқыту элементтері бірігіп жатыр. Мұндай бірігудің басты мақсаты студенттерді барынша тілдік үрдіске енгізу, ал бұл мақсатқа жету оқушыларды ана тіліне жүгінуін минимумға жеткізу арқылы жасалынады. Бұл курстың мақсаты - студенттерді бірінші күннен бастап еркін сөйлеуге үйретіп, содан соң шет тілінде ойлауға үйрету. Кембридждік және оксфордтық курстардың ерекшелігі олардың тілдік білімді дамытуға бағытталғандығы, сонымен қатар, оқушының жалпы жанжақтылығы мен жасампаздығы. Кез келген шет тілі сол елдің мәдени ерекшеліктерімен тығыз байланысқан, сондықтан да, курстарға сөзсіз елтанымдық аспект енгізіледі.

Британдықтар оқушыға көпмәдениеттік әлемде еркін қалыптасуына мүмкіндік беру керек деп санайды, ал бұған, күшті біріктіретін фактор, ағылшын тілінің көмегімен жету оңай. Сонымен, британдық әдіскерлерінің бір қатар айрықша ерекшеліктері бар, оның көбісі заманауи және дәстүрлі білім беру әдістерімен қатар бүгінгі таңда әйгілі әдіс, әр студентпен жеке жұмыс жасау. Малайзия мен Тайландта негізгі және қосымша білім беру жүйесін соңғы онжылдықта жасалған тәжірибелер тілдер мен лингвомәдениетті қоса оқыту көпмәдениетті мультилингвальді тұлғаны қалыптастыратынын көрсетті. Сонымен, студент мектепте оқыған кезінде көптеген түрлі жүйелік тілдерді оқу тәжірибесін үйрененді. Тәжірибе, білікті оқытушының басқаруымен азғана сағат тілмен жұмыс жасағанның өзі, әрі қарай осы тілді жеке оқуына жақсы негіз болатынын көрсетеді.

Республикамыздың білім беру саласында жоғары тілдік және мәдениетаралық құзіретті, бәсекеге қабілетті мамандарды дайындау үшін үштілді білім беру жүйесі кеңкөлемде енгізілуде.

Қазақстанда жасалған жоғарғы мектепте үштілді білім беру концепциясы Н.Ә.Назарбаевтің «Тілдердің үштұғырлығы» атты мәдени жобаны іске асыруға бағытталған, осыған байланысты, оқытудың ұрпақты жаһандандыру жағдайында бәсекеге қабілеттілікті қалыптастыратын, тілдік мәдениетті меңгерген жаңа моделін құру. [1].

Қазақ, ағылшын және орыс тілдерін білу жас ұрпақтың қолына әлемдік нарықтың, ғылым және жаңа технологиялардың кілтін береді.

Осы салада Қазақстанның білім беру жүйесінде мағынасы жағынан және ұйымдастыруы жағынан жағымды өзгерістер орын алды:

- Шет тілін оқу қазіргі мультилингвальді және мультимәдениетті әлемде адамның практикалық және кәсіби тіршілігі үшін қоғамдық маңызы бар;

- Ағылшын тілінің, мемлекеттік тіл (қазақ тілі) және орыс тілі-ұлтаралық қатынас тілінің жанында халақаралық қатынас тілі деген орны анықталды;
- мағынасы және терминологиясы жағынан концептуалды маңызды түсініктемелер анықталды;
- "шет тілді білім беру" мәдениетаралық қарымқатынас жобалауымен;
- «арнайы мақсаттарға арналған тіл» (LSP) кәсіби-бағытталған қарымқатынасты үйрету объектісі ретінде және «академиялық мақсаттарға арналған тіл» (LAP) «күнделікті қарымқатынасқа арналған тілімен» қатар;
- Халықаралық типтегі республикалық мектептер және тілдік жоғарғы оқу орында LSP-ден халықаралық-стандартты оқылу деңгейлерін енгізу үшін концептуалды базис жасалынып, экспериментальды мақұлданған;
- ШТ оқытуда жаңа педагогикалық және ақпараттық технологияларды енгізу (соның ішінде қашықтықтан оқыту) іске асырылды;
- ШТ практикалық курсы бойынша үлгі ретінде ШТ мен LSP тілдік және тілдік емес практикалық курс бойынша типтік бағдарламалар жасалынды;
- Негізгі, орта профильдік мектеп және тілдік жоғарғы оқу орынның екінші курсына арнап үш еуропалық тілден (ағылшын, француз, неміс) сынама оқу-әдістемелік кешендер жасалынды;
- ШТ тереңдетіп оқитын мектептерге, экономикалық, инженерлік-техникалық, жаратылыстану-ғылымдары және гуманитарлы пәндерді тереңдетіліп оқытатын және ауыл мектептеріне арнап дифференциалды – мамандандырылған шет тілді педагогикалық мамандарды дайындау басталды.
- Ұсынылып отырған модель жоғарғы мектепте белгілі мағынасы іріктелінген, оқытудың принциптері, көптілді сөздіктер мен оқу-әдістемелік әдебиеттер қолдануын қарастырады. Үштілді білім берудің мақсаттарын жүзеге асыруда маңызды роль кәсіптік оқытуды үш тілде жүргізе алатын мамандар әлеуетін қалыптастыруға беріледі.
- Сонымен, Қазақстандағы үштілді білім беру моделін іске асыру үшін барлық қажетті жағдайлар пайда болды, ал жасалынған тұжырымдама осыған жағдай жасауға үнделген деп сеніммен айтуға болады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Кунанбаева С.С., Иванова А.М., Чакликова А.Т., Дуйсекова К.К. Концепция языкового образования республики Казахстан. – Алматы, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, 2010
2. Языки триединства (казахский, русский и иностранный язык). ГОСО РК 6.08.085-2010 - Алматы, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, 2010

БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІНЕ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ

¹ф. ғ. к., доцент Байымбетова Жүзімкүл Арзымбетқызы

²Мадиярова Гульвира Халмаканқызы

¹педагог-магистр Алимова Құндыз Шайыпқызы

¹педагог-магистр Сауытбаева Индира Дүйсенәліқызы

¹педагог-магистр Шайзилдаева Гүлжан Сарсенбайқызы

Қазақстан, Шымкент,

¹Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық институты

²Бірінші мамыр жалпы орта мектебінің бастауыш сынып мұғалімі

Abstract. *Jac uppaqti training qana qoytay aldağı ömipden its layıqtı opnın taba alatınday dayındawda way, today's the day to prepare future elementary school teachers jawapkepsiligi zop task is.*

Able to implement inclusive education, teacher training, modern teaching profession is a very urgent task. This content-ideological, moral, capable of primary teachers training is to provide inclusive education, creative and relevant physical and intellectual disabilities are training to work in the education balalargäinklyuzivti.

Future elementary school teachers to work in inclusive education, the need for a comprehensive study of the future elementary school teachers in the training of children with disabilities and general education of these children to learn the importance of the role of primary school teachers in the process of making the determination of the requirements to ensure equal rights and social development.

Keywords: *Elementary school, teachers, inclusive education, children with disabilities, people with disabilities, competitive mentality, adults, and opportunities.*

Елбасы Н.Назарбаевтың халыққа Жолдауында даму мүмкіндігі шектеулі адамдарға қолдау мен көмек көрсету мәселесіне арнайы тоқталғаны белгілі. Атап айтсақ, «... мүмкіндігі шектеулі азаматтарымызға көбірек көңіл бөлу керек. Олар үшін Қазақстан кедергісіз аймаққа айналуға тиіс. Бізде аз емес, ондай адамдарға қамқорлық көрсетілуге тиіс. Бұл өзіміздің және қоғам алдындағы біздің парызымыз. Бүкіл әлем осымен айналысады» - деген болатын.

Жас ұрпақты оқытып қана қоймай алдағы өмірден өзінің лайықты орнын таба алатындай етіп дайындауда, бүгінгі күннің болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін дайындау жауапкершілігі зор міндет болып табылады.

Инклюзивті білім беруді іске асыру мүмкіндігіне ие қазіргі заманғы мұғалім дайындау, жоғары педагогикалық мамандық үшін өте өзекті міндет болып табылады. Бұл мазмұн-идеологиялық, рухани-адамгершілік, дербес қабілетті бастауыш мұғалімдерін инклюзивті білім беруге кәсіби даярлау болып табылады, шығармашылық және тиісті дене және интеллектуалдық мүмкіндіктері шектеулі балаларға инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс жасауға даярлау болып табылады.

Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс жасауға даярлауда кешенді зерттеу барысында болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің қажеттілігі, мүмкіндігі шектеулі балалар мен жалпы білім беру осы балалардың енгізу процесінде бастауыш сынып мұғалімдерінің рөлі маңыздылығы білім алуға тең құқықтарды қамтамасыз ету және әлеуметтік даму талаптарымен айқындау.

Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс жасауға даярлауға қойылатын талаптар жаңа қызметтерді орындаумен байланысты: дене немесе интеллектуалды мүмкіндігі шектелген балалар болсын, қалада немесе ауылда тұратын әр түрлі әлеуметтік топтағы балалар болсын немесе басқа да әр түрлі білім беру топтарымен жұмыс істеуге болатын технологияларды өздігінен, шығармашылық түрде тандау мен қолдану қабілеті. Әрбір баланың мектеп жүйесінің талаптарына сәйкес болуы немесе сәйкес болмауына қарамастан, оқушыны сыйлау және оның жеке даралығын қабылдауды қамтамасыз ететін инклюзивті білім беру идеясының елімізде таралуы педагогтардың құзыреттілігіне жаңа талаптар қолданылады.

Жұмысы тек дені сау балаларға ғана емес, сонымен қатар әр түрлі әлеуметтік жағдайларды, жақын айналадағыларының және әлеуметтенуінің ерекшеліктерін есепке ала отырып, дамуында түрлі ауытқулары бар балаларға бағытталған жоғары білікті болашақ бастауыш сынып мұғалімдері аса қажет. Бұл жағдайдың маңыздылығы халықаралық және отандық құқықтық құжаттарда айқындалған. Мысалы, «Дүниежүзілік мүгедектік туралы баяндамада» инклюзивті білім беруді дамытуда жалпы білім беретін педагогтың арнайы дайындығы шешуші мәнге ие екендігі бекітілген. Берілген құжатта «Мемлекеттік жалпы мектеп мұғалімдерінің арнайы оқытылуы олардың сенімділігін нығайтып, мүгедек балаларды оқыту дағдыларын жақсарту. Инклюзия қағидалары мұғалімдерді дайындау бағдарламаларына ендірілуі және мұғалімдерге инклюзивті білім беру саласында кәсіби білім мен тәжірибе алмасуға мүмкіндік беретін басқа да бастамалармен қосылуы керек» деп жарияланған.

Біздің еліміздің экономикасын тұрақтандыру және бәсекеге қабілетті білім беруді жоғарылату үшін, тиімді сапалы білім беру арқылы адам капиталын дамытуға арналған Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы жасалды. Бағдарламада қарастырылған мақсаттарының ең негізгісі болып адами капитал екендігі белгілі. Онда «жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене бітімі және рухани дамыған азаматын қалыптастыру, тез өзгертін әлемде оның табысты болуын қамтамасыз ететін білім алуға қажеттілігін қанағаттандыру, еліміздің экономикалық әл-ауқаты үшін бәсекеге қабілетті адами капиталды дамыту» деп айтылған. Қазақстан Республикасының заңнамасында балалардың құқығын қорғау құжаттарының негіздемесі болып «тең құқылы білім» қағидасы бекітілген. Қазақстан Республикасының Конституциясында мүмкіндігі шектеулі балалардың білім алуын

дамытудағы кепілдіктері, "Қазақстан Республикасындағы бала құқығы туралы", "Білім беру туралы", "Мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік, медициналық-педагогикалық коррекциялық қолдау туралы", "Қазақстан Республикасындағы мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы", "Арнайы әлеуметтік қызметтер туралы" Заңдарында бекітілген. Сонымен қатар 2011-2020 жж. арналған білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасының міндеттерінде инклюзивті білім беруді дамытудың алғышарттары жасалды.

Инклюзивті білім берудің даму мәселесі жүйелі тұрғыдан нақты, ауқымды, жан-жақты қарастыруды қажет етеді. Арнайы білім беруді қажет ететін балалардың мәселесі ешқашан да ауқымды түрде талқыланып, зерттеу пәні ретінде зерттелінбеген. Ерекше топқа жататын балалардың жалпы білім беру ортасына кіріктіру туралы ғылыми зерттеулер жеткіліксіз немесе мүлдем жоқ. Сонымен қатар жалпы білім беру ұйымдарындағы ерекше оқытуды қажетсінетін балалар туралы мәліметтер қоры мәселесі қарастырылмаған.

Білім – барлық уақытта жоғары құндылықтардың бірі болған. Тек білімді, сауатты адам ғана келешек тізгінін қолына ала алады. Осыны ескере отырып Елбасы Н.Назарбаев өз Жолдауында Қазақстан Республикасының Білім беру жүйесін әрі қарай дамыту, жетілдіру жоспарын құрып, көптеген мақсаттарды көздеп отыр.

Олар: білім беруде мамандық кадрларды даярлау және заманауи мамандықтар жүйесін дамыту, оқыту әдістемелерін жаңғырту, елімізге қажетті технологиялар мен оларды қолдану үшін мамандарды оқыту. Бүгінгі ұрпақ білімді болса, ел ертеңі жарқын болмақ.

Инклюзивті білім берудің мақсаты: даму мүмкіндігі шектеулі балаларды қалыпты балалармен бірге білім беру. Яғни адамның жынысына, дініне, шығу тегіне қарамастан тең құқылы жеке тұлға ретінде білім беру жүйесі болып табылады. Инклюзивті білім беру – мүмкіндігі шектеулі балаларды оқытып-үйретудің бір формасы. Инклюзивті оқыту негізінде балалар құқығын кемсітпеу, барлық адамдарға деген теңдік қатынасты қамтамасыз ету, сонымен бірге ерекше оқыту қажеттілігі бар балаларға арнайы жағдай қалыптастыру идеологиясы жатыр. Тәжірибе көрсеткендей, қатаң білім беру жүйесінен балалардың бір бөлігі шығып қалады, өйткені қалыптасқан жүйе мұндай балалардың даралық қажеттілігін қанағаттандыра алмайды. Инклюзивті бағыт мұндай балаларды оқуда және білім алуға жеткізуге жетуге жағдай жасап және ықпал етіп, жақсы өмір сүру мүмкіншілігін қалыптастырады. Инклюзивті білім беруде барлық балаларға мектепке дейінгі оқу ұйымдарында, ұйым өміріне белсене қатысуға мүмкіндік береді. Инклюзивті білім негізінде балалардың тең құқығын анықтайды және ұжым іс-әрекетіне қатысуға мүмкіндік береді. Инклюзивті білім беру арқылы балалар адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытуға мүмкіндік туады.

Қазіргі заман талабына, қарамастан, психикалық, әлеуметтік физикалық және басқа да ерекшеліктерін дамыту жөніндегі қайта қалыптастыру және адамның тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруға байланысты білім алу тәсілінде көптеген өзгертулер болып жүзеге асырылып жатыр. Қазіргі заманғы тәжірибелерге, әзірлеген көзқарастар мен ұғымдар негізделген білім берудің жаңа парадигмасы қолданысқа еніп іске асырылуда. Бірнеше зерттеулер біздің ғасырдың өсуіне тән тек өзін-өзі іске асыру әлеуметтік дамуының негізгі мақсаты инклюзивті білім жатқызуға болады.

Балалардың тең құқықтарын іске асыру кезінде нормативтік базасын құру бастапқы фаза 1945 жылдан бастап БҰҰ бастамасымен қолға алына басталды.

Құқықтық заң жөніндегі «Баланың дамуына мүмкіндігі шектеулі адам» (1948) құжат тұжырымдамасы бар. Ол белгілі бір элементті қамтуына қарамастан, барлық тұлғалы азаматтарға және балаларға білім алуға құқығы бар екенін мәлімдейді. Осылайша Декларацияда мәлімдеді: «Білім беру адамның жеке басының толық кемелденуіне және құқықтары мен негізгі бостандықтарын құрметтеу нығайтуға бағытталуы тиіс. Ол барлық ұлттар арасында түсіністік, төзімділік пен достыққа ықпал нәсілдік немесе діни топтар, сондай-ақ БҰҰ-ның бітімгершілік қызметін одан әрі нығайта түсуі тиіс» делінді.

Негізгі білім даму мүмкіндігі шектеулі балалардың құқықтарын тану арнайы медициналық мекемелер мен білім беру ұйымдарының мүмкіндіктері шектеулі адамдарды анықтаумен қатар, қажетті жағдайларды жүзеге асыру. Адам құқықтарының декларациясында даму мүмкіндіктері шектеулі балаларды білім беру қажеттіліктерінің негізін қалауда, нормативтік құжаттың қабылдануы болып табылады. 1959 декларацияның қағидаларында БҰҰ Бас Ассамблеясының қарарымен қабылданып жариялаған «Бала құқықтары декларациясы» мыналар болып есептеледі:

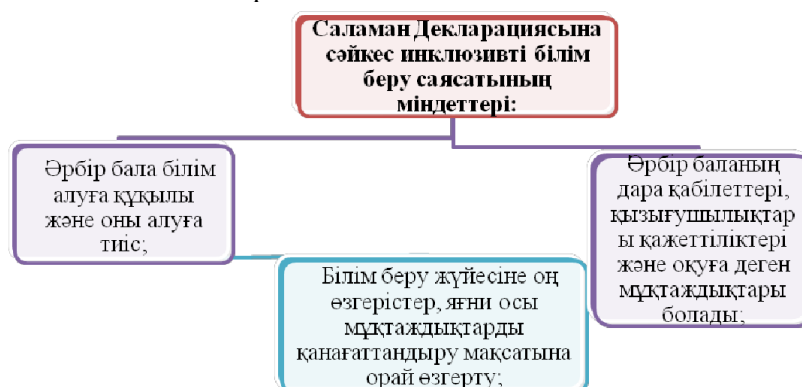
- физикалық болып бала, ақыл-есі немесе әлеуметтік, арнайы емдеу, білім беру мен қамқорлық берілуі тиіс ол өзінің ерекше мәртебесін ескеру болып табылады;
- тұлға немесе балалар кем дегенде бастапқы кезеңдерінде тегін және міндетті болуы тиіс білім алуға құқылы;
- жалпы ой-өрісін, сана сезімін ілгерілету және олардың қабілеттерін дамыту мүмкіндігі теңдік негізінде, оған мүмкіндік және қоғамның пайдалы мүшесі бола отырып білім беру болып табылады;
- бала, нәсілдік, діни немесе кемсітушілікке кез-келген басқа да нысанда өз тәжірбиесін жоғарылата алуда өз мүмкіндігі қорғалған болуы қажет.

Құқықтық заңда нәсіліне, терісінің түсіне, жынысына, тіліне, дініне, саяси немесе басқа да наным немесе әлеуметтік шығу тегі негізінде кез-келгенді қоспағанда және үздік немесе кемсітусіз, мүмкіндігі шектеулі барлық тұлғалар үшін танылуы тиіс, жылжымайтын мүлік, туу немесе кез келген басқа факторға, қарамастан өзі-өзіне немесе оның отбасының құқықтары қарастырылады.

Қазіргі заманғы кезеңде жастарға, балаларға және мүгедек ересектерге арналған бастауыш және орта білім беру саласындағы мүмкіндіктерге тең барлық мүгедектердің оқу қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін мүмкіндік беретін «Мүгедектердің үшін тең мүмкіндіктерді қамтамасыз етудің стандартты ережелері»(1993) жалпы білім беретін мектеп жүйесінде құжат кешенді құрылыстарымен мүмкіндігі шектеулі балалар мен ересектерге арналған бағдарлама қамтамасыз етілді. Бұл бастауыш және орта білім беру мүмкіндіктерін саласындағы тең мүмкіндіктер принципін негізге алыныпжүзеге асырылады. Мемлекет даму мүгедектігі шектеулі адамдардың білімі және жалпы білім беру жүйесінің ажырамас бөлігі болып табылады және қамтамасыз етеді. Мемлекеттің негізгі білім беру мен арнайы білім беруді біртіндеп интеграциялап бағытталынып жатыр.

Бүкіл білім беру қоғамдастығы үшін маңызды іс-шара білім жөніндегі Дүниежүзілік конференция мүгедектерге арналған Испанияда(Саламанка қаласы) ЮНЕСКО-ның қамқорлығымен жүзеге асырылып 1994 жылы өтті. Нәтижесінде, педагогика жүйесіне«инклюзивті»термині енгізілді.

Мүмкіндігі шектеулі балаларға және тұлғаға білім беруде«инклюзивті білім берудің негізгі принциптері айқындалды. Бұл конференцияда Саламанка мәлімдемесі қабылданды білім беруді және дамытудың негізгі бағыттары ретінде «инклюзивті білім» деп жариялады. Негізгі құжатта БҰҰ мүше мемлекеттердің білім беру жүйелерінің жалпы бағытын және принциптерін жетілдіру болып табылады. Осылайша, өткен ғасырдың 90-шы жылдары жоғарыда аталған халықаралық құжаттарға нәтижесінде жаңа идеологияға байланысты болды және инклюзивті көзқарас әр түрлі түсінуді көздейді. «Инклюзивті көзқарас», «инклюзивті білім беру» тұрғысынан келтірілген, білім берудің саласындағы даму бағыты болып қарастырылды. Балалардың білім қажеттіліктерінбілім беру мен қоғам кемсітушіліктерін жою, білім беру процесінде толық қатысу арқылы осы қажеттіліктерін, сәйкес қызметтер ұсынылды. ЮНЕСКО әзірлеген, білім алу құқығын, басқа да бірнеше стандартты-орнату құралдары, білім беру және үздіксіз оқыту жалғасуда тәсілдерін қоса алғанда, білім беру және инклюзивті тәсілдерді, жалпыға бірдей құқықтық базаны қамтамасыз етеді. Экономикалық-әлеуметтік топтарда, иммигранттар, мүгедектер, босқындарға халықтың осал топтарыжәне кедейлік салдарынан білім беруден айырылған миллиондаған, діни және тілдік азшылықтарға, байырғы халықты жетілдіруге сәйкес бағытталып отыр.

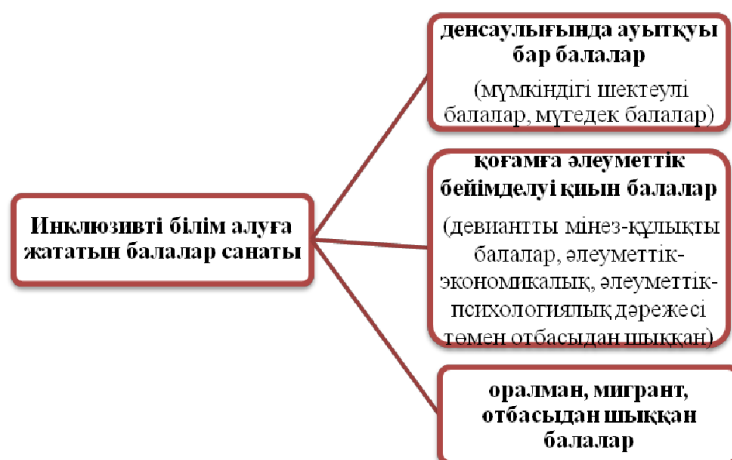
1-сызба. Саламанка Декларациясына сәйкес инклюзивті білім беру саясатының міндеттері.

Қазіргі кезде, бүкіл әлемнің назарын аударып отырған өзекті мәселе балалардың білімге деген сұраныстары мен қоғамның ерекшеліктеріне ортаның, отбасының қатысуымен білім беру үрдісіне толық енгізуді қарастыратын инклюзивті білім берудің негізі болып табылады. Бұл әлемдік мәселе түрлі әлем ғалымдардың назарын аударған жағдай инклюзивті білім беруде барлық балалардың, оның ішінде мүмкіндіктері шектеулі балаларды жалпы білім үрдісіне толыққанды енгізумен қатар, жынысына, шығу бейімдеуге, тегіне, дініне, жағдайына қарамастан, кедергілерді жоюға, ата-аналарын белсенділікке шақыруға, баланың түзеу-педагогикалық және әлеуметтік мұқтаждықтарына арнайы қолдау, жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді оқытуға бағытталған мемлекеттік саясат болып табылады.

Инклюзивті оқыту мүмкіндігі шектеулі балалардың жалпы білім беретін мектептердегі оқыту үрдісін сипаттауда іске асырылады. Инклюзивті оқыту негізінде балалардың барлық адамдарға деген теңдік қатынасты қамтамасыз ету, сонымен бірге оқытудың ерекше қажеттілігі бар балаларға жағдай қалыптастыру болып табылады. Осы бағытта балаларды жақсы өмір сүруге, оқуда жетістікке жетуге ықпал жасап, жағдайын қалыптастыру. «Білім баршаға» бағдарламасы немесе инклюзивті білім берубарлық балаларға мектепке дейінгі оқу орындарында, мектепте және мектеп өміріне белсене араласуға мүмкіндік туғызады.

Жалпы қазіргі кездегі негізгі инклюзивті білім беру балалардың жынысына, географиялық тұратын жеріне, қимыл-қозғалыстық және ақыл-есінің жағдайына, әлеуметтік-экономикалық жағдайына қарамастан, сапалы білім алу мен қатар тәрбиеленуіне және өздерінің потенциалдық дамыту мүмкіндігіне ие болу. Инклюзивті білім беруде барлық оқушыларға барынша толыққанды әлеуметтік өмір, ұжымға, жергілікті қауымдастыққа белсене қатысуға мүмкіндік бере отырып, сол арқылы оларға бір-бірімен қауымдастық мүшелері ретінде толық өзара әрекеттестік пен қамқорлықты қамтамасыз ету.

Бұл мәселенің шешімі балалардың сапалы білімге қолжетімділігін қамтамасыз етеді, олардың өмірмен байланысының кедергісін жоюға және жалпы қоғамға кірігуіне жағдай жасайды. Инклюзивті оқыту жағдайында барлық балаларға мектепке дейінгі оқу орындарында, мектепте және мектеп өміріне белсене қатысуға мүмкіндік береді. Оқушылардың тең құқығын анықтайды және ұжым іс-әрекетіне қатысуға мүмкіндік береді.

2-сызба. Инклюзивті білім алуға жататын балалар санаты

Инклюзивті оқыту бұл мүмкіндігі шектеулі барлық балалардың мұқтаждықтарын ескеретін, ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдісінің дамуы. Инклюзивті оқыту балалардың оқу үрдісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ берудің жаңа бағытын өңдеуге талпынады. Егер инклюзивті оқытудың оқыту мен сабақ беруге енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда ерекше қажеттіліктері бар балалардың жағдайлары да өзгереді. Инклюзивті оқытуды ашқан мектептерде оқыған балалар адам құқығы туралы білім алуға мүмкіншілік алады, өйткені олар бір-бірімен қарым-қатынас жасауға, танып білуге, қабылдауға машықтанып үйренеді. Осының негізінде инклюзивті білім берудің принциптері туындайды.

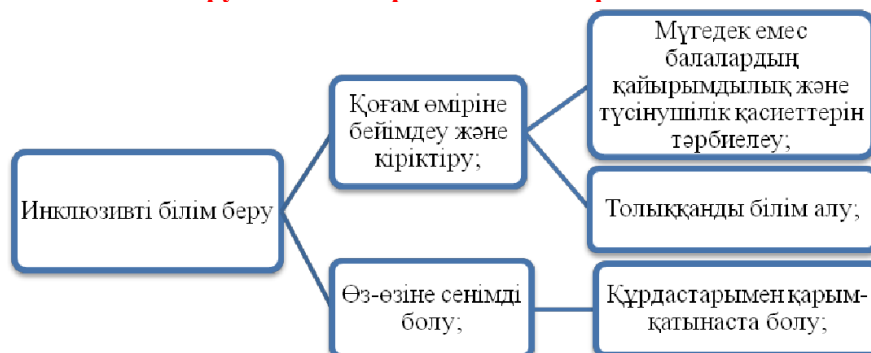
1-кесте Инклюзивті білім берудің принциптері

Инклюзивті білім берудің негізгі 8 принципі:
1. Адам құндылығы оның мүмкіндігіне қарай қабілеттілігімен, жеткен жетістіктерімен анықталады.
2. Әрбір адам сезуге және ойлауға қабілетті.
3. Әрбір адам қарым-қатынасқа құқылы.
4. Барлық адам бір-біріне қажет.
5. Білім шынайы қарым-қатынас шеңберінде жүзеге асады.
6. Барлық адамдар құрбы-құрдастарының қолдауы мен достығын қажет етеді.
7. Әрбір оқушы үшін жетістікке жету өзінің мүмкіндігіне қарай орындай алатын әрекетін жүзеге асыру.
8. Жан-жақтылық адам өмірінің даму аясын кеңейтеді.

«Инклюзивті білім беруді дамытудың тұжырымдамалық тәсілдері» құжатында инклюзивті білім беруді дамытудың негізгі міндеттерінің бірі инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын ұйымдарды кадрлық қамтамасыз етуді жақсарту мәселесі болып табылады. Инклюзивті білім беру жүйесіндегі педагог кадрларды даярлау үшін алдымен жоғары және кәсіби білім беретін барлық педагогикалық мамандықтардың оқу жоспарына арнайы пәндер қосу жолымен институттар мен колледждердегі барлық мұғалімдер мен тәрбиешілерді ерекше оқытуды қажет ететін тұлғаларды оқытудың дағдылары мен тәсілдеріне даярлау және оқыту негіздеріне; инклюзивті білім беруді ұйымдастыру және ерекше оқытуды қажет ететін тұлғалармен жұмыс жүргізу мәселелері бойынша жалпы білім беру ұйымдарындағы барлық басқарушы қызметкерлерді, педагогтарды және мамандарды (педагог-психологтарды, педагог-дефектологтарды, әлеуметтік педагогтарды) кезең-кезеңмен қайта даярлау жұмыстарын жүргізу; инклюзивті білім беруді жүзеге асыру мәселелерінің негізі бойынша білім беру ұйымдарындағы педагог қызметкерлердің біліктілігін, ерекше оқытуды қажет ететін тұлғалармен жұмыс әдістерін, кемсітушілікті жоюды және жағымсыз жағдайларды шешу, психологиялық ахуалды жақсарту, адам құқығы негіздерін зерделеу дағдыларын арттыру жолдарын үйрету керек деп анық көрсетілді.

Бәріне бірдей мүмкіндік!

Инклюзивті білім берудің негізгі артықшылықтары

3-сызба Инклюзивті білім беру

Мемлекетіміздегі білім беру жүйесі білім алушыны білім нәрімен қаруландырып қана қоймай, сонымен бірге үздіксіз өздігінен білім алуға дағдыландыруда. Нәтижесінде білім беру әртүрлі оқыту қызметтерін ұсынылып жатыр. Білім беру саласындағы алдыңғы қатарлы отандық мамандардың пікірлері бойынша білім беру жүйесінің дамуын қалыптастыруға:

- жаңа ақпараттық технологияларды қолданып, білім беру сапасын жоғарылату;
- өркениеттің жағдайларына негізделген білім беру жүйесін толығымен қамтамасыз ету;
- ақпараттық байланыс және телекоммуникациялық технологияларды қолданып, қашықтықтан және өзін-өзі оқыту мүмкіндіктеріне қолжетімді білім беруді қамтамасыз ету;
- білім беруде креативті бастамаларды көтеру сияқты бірқатар негізгі бағыттарды жатқызуға болады;

Инклюзивті білім беруде мектеп жүйесі оның сәйкестігі немесе әрбір жеке оқушыларға құрмет пен қабылдау бере отырып, барлық балалардың білім алу құқығын беретін білім беру

бойынша жаңа көзқарас қалыптасты. Инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеуге болашақ бастауыш сынып мұғалімі рөлін кеңейту үшін, тиісті педагогикалық-психологиялық, әлеуметтік және білім беру идеяларына жүгінуге талпындыру. Негізгі рөлді бастауыш сынып мұғалімі атқарады. Өз-өзіне білім беруді қамтамасыз ету, олардың педагогикалық, психологиялық, көзқарастарға айналады, сонымен қатар жағдай жасауда мұғалім өзара іс-қимыл орталығы болып табылады. Өйткені мұғалім әрқашан ерекше талаптар қояды деп атап өтуге болады. Ата-аналармен өзара іс-қимыл, өскелең ұрпақтың өз дүниетанымын және тәрбиеленуіне әсер етеді. Білім беру процесінде өскелең ұрпаққа білім беру арқылы тығыз жұмыс істейді, оқу-әдістемелік және мемлекеттің талаптарына сәйкес оқушыларды оқытады деудің бастауы болмақ.

Инклюзивті білімді оқыту оқушыларға жеткізу арқылы оқушылардың тең құқығын анықтайды және ұжым іс-әрекетіне қатысуға, адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытуға жағдай туғызу. Барлық балалардың мұқтаждықтарын ескере отырып, ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алуын қамтамасыз ету арқылы жалпы білім беру үрдісін нығайту болып табылады.

Инклюзивті білім беруде бағыт беру арқылы мүмкіндігі шектеулі балаларды оқуда жетістікке жетуіне ықпал ете отырып, жақсы өмір сүру мүмкіншілігін қалыптастырады. Бұл бағытты білім беру жүйесіне енгізу арқылы оқушыларды ізгілікке, қайырымдылыққа, адамгершілікке, тәрбиелей аламыз. Сонымен қатар, инклюзивті оқыту үрдісі арқылы балаларды толеранттылыққа тәрбиелейді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Назарбаев Н.Ә. Қазақстан халқына Жолдауы «Қазақстан жолы-2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» // Егемен Қазақстан 17 қаңтар 2014.
2. Дүниежүзілік мүгедектер туралы баяндама. - Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы, 2011ж.
3. ҚР білім беруді дамыту 2015 тұжырымдамасы
4. Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясы. 10 желтоқсанда, 1948 жылғы БҰҰ Бас Ассамблеясының Бас Ассамблеясының қарары 217 А (III) қабылдаған.
5. Бала құқықтары декларациясы. 20 қараша, 1959 БҰҰ Бас Ассамблеясының қарарында 1386 (XIV) қабылдаған.
6. Мүгедектердің үшін тең мүмкіндіктерді қамтамасыз етудің стандарттық ережелері. 20 желтоқсан 1993 жылы Бас Ассамблеяның қарарында 48/96 қабылдаған.
7. Саламан Декларациясы ЮНЕСКО 1994 ж
8. К.Жарықбаев. Инклюзивті білім берудің мазмұны қандай? // Мектептегі психология, 2010, №5, 18-20 б.
9. Білім туралы: Қазақстан Республикасының Заңы. –Алматы: «Литера», 2000 – 96 бет
10. Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамытудың тұжырымдамалық тәсілдері. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2015. – 13 б.

TEACHING ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES IN MIXED ABILITY GROUP

Shevchenko Yu. V.

Ukraine, Chernihiv, Chernihiv National University of Technology, senior lecture

Abstract. The article deals with the problem of teaching English for Specific Purposes in mixed ability group. The author outlines the differences identifying a mixed ability group. The problems that teachers of ESP face in such groups are highlighted. Teaching strategies and classroom management techniques that can solve the problems are suggested in this paper. The ways of differentiating are reviewed. Different techniques for grouping management are outlined. The author emphasizes the importance and benefits of collaborative learning and peer-tutoring. Teaching in mixed ability group should appeal to all senses and all learning styles. The necessity of implementation of different learning strategies for visual, auditory and kinesthetic learners is proved. Professionally oriented games, project work, problem solving activities and individualized tasks for

self-learning autonomy are considered to be the most effective teaching techniques in ESP mixed ability group. Modern multimedia programs provide a wide range of multileveled computer educational programs that can be applied at ESP lessons. The author stresses the need to view every student as an individual with different characteristics, personalities, abilities. Teaching ESP in mixed ability group is a great challenge and serves as a trigger for teachers' professional development as it involves implementation of variety of teaching strategies, techniques and interaction patterns.

Keywords: mixed ability group, strategies, language learning ability, differentiation, classroom management, collaborative learning, challenges.

Teaching English for Specific Purposes in mixed ability group is a challenge for many teachers in nonlinguistic higher educational establishment. Mixed ability or 'heterogeneous' classes are terms used to describe classes made up of students of different levels of foreign language proficiency, motivation, aptitude. All classes are to some degree made up of learners who differ in many ways. The differences are overwhelming in ESP groups at Universities where levels of English vary from beginner to upper-intermediate. The prevalence rate of such ESP groups can be explained by the fact that rural school leavers who entered University, as a rule, have lower level of language proficiency comparing with the city school leavers, especially, graduates from English language specialized school or English courses attendees. This fact makes a significant challenge to ESP teachers at Universities.

In spite of the importance of the issue, the analysis of scientific and methodological literature has shown that there is a lack of works devoted to investigation of strategies and techniques that can be applied in the process of teaching ESP in mixed ability group at higher educational establishment.

So this paper aims to highlight the problems ESP teachers face in mixed ability group and suggest solutions to tackle them efficiently.

Scientists give different definitions of mixed ability group. It can be defined as synonymous to heterogeneous group where students differ in levels of proficiency and abilities. S. Purcell highlights the differences in:

- motivation. Highly motivated learners in ESP will make more progress;
- physical ability/disability. Students who can't hear or see very well will be at a disadvantage;
- personality. Outgoing learners will make faster progress than shy students;
- preferred learning styles [3].

Some scientists add differences in self-discipline, maturity, gender, self-esteem, mother tongue, knowledge of other languages, cultural background [2].

Therefore, every group is mixed ability to some extent. However, some groups can be more heterogeneous ranged from elementary to upper-intermediate levels, differ much more in motivation and aptitude than others and as a result they are more challenging for the teachers of ESP.

The results of the questionnaire shows that teachers in mixed ability group face problems of "fast finishers" and slow learners; strong students are bored when a teacher explains the material to weaker ones, moreover, some weak students ask to explain the studied already material one more time; strong students dominate being always very active, while weaker ones sit back feeling embarrassed; advanced students may underachieve if the tasks are inappropriate for their level; weaker students may also feel pressured in the classroom as the tasks may be beyond their capability etc. Thus, ESP teachers in mixed ability groups have challenges related to teaching strategies, students' autonomy learning, classroom management, motivation, appropriate differentiated materials, extra supplement texts and activities.

Teaching ESP in mixed ability group it is essential to be aware of teaching strategies that can contribute to solving the problem efficiently. No doubt, a teacher has to meet the need of every student of a group. Thus, it is crucial to organize the work applying differentiated teaching and proper classroom management.

Let's review the ways of differentiating.

Differentiating of the input. Learners can cope with different versions (easy and more challenging ones) of the text and answer the same questions. Student A can be given a text on professional topic from a text book, student B may be given simplified adopted variant of the same text and student C may be directed to a website on the same professional theme [2].

Differentiating of the process. A teacher has to differentiate assignments e.g : a teacher may ask all students to examine the same reading material but give different tasks to different groups. Group A may answer the questions, group B may do true or false task, group C may pick the correct response from multiple-choice alternatives.

Differentiating of the output. Students can be given the same prompt but can respond in their own way. For writing activity, a teacher can give multiple tasks and students can choose any they find the most suitable and interesting. Open-ended tasks allow each learner to perform at his/her own level. Some of the students may be good at understanding but might be weak in expressing themselves orally or in written work; thus, open-ended tasks give them the chance to express themselves [4].

Differentiating of time and support. Different amount of time for preparation, tasks with or without different supports (visual, verbal) can be given to the students.

Classroom management techniques in mixed ability group include organizing the classroom layout for maximum learning potential, involving all students, cultivating a positive attitude, praise and encouragement, managing learning activities by giving differentiated instructions, using pair and group work, setting time limits, monitoring the activity and including feedback on the activity [6].

Much attention should be taken to grouping. There are many techniques for grouping learners: students can be organized according to their abilities or strong with weak ones or at random depending on teacher's objectives. Managing learners of different levels together for some activities is a good strategy, as it is proved that heterogeneous grouping provides access to more learning opportunities. Both weaker and stronger students benefit from cooperation in pair/group activities. Our teaching practice allows us to claim that extremely effective learning takes place when one student is asked to teach another one. It can be explained scientifically, as in order to teach someone, known information must be reorganized in brain. Thus, grouping more and less able students can benefit both parties. Ability grouping, on the other hand, is another way to differentiate activities. So the stronger and quicker students work with more complicated tasks, whereas the weaker students deal with a simpler task or work with a teacher as a group member supporting them and providing additional instruction and guidance. T. Ikina suggests the following ways to help weaker students: to give clear instructions using gestures, to make sure they understand the task, otherwise ask stronger students explain it in their mother tongue, to allow more thinking time and making notes before speaking activities, to reduce the word limit in productive activities, to give examples as model before writing activities, to pre-teach vocabulary using visual aids, to provide a rich variety of language and visual stimulants, to allow using dictionaries within reading comprehension tasks, to give a tape script while completing listening comprehension task, not to overcorrect their mistakes to avoid discourage [5].

A variety of extra activities must be ready for fast finishers. We propose to give some rewarding interesting tasks. Modern multimedia programs provide a wide range of multileveled computer running educational programs that can be effectively applied at ESP lessons. Moreover, IT materials are interactive and satisfy different ESP needs and can provide individualized tasks for self-learning autonomy.

One of the most important tasks for a teacher of mixed ability group is to organize learning process in such a way to ensure that every student has successful ESP learning experience. Teachers shouldn't force students to do the assignments. It's necessary to create favourable conditions to make them be eager to participate.

It's commonly known, that motivation is a crucial factor in studying foreign language therefore, ESP teacher should use highly motivating techniques. Professionally-oriented role plays are ideal for mixed ability groups. They appeal to students emotional sphere and enjoyment leads to effective learning. Students use their background experiences, knowledge of professionally-oriented disciplines and make their own decisions thus, more interest and excitement is created in learning [9]. Moreover, role plays reduce the level of stress in shy students with low self-esteem, as less stress is involved in playing a role of someone else. Professionally-oriented role plays develop the ability to work in a team, encourage participation and increase self-confidence, regardless of the differences among the students.

A teacher in mixed ability group should appeal to all senses using different learning strategies for visual, auditory and kinesthetic learners.

It's essential to emphasize the role of project work in teaching ESP to students of mixed ability group. It's a good way of individualization of the process of learning. Students can be given different projects according to their level of language proficiency and personal professional interests [9].

Using a variety of cooperative activities creates a student-centered atmosphere that encourages students to participate more effectively and engender a great motivation to learn ESP for successful professional development.

Portfolios is an efficient technique that promotes self-learning autonomy. Teachers may ask students to keep everything they have done during the term including the extra assignments. As a result, not only the teacher, but also each student has a record of his/her progress during the term and objectives for future development [5]. Furthermore, nowadays, it's a good idea to implement electronic portfolios - collections of students' work that may be posted online. They help students in

sharing their work with a larger audience by giving them a wider audience outside the classroom, offer authentic assessment tools, motivate students and contribute to their language development [4].

To sum up, teaching ESP in mixed ability group is a great challenge and serves as a trigger for teachers' professional development as it involves implementation of variety of teaching strategies, techniques and interaction patterns. It's essential to create a favourable supportive learning environment, where all students feel confident and perform to their maximum potential.

REFERENCES

1. Al-Shammakhi, F. Challenges Facing EFL Teachers in Mixed Ability Classes and Strategies Used To Overcome them. – Retrieved from: <http://www.sciedupress.com/journal/index.php/wjel/article/view/7233>
2. Garus D. Teaching Strategies in Mixed Ability Groups// Spirituality of a Personality: Methodology, Theory and Practice. Collection of Research Materials. Issue 3 (62) – Retrieved from: [http://domtp.turion.info/assets/archive/2014/3\(62\)2014.pdf](http://domtp.turion.info/assets/archive/2014/3(62)2014.pdf)
3. Purcell S. Mixed-ability teaching. – Retrieved from: <http://english.a222.org/wp-content/uploads/2014/02>
4. Sadia Y. An introduction to Electronic Portfolios in the Language Classroom. – Retrieved from: <http://iteslj.org/Techniques/Ali-Portfolios.html>
5. Şalli-Çopur G. Coping with the Problems of Mixed Ability. – Retrieved from: <http://www.iteslj.org/Techniques/Salli-Copur-MixedAbility.html>
6. Shevchenko Y. Professionally – oriented role plays in teaching English for specific purposes. /Shevchenko Y., Nakonechna N. – 2013 – Retrieved from : <http://ir.stu.cn.ua/handle/123456789/5917?locale-attribute=uk>
7. Šimanová, A. (2010) Dealing with Mixed Ability Classes. – Retrieved from: http://is.muni.cz/th/104237/pedf_m/?lang=en;id=183114
8. Айкина Т. Ю. Teaching English in Mixed Ability Classes // Молодой ученый. – 2011. – № 11. Т.2. – С. 144-146.
9. Іванишина В.П., Шевченко Ю.В. Використання проєктів у навчанні майбутніх юристів іноземної мови за професійним спрямуванням // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – Budapest : II (9), Issue: 19, 2014. – Режим доступу: <http://ir.stu.cn.ua/handle/123456789/5912>

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ӨЗБЕТІМЕН ІЗДЕНУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ

*п. г. к., доцент Байдыбекова Ерке Избасаровна
педагог-магистр Ахатаева Ұлсана Борашқызы
педагог-магистр Есназар Асел Жанабергенқызы
педагог-магистр Сауытбаева Индира Дүйсенәліқызы
педагог-магистр Каратаев Нурлан Сагинбекович*

Қазақстан, Шымкент, Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық институты

Abstract. In the work with the organization of independent work with primary school pupils in the implementation of creative tasks in mathematics. Mathematics is one of the most important methods of teaching a lesson to attract specific types of work. Modern math teachers to motivate students with the purpose of types of work, self-discipline profiling education, active person.

Students work independently - without the participation of the teacher in the classroom or outside the classroom in the classroom the student's academic work individually and collectively. During the execution of the tasks here is thinking, different cognitive tasks require the active participation of students. As a result, students learn self-control, they have a responsibility, educational, labor relations, friendly assistance is formed. Using all kinds of independent work during the lesson learning, involves the development of students' cognitive activity.

Keywords: mathematics, original, creative, student teaching, working, active, creative task, and zeal.

«Оқушы білімді өз бетімен жұмыс жасай білгенде ғана тиянақты игереді ...».

К. Д. Ушинский

Мемлекет басшысы Н.Ә.Назарбаев «ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҮШІНШІ ЖАҢҒЫРУЫ: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Қазақстан халқына 2017 жылғы 31 қаңтардағы жолдауында еліміздің дамуына тың қарқын беретін жаңа бағдар ұсынды. Онда «Ең алдымен білім беру жүйесінің рөлі өзгеруі тиіс. Біздің міндетіміз – білім беруді экономикалық өсудің жаңа моделінің орталық буынына айналдыру. Оқыту бағдарламаларын сыни ойлау қабілетін және өзбетімен іздену дағдыларын дамытуға бағыттау қажет» - делінген [1].

Елбасы айтқандай адами капитал сапасын жақсарту – басымдығын тікелей басшылыққа алып, іске асыратындар білім беру саласының қызметкерлері. Қазіргі таңда білім беру ісі оқушының жас ерекшеліктеріне сай бағыттталып, сонымен қатар баланың жеке және жалпы дамуға дайындығы туралы мәселелерді шешуді көздейді. Осыған орай бастауыш мектептердің білім беру мазмұнын жетілдіру мақсатында жаңартылған бағдарлама іске қосылды.

Сол жаңартылған бағдарламаның түсіндірмесінде «қазіргі кезеңде оқушының өзбетімен білімге ие болу барысында оның белсенді іс-әрекетін ұйымдастыру оқу үдерісіне қойылатын негізгі талаптардың бірі болып табылады. Бұл тәсілдеме пәндік білімді, әлеуметтік және коммуникативтік дағдыларды ғана емес, сонымен бірге өзінің жеке мүдделері мен болашағын сезінуге, сындарлы шешімдер қабылдауына мүмкіндік беретін тұлғалық қасиеттерді де меңгеруге ықпал етеді» - делінген [2].

Қандай да болмасын пәнді оқыту барысында арнайы мақсат – міндеттер айқындалады. Сондай мақсат – міндеттердің бірі бастауыш мектептегі оқушылардың логикалық ойлау қабілетін қалыптастыруды, белсенді тұлға тәрбиелеуді олардың шығармашылық тапсырмаларды сабақ барысында және сабақтан тыс уақытта өзбетінше орындауын ұйымдастыру.

Математика сабағында шығармашылық тапсырмаларды өзіндік жұмыс ретінде қолдану оқушылардың танымдық қабілетін дамытуға, ғылыми көзқарастар негіздерін қалыптастыруға және алған білімді практикалық мұқтаждықтардан туындаған түрлі есептер шығаруда тиімді қолдануға үйретеді.

Бастауыш сынып оқушылары оқу үдерісінде екі түрлі қабілетпен әрекеттенеді. Атап айтсақ, біріншісі берілген оқу әрекеті арқылы білім, білік, және дағдыны қабылдап дамиды. Ал екіншісі - шығармашылық, бұл жағдайда оқушы тапсырмаларды орындау, мәселені шешу барысында өзбетімен әрекет жасайды.

Мұғаліммен бірлесіп шығармашылықпен айналысу және серіктес, кеңесші ретінде мұғалімнің қолдауы кезінде оқушының белсенді танымдық қабілеті тұрақты сипатқа ие болады. Оқу үдерісін ұйымдастырудың барлық инновациялық тәсілдемелері оқытуды білім, идеялар және іс-әрекет тәсілдерімен белсенді түрде алмасуды көздейтін оқушының шынайы шығармашылық үдерісіндегі қарым-қатынас моделіне айналдырады.

Математика сабақтары неғұрлым қызықты, тартымды болса, соғұрлым оқушының математика пәніне деген қызығушылығы мен ынтасы зор болып, оқу белсенділігі арта түседі. Математика сабағын оқытудың маңызды әдістерінің бірі - өзіндік жұмыс түрлеріне баулу. Қазіргі заман талабына сай оқушылардың математика пәніне ынтасын арттыра отырып, өзіндік жұмыстар түрлерін жүргізудің мақсаты – пәнге бейіндеу, белсенді тұлғаны тәрбиелеу.

Оқушылардың өзбетінше жұмысы – сыныпта немесе сыныптан тыс сабақтарда мұғалімнің қатысуынсыз оқушының оқу жұмысының жеке және ұжымдық түрі. Мұнда тапсырмаларды орындау барысында оқушылардан белсенді ойлау, әртүрлі танымдық есептерді шешу талап етіледі. Осының нәтижесінде оқушылар өзіндік бақылауды үйреніп, оларда жауапкершілік, оқу еңбегіне қатынас, жолдастық көмек қалыптасады. Сабақтың барлық кезеңінде өзбетінше жұмыс түрлерін қолданып оқыту, оқушылардың танымдық белсенділігін дамытуды көздейді.

Өзіндік жұмыс мұғалімнің басқаруымен орындалғанда әр оқушының дербестігі және жұмысты өз еркімен істеуі қамтамасыз етілуі керек. Орындалған жұмыс міндетті түрде тексеріледі, одан алған бағасы оқушының қызығушылығын арттырып, қанағаттанғандық – сезім тудырады және одан әрі құлшына жұмыс істеуге жетелейді.

Егер оқушы өзіне берілген тапсырманы жан-жақты талдау жасап бере алатын болса, ол «кішкентай» жаңалық ашқанмен бірдей әсер алады. Соған сәйкес мұғалім де оның жігеріне жігер қосып, «дұрыс», «өте тамаша дәлелдедің», «бұл мәселе жөніндегі білімің жоғарғы деңгейде екен», - деп мадақтаса оны тыңдап, естіп отырған басқа оқушылар да, сол оқушының өзі де тапсырмаларды тиянақты орындап, нақты жауап беруге ұмтылады. Себебі, өзіндік

жұмыстың негізгі мақсаты – оқушылардың білімге құштарлығын ояту, олардың тереңде жатқан ойына түрткі жасап пәнге бейіндеу, танымдық шығармашылық қабілеті мен қызығушылығын арттыру, іздемпаздық қасиеттерін қалыптастыру, белсенді тұлға тәрбиелеу, жалпы дамыту. Сондықтан баланың жеке қасиеттерін зерттеу арқылы оның ақыл-ойын дамыту, қабілеті әр түрлі баламен істелетін өзіндік жұмыс түрін айқындау – мұғалімнің міндеті.

Бүгінгі жылдам қарқынмен дамып жатқан заманда елімізге қалыптан тыс ойлай алатын, шұғыл шешім қабылдай білетін, дүниетанымы кең адам қажет. Сондықтан сабақтарда тек білімділік мақсаттарды шешіп қоймай, балалардың жеке қасиеттерін, танымдық қабілеттерін – олардың қабылдауы мен түйсігін, зейіні мен есте сақтауларын және сыни ойлауын, өзбетімен іздену дағдыларын дамытудың жолдарын қарастырған жөн. Танымдық шығармашылық тапсырмалар өз дәрежесінде орындалып, тиісті нәтиже беруі үшін төмендегі шарттар орындалуы тиіс:

- баланың танымдық қабілеттерін дамыту ісін ерте бастан қолға алу;
- тапсырмаларды дұрыс ұйымдастыру;
- жаттығулардың баланың ойлау мүмкіндігіне сай болуын қадағалау;
- баланың әр түрлі әрекеттермен айналысуына, тыңдауға деген еркіндіктің болуы;
- балаға берілетін еркіндіктің үлкеннің қамқорлығымен, көмегімен ұштасуы.

Оқудағы өзбетінше жұмыс өзін-өзі оқыта білуді, оқу әрекеті компоненттерін оқушының жоғары дәрежеде меңгеруін қалыптастырады. Бұл туралы ағылшын философы Б.Шоу адамды қызған кірпішке салыстырып, «қиындығы бар тапсырмаларды орындау баланың ақыл-ойын арттырып, шығармашылығын шыңдайды» десе, орыстың ұлы ағартушысы К.Д.Ушинский «Жаман мұғалім ақиқатты өзі айтып береді, ал жақсы мұғалім оқушының өзін ізденуге жетелейді», - деген.

Оқушылардың өзіндік жұмысының жоғары түріне олардың өз еркімен жаңа амал-тәсілдер қолданып жасайтын шығармашылық жұмыстары жатады. Сондай-ақ оқушы бойындағы қабілетті шыңдайтын танымдық жаттығуларға, әр түрлі сөзжұмбақтар мен ребустар құрастыру, логикалық есептер мен психологиялық жаттығуларды шешу, лабиринттерді топтастыруды орындау тапсырмаларын атауға болады. Мұндай тапсырмалар сабақ үстінде де олимпиада жұмыстарында да қолданыла береді. Олар ойлаудың жоғары деңгейіне берілгендіктен сабақта орындай алмаған оқушыға төмен баға қойылмайды.

Танымдық және шығармашылық жаттығулар түрлерінің өзіндік жасалу жолдары мен тәсілдері бар. Оқушылармен математикалық ойындар, ауызша есептеулер, шығармашылық тапсырмалар жүргізіп, олардың ойша болжай білуін, тапқырлығы мен аңғарымпаздығын байқауға болады. Аңғарымпаздық оқушының өз білімін пайдалана білуінің көрсеткіші. Осы мақсатпен бастауыш сыныптардың күнделікті сабақтарында «Ойлан тап!», «Кім жылдам?», «Тез есепте!» секілді жарыстар ұйымдастыру орынды. Бұл кезде ұғымдар арасындағы байланыстар мен қатынастарды логикалық ойлау жолымен жылдам шешуге болатын төмендегідей тапсырмалар ұсынуға болады:

Бақыттың 4 ұлы, ал олардың әрқайсысының туған қарындасы бар. Бақыттың неше перзенті бар? (5)

Марат кешкі сағат 10-да ұйқыға жатты. Сағат қоңырауын таңғы 9-ға қойса, ол неше сағат ұйықтады? (11)

Немересі атасынан: Жасыңыз нешеде? деп сұрады. Атасы егер өзінің қазіргі жасымның жартысындай және тағы 10 жыл өмір сүрсем, онда мен 100-де болар едім. Сонда менің жасым нешеде?(60)

Баспалдақ 15 басқыштан тұрады. Баспалдақтың ортасында тұру үшін нешінші басқышты басу керек?

Сонымен бірге, профессор С.Ахметов. «оқушыларға жеңіл-желпі бірыңғай тапсырмалар бере бермей, оның орнына баланың тапқырлығын, зерделілігін дамытатын танымдық, шығармашылық тапсырмалар орындату үлкен нәтиже береді. Оқушыларды өздігінен жұмыс істеуге тәрбиелеу – олардың шығармашылық ойлау қабілетін арттырып, өздігінен қорытынды жасай білуге машықтандырады. Ол үшін баланың жас ерекшеліктеріне сәйкес, сабаққа қызықтырып отыратын әртүрлі көрнекі құралдар мен дидактикалық материалдарды әрі көп, әрі ұтымды пайдалану керек»- дейді [3].

Математика сабағында, оқушыларының танымдық белсенділігін арттыру және өзбетімен жұмыс жасау әрекетін байқау мақсатында логикалық сұрақ қойылды. Алдымен оқушыларға 4 түрлі: алма, сырға, тауық, шыршаның. суреттері көрсетілді. Осы суреттердегі заттардың атын жазуға пайдаланған әріптерден математикалық сөз (термин) құрастыру талап

етілді. Сонда оқушылар: Алма – Амал, Сырға – Ғасыр, Тауық – Уақыт, Шырша – Шаршы деген сөздерді құрастырып шығарды. Бұл бастауыш сыныптарда оқытылатын қазақ тілі, математика, сурет сабақтарының өзара байланысын оқушылардың тағайындай алуы, қисынды ойлауы нәтижесінде іске асты.

Балалардың өздігінен орындайтын жұмыстары тек өткен сабақты қайталау, жаңа материалды бекіту кезінде ғана емес, сабақтың барлық кезеңдеріне қатысты. Сабақтың мақсатына қарай, бастауыш сынып оқушыларының өзбетімен іздену дағдыларын дамыту бағытындағы жұмысты сабақтың басында да, соңында да жүргізіп, оған бөлінетін уақыт сабақтың мазмұнына қарай өзгеріп, жоспарланады.

Бастауыш сынып оқушыларының өздігінен орындайтын жұмыстарына мұғалім тікелей басшылық жасап, оның барысын қадағалап отыруы абзал. Мүмкіндігінше аз уақыт ішінде бірнеше жұмыс түрлерін жоспарлау қолайлы, өйткені бастауыш сынып оқушыларын өзбетімен жұмыс істеу тез жалықтырады. Сондықтан мұғалім өзіндік жұмысты ұзаққа созылмайтындай, әрі қызықты ету жолдарын іздестіруімен бірге оны ұйымдастыруда мынандай қағидаларды есте сақтауы керек:

1. Өздігінен орындалатын жұмыстың мазмұны бағдарламадағы қойылатын талапқа сәйкес болуы;

2. Өзіндік жұмыс оқушылардың ойлау қабілетін дамытуды көздеуі;

3. Өзіндік жұмыстың формасы және мазмұны әртүрлі болуы;

4. Әрбір өзіндік жұмыс тексеріліп, бағалануы керек.

Әрбір шығармашылық есеп логикаға негізделген. Логикалық ойлауы арқылы оқушының пәнге деген қызығушылығы артады. Білсем, үйренсем дейді, тіпті математикаға қабілеті жоғары, зерек оқушылар логикалық есептерді өздері де құрастыра алады. Логикалық тапсырмалар оқушының интеллектуалдық деңгейін көтеретін болғандықтан әр сабақта тапсырмаларды түрлендіріп, қызықтырып қолдану көзделеді. Бұл оқушылардың жеке тұлғасын, рухани әлемін, ынтасы мен қабілетін дамыту, оқушылардың өз күшіне сенімін арттыру, шығармашылық қабілетін дамыту мәселесін шешуге көмектеседі.

«Логикалық ойлау дегеніміз – логика заңдылықтарын пайдалана отырып, ой-пікірлерді тұжырымдарды қолдануға негізделген ойлаудың бір түрі. Баланың логикасын дамыту ұғымдарын өсіру, оқу-тәрбие үдерісіндегі ұдайы жүргізілетін жұмыс. Абстракты ойлаудың негізгі ерекшеліктері мынадай: Біріншіден – ойлау шындықты жинақталған формада бейнеленеді. Екіншіден – ойлау шындықты тікелей бейнелеу емес, жанама бейнелеу, яғни, ой қорытындыларын жасау арқылы белгілі білімдерден жаңа білім қорытып шығару үдерісі болып табылады», - деген анықтаманы А.А.Леонтьев берген [4]. Ойлау үдерісінің осындай динамикасын ескере отырып, шығармашылық тапсырмаларды 2-сынып оқушыларының орындауын қарастырайық.

1-тапсырма. Дастан Нұржаннан биік, ал Ержан төменгі қабатта тұрады. Сұлтан Дастаннан төмен тұрады. Олар төрт қабатты үйдің қай қабаттарында тұрады?

Белгілі: Барлығы – 4 қабатты үй. Ержанның төменгі қабатта тұратыны

Табу керек: Дастан, Нұржан, Сұлтанның әрқайсысы қай қабатта тұратынын. Оқушыларға 5 минут уақыт беріледі. Сонда оқушылар логикалық ойлау тәсілімен талдау жасау арқылы: Ержан – 1 қабатта, Нұржан – 2 қабатта, Сұлтан – 3 қабатта, Дастан – 4 қабатта тұратынын айтып берді.

2-тапсырма. Ағайынды Марат, Қайрат, Әнуар үшеуі бір мектепте оқиды. Марат Әнуардан үлкен емес, ал Қайрат Мараттан үлкен емес. Үлкен, ортаншы, кіші балалардың атын ата.

Белгілі: Ағайынды 3 оқушы, және Марат Әнуардан үлкен емес, ал Қайрат Мараттан үлкен емес екендігі.

Табу керек: Үлкен, ортаншы, кіші балалардың атын атау.

Бұл тапсырманы орындағанда да шығармашылықпен логикалық талдау арқылы: Әнуар - үлкені, Қайрат - ортаншы, Марат – кішісі екенін айтып беруге болады. Бұл тапсырмаларды орындағанда ешқандай арифметикалық амалдар қолданылмады. Белгілілер мен ізделінділер арақатынасындағы логикалық байланыстарды тауып, сол байланыстарға шығармашылықпен талдау жүргізу жолымен және қисынды ойлау арқылы сұрақтарға жауап берілді.

Сонымен ойлау дегеніміз – ең алдымен шындық дүниесінің адам миында бейнеленуі. Ол біріншіден – дүниетанудың нәтижесі болса, екіншіден – дүниені тереңірек, толығырақ танып – білудің құралы.

3-тапсырма. Әпкесі 16 алма сатып алды. Оның жартысын Гүлжан жеді, Бақытжан үш алма жеді, ал қалғанын Маржан жеді. Маржан неше алма жеді?

Анық белгілісі: Барлығы – 16 алма, оның жартысын Гүлжан жегені және Бақытжанның 3 алма жегені.

Табу керек: Маржан неше алма жеді?

Бұл есептің алдыңғы есептен айырмашылығы, оны талдау арқылы есепті шешу үшін қажетті арифметикалық амал таңдалады. Айталық 16 алманың жартысын Гүлжан жегендіктен оның жегені $16 : 2 = 8$ алма болады. Әрі қарай талдауларға сәйкес таңдалған арифметикалық амалдар орындалып:

$8 + 3 = 11$, $16 - 11 = 5$ болатыны шығады. Жауабы: Маржан 5 алма жеді.

Осындай шығармашылық тапсырмаларды орындау оқушыларда өзбетімен іздену дағдыларын, рефлексияны дамытып, білім дәрежесін жоғарылатып, белсенді жұмыс жасауға баулиды. Сонымен бірге оқыту үдерісіндегі оқушылардың логикалық ойлау қабілетін қалыптастыру өзіндік мақсат және ол – белсенді тұлғаны тәрбиелеу құралдарының бірі ғана.

Оқушылардың өзіндік жұмысына мұғалімнің тапсырмасы бойынша жоспар жасап, істің тәсілін анықтап, оның нәтижесін бағалап орындайтын жұмыстарымен қатар, олардың өз еркімен, жаңа амал-тәсілдер таңдап, оны қолданып жасайтын шығармашылық жаттығулары да жатады. Осындай мақсатпен оқушылар тесттер немесе кез келген шығармашылық есеп құрастырып жазуы мүмкін. Мұндай жұмыс барысында олардың өзбетімен іздену белсенділігі артады. Тағы бір ескеретін жағдай, сабақ барысында да, өзбетімен тест немесе басқа да түрлі тапсырмаларды жазғанда оқушылардың математикалық тілді орынымен қолданып, ауызша және жазбаша сауатты сөйлеуіне аса мән беру керек.

Математика пәнінен үйге берілетін өзіндік жұмыс оқушылардың өзбетімен білімді игеруіне және ата-ана мен мұғалімге оқушының жетістігін біліп отыруына, сондай-ақ баланың бос уақытын тиімді пайдалануына көмектеседі. Математиканы үйренуге ынтасын арттыру мақсатымен сабақ барысында әр түрлі дидактикалық ойындар мен қызықты шығармашылық жаттығулар енгізіледі. Бұл жағдайда оқыту тапсырмалары әдеттегіден өзгеше берілсе, оқушылар оларды зор ықыласпен орындайды, ал сабақтарды қызықты ұйымдастыру – мұғалімнің ашқан жаңалығы, өзіндік қолтаңбасы, әдістемелік ізденісі, мақсат-мұраты және көтерілген белесі болып табылады.

Математика – ұлы ғылым, ол адам ақылының ең бір асыл қабілеттерінің тамаша жемісі. Бұл ғылымды меңгеруге өзбетінше талпынуға баулитын, шәкірттерді білім нәрімен сусындататын, өмірдің асулары мен шыңдарына қажымай-талмай шығуына алғашқы жол нұсқаушысы – ұстазы. Сондықтан оқушылардың ұлы ғылым саласынан сапалы білім алуы тікелей мұғалімге байланысты. Әсіресе бастауыш сынып оқушыларының математикадан білім сапасын арттыру үшін шығармашылық тапсырмаларды орындауды ұйымдастыру, оларды жалпы оқу ісіне машықтандыру ретінде, өзбетімен іздену дағдыларын дамыту көзі ретінде мәні зор.

Сондықтан Зейналла Қабдоловтың «Ұстаз болу – өзгенің бақытын аялау, өз бақытыңды аямау» деген сөздерін есте ұстап, бастауыш сынып оқушыларының математика пәнінен терең білім алып, оны өзбетінше шығармашылық тапсырмалар орындауы арқылы толықтыруды, сыни ойлау қабілетін және өзбетімен іздену дағдыларын дамытуға бағыттап шәкірт тәрбиелеу жолында аянбай еңбек ете берейік. Жақсы мұғалім - ол кез келген баланың қабілетінің "кілтін" таба біледі. Бала- шырақ секілді. Мұғалім сол шырақты жағушы.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Н. Назарбаев «ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҮШІНШІ ЖАҢҒЫРУЫ: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Қазақстан халқына 2017 жылғы 31 қаңтардағы жолдауы.
2. Беспалько, В.П. Слагаемые педагогической технологии – М.: Педагогика, 1989.
3. С.Ахметов. Бастауыш сыныптарда білім берудің тиімділігін арттыру жолдары.- Алматы: «Рауан», 1994ж.
4. Леоньев А. А. Педагогическое общение. – М.: Знание, 1979. – 102с.

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚ ДАҒДЫСЫН ДАМУ

*педагогика ғылымының кандидаты Омарбекова Шырын Орынғалиевна,
доцент Сайдахметова Лаззат Тұрлығазиевна*

Қазақстан, Алматы, Қазақ Мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті

Abstract. The article considers different points of view of home and foreign researchers on the development of cognitive activity of junior class schoolchildren within the framework of foreign language teaching process. The concepts «attention», «cognition», «knowledge» and their basic types, also the stages of intellectual development of children are also analyzed. The authors discuss the ways of formation and improvement of necessary skills for perfecting language abilities of pupils in the primary school.

Keywords: cognition, cognitive development, primary class action, intellectual knowledge, education, declarative knowledge, procedural education, self-reflexive control.

Егеменді еліміздің жас ұрпағын білімді, өзіне-өзі сенімді, зияткерлік қабілеті жоғары азамат етіп тәрбиелеуде мектептің алатын орны ерекше. Бастауыш сынып оқушысы нені болса да білуге құмар болып келеді. Бұл кезең білім, дағды, іскерліктің қалыптасуының бастамасы іспеттес. Мұғалімнің міндеті жеке тұлғаны дамытып, білімге деген сенімін нығайту, оқуға қызығушылығы мен ынтасын оятып, жеке әлем бейнесін танып білу.

Таным – ақпаратты білмеуден білуге, жартылай білуден неғұрлым толық білуге қарай ұмтылатын ой- өрісінің күрделі үдерісі, яғни, зейін қою, есте сақтау, сана, ойлау қабілеті секілді ой үдерістерін жетілдіру. Сондай-ақ таным адамның қоршаған ортамен өзара әрекеттестігінде көрініс табатын, түрлі деңгейлі динамикалық жүйе болып табылады. Білім алушыларды танымдық негізде дамытумен Л.С. Выготский, В.В. Давыдов, Н.Б. Шумакова, П.Я. Гальперин, В.Н. Дружинин, В. Ушаков, В.С. Гончаров, К.Ж. Қожахметова, Ж.М. Әбділдина, И.В. Блауберг, Ж. Пиаже, Дж. Брунер, Р. Солсо сияқты белгілі ғалымдар шұғылданған.

Когнитивті көзқарасты қарастырғанда оның танымдық көзқараспен балама ұғым екені байқалады, демек «когнитивті» ұғымы «танымдық» ұғымымен синоним болып табылады. Баланың тілдік немесе сөз құзыретін жетілдіруде механикалық жады, ойлау деңгейін дамыту маңызды. Сөз әрекетінде зейіннің алатын орны ерекше, ол қандай да бір объектіге, құбылысқа немесе іс-әрекет түріне ақыл-ойдың бағытталуын айқындап, ырықты және ырықсыз болып бөлінеді. Ырықсыз зейін тұлғаның белгілі бір нысанға икемделуі. Оған стильді тітіркенгіштер, дәлірек айтсақ зор әуен, жаман иіс, қатты жарық және тым ашық түстер түрткі болады. Ал ырықты зейін – ерікті бағытталған іс- әрекет. Бұл жеке тұлға көзқарасының белгілі бір объектіге тұрақталуын көрсетеді.

В.С. Гончаров «Танымдық негізде дамытуды жобалау психологиясы» атты еңбегінде «баланың жалпы психикалық дамуы аспектісі» танымдық құзыретінің өзгеруімен тікелей байланысты деп ой қорытады [1].

В.Н. Дружинин оқыту, шығармашылық және ақыл-ой сияқты , танымдық дағдыларын дамыту тұжырымдамасын әзірлеп, ақыл-ой қабілеттерін адамның жалпы қабілеттерімен ұштастырады.

В.В. Давыдов танымдық негізде дамытуды оқу әрекетін шындау нәтижесі ретінде қарастырады, бұл құбылысты жобалау теориясына жатқызуға болады [2].

Дағды дегеніміз қайта-қайта қайталану арқылы қалыптасатын процес . Жаңартылған білім беру жүйесі арқылы тұлғаның бойында көру арқылы ойлау дағдысын, оқу арқылы сөйлеу дағдысын, есту арқылы зейін қою дағдысын қалыптастыру болады. Функционалдық сауаттылығы дегеніміз-адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, жасына қарамай ілесіп отыруы, адамның мамандығына , жасына қарамай үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Сауат ашу кезеңінде тұлғаның бойында жазу жұмыстарындағы ұтір, нүкте, дефиз, екі әріптің қосарланып жазылу сияқты ережелердің дағды ретінде қалыптастыру ең басты мәселе болып табылады.

Жаңартылған білім беру жүйесіне байланысты Мерсер 2008 жылы әңгіме түрлерін қарастырған дебат әңгіме, коммуникативті әңгіме зерттеушілік әңгіме болып үшке бөлінеді.

Әңгіме дебатта бір тақырып бойынша әңгіме айтылады, бірақ әр топ мүшесі өзінің пікірін айта отырып өз пікірінде қалады.

Коммуникативті әңгіме бұл әңгіме дебатқа ұқсайды топтан бір көшбасшы сайлана отырып сол көшбасшы қолдай отырып сол адамның айқанын орындайды.

Зеттеушілік әңгіме әр бір топ мүшесі тақырып бойынша іздене отырып модернизация жасайды мысалға сол заттың пайдасына зиянына мысал келтіреді, мысалды дәлелдеме арқылы келтіре отырып дәлелдейді. Жалпы ақпарат бойынша статистикалық мәлеметтерге сүйенеді, сол статистикалық мәлеметтердің пайыздық өлшемін шығарады.

Жаңартылған білім беру жүйесінде осы үш әңгіменің түрін ала отырып бастауыш сынып оқушысының сауат ашу пәнінде фуционалдық сауаттылығын қалыптастыру үшін оқушының даму деңгейлерін анықтауға болады. Сауат ашу пәнінде қойылған талап ең алдымен әріпті тану оның дауысты, дауыссыз екенін анықтау дыбысты іштен шықанда кедергіге ұшыраса дауыссыз болады, кедергіге ұшырамаса дауысты болатынын бала ажырата білуі керек сабақ барысында сигналдық карталарды көтеру арқылы ажырату дағдысы сонымен қатар әріппен дыбыстың айырмашылығын ажырату дағдысын қалыптастыруымыз керек. Сол әріптен мысал сөздердер келтіре отырып, буынға бөлу арқылы дыбыстық талдау жасау сөзден сөйлем құрау дағдыларын қалыптастыруға болады Білімді үш топқа бөлуге болады:

- 1) жеке индивидуалды білім–белсенді субъектінің ойлау,сөйлеу сияқты іс-әректің жемісі;
- 2) ұжымдық білім–белгілі бір лингво-әлеуметтік ортада психикалық іс-әрекет заңдылығы бойынша құрылған күрделі жүйелердің қарым-қатынасы;

- 3) адамдардың әр түрлі іс-әрекетінің өнімдерінде көрініс тапқан «тіркелген» ұжымдық білім.

Білімді оқып үйренуде, ғалымдар білімнің түрлі құрылымдарын қолданады. Олардың ішінде ең кең тарағаны фреймдер. Фрейм білімнің белгілі бір бөлімінің кең көлемдегі инварианты және таным құралы. Ч.Филлмордың ойынша кей фреймдер туа біткен қасиет, ал біреулері білім алып, тәжірибе жинақтағаннан кейін ғана меңгеріледі. Сондықтан оқушылардың санасында бөгде мәдениетті түсінуге тірек болатын «базистік когнитивтік құрылымдарды» қалыптастырған абзал. Сол себепті әр-түрлі ақпарат түрлерін ұтымды пайдалану қабілетін дамыту қажет.

Бөгде мәдениет және тілмен танысып, оларды меңгеру–күрделі әрі жан-жақты үдеріс. Бұл оқушының өзге елдің әлеуметтік және мәдени тұрғыдан танымын арттыруға септігін тигізеді. Ал оқытудың танымдық аспектісі оқушылардың әр-түрлі мәліметтерді, ақпараттарды дұрыс қолдана білуін қалыптастырып қана қоймай, оның толық еместігіне қарамастан, оның негізгі мағынасын түсіну болып табылады. Жалпы адамзат мәдениет дамуының аясында оқушы ана тілі мен төл мәдениетті жетік меңгере отыра, оқушы шетел тілінде ой түйіндеуді үйренеді, тілін оқып жатқан елдің мәдениет ерекшеліктерін, ұлттық және әлеуметтік субмәдениетін танып біледі. Сондай-ақ оқушы өзге елдің рухани мұрасын және мәдениеттер үнқатысуына жету жолдарын анықтауға талпыныс жасайды.

Зерттеуші ғалымдардың пікірі оқушының бөгде тіл мен мәдениетті тиімді меңгеруі үшін олардың бойында келесі қабілеттерді дамыту керек дегенге саяды:

- 1) оқу әрекеттерін ұйымдастыра білу, атап айтқанда жеке, жұппен немесе топпен жұмыс жасауды, өзінің және сыныптасының жұмысын талдап, оны бағалай білу сияқты іс-әрекеттерді үйренеді;

- 2) зияткерлік үдерістерді белсендіру, яғни тілдік құбылыстарды тану және түсіне білу, ана тіліндегі құбылыстармен салыстырып, ұқсастықтары мен ерекшеліктерін айыра білуге машықтанады;

- 3) оқу үдерісіне тыңғылықты дайындалу сабақ мазмұнын орындауда белсенді атсалысу, жоспар құра білу, сөздікпен жұмыс істеуге бейімделеді;

- 4) коммуникативтік іс-әрекетті ұйымдастыра отырып көлемі шектелген тілдік құралдар қорын ұтымды пайдаланып, ым-ишарат және дене қозғалысының көмегімен өз ойын жинақтап, тыңдаушыға жеткізе білу қабілетін ұштайды [4].

Қазіргі заманғы оқыту үдерісі оқушының зияткерлік ерекшеліктеріне сүйене отырып құзыреттілік негізде білім беруді қажет етеді. Тілдік қабілеттің негізгі компоненттеріне ана тілі материалдары негізінде қалыптасқан сөз біліктерін және тұрақты зейін, механикалық жады, ойлаудың жоғарғы деңгейін дамыту жатады. Баланың зияткерлік тұрғыдан дамуында ойын технологиялары орынды қолданыс табуы керек. Бастауыш сынып жасындағы балалардың есте сақтау қабілеті жақсы, үй немесе сынып жұмысын орындап, өлеңдерді, тақпақтарды, жаңылтпаштарды, мақал-мәтелдерді, идиомаларды қызығушылықпен жаттап алуға бейім болады. Сондықтан ой-шиеленісін туғызатын әр-түрлі деңгейдегі

коммуникативтік тапсырмаларды ұйымдастырып, ойлау технологиялары негізінде түрлі жаттығуларды ұсынып, үлгілеу бағытындағы жұмыстарды орындау олардың ойлау мен сөйлеу білігінің дамуына себеп болады. Үлгілеу кезінде оқушы мәтінді ықшамдауды үйренеді, демек ойлау үдерісі жүзеге асады. Жалпы тілді үйренуде оқушының тіл материалымен жұмыс істеуде, рефлексивтік қабілетін дамытуда өзіндік стратегияларды меңгеруіне ықпал жасап, көмек көрсетуде мұғалімнің атқаратын рөлі ерекше.

А. Валлонның пайымдауынша, бала туған сәттен бастап әлеуметтік ортаның көмегін қажет етеді, өз бетімен әрекет жасауға ыңғайлығы төмен. Баланың зияткерлік қабілетінің жетілуі үшін қоршаған ортамен өзара қарым- қатынас қажет. Ғалымның бұл пікірімен Ж. Пиаженің ойы да үйлесім табады.

Аталмыш француз ғалымының пікірінше оқушыларды танымдық негізде дамыту сыртқы әсерлерге тікелей жауап ретінде қарсы әрекет етпейтін ұзақ үдеріс. Демек, адамның биологиялық тұрғыдан жетілуі зияткерлік тұрғыдан дамуда белгілі бір рөл атқарады, ал дамудың нәтижесі адамның жаңа мүмкіндік- әлеуетінің ашылуымен айқындалады. Барлық балалар зияткерлік даму кезеңінен өтеді, бұл туған сәттен басталып одан әрі жалғаса береді.

Ж. Пиаже зияткерлік дамудың 3 кезеңін қарастырады:

1. Сенсомоторлық интеллект кезеңі (туған кезден бастап - 2 жасқа дейін). Рефлексдердің жаттығу нәтижесінде баланың алғашқы дағдылары мен реакциялары қалыптасады, көру және жармасу координациясы айқындалады.

2. Нақты операциялар кезеңі (2 –12 жас аралығы). Қабылдауға, жеке көріністерге негізделген ойлау қабілеті мен операциялар жүйесін атқаруға икемділігінің болуы.

3. Ресми операциялар кезеңі (12-13 жастан бастап). Бұл зияткерлік дамудың төменгі сатыдан жоғары сатыға өтуін көрсетеді және дедуктивті логиканың дамуымен ұштасады.

Ғалымдардың пайымдауынша ересектер мен балалардың танымдық үдерістерінің дамуы бірдей болады. Олардың айырмашылығы ересектердің қоршаған әлеуметтік орта жайлы алған ақпаратының балаларға қарағанда әлдеқайда терең, ауқымды болуында. Бастауыш сынып оқушысының зияткерлік дамуы – оның өз бетінше әрекет жасап, өзін-өзі жетілдіру, танымдық негізде кемелденуге ұмтылу сынды күрделі үдерістерімен тығыз байланысты.

Қорыта айтқанда, бастауыш сыныпта оқуда танымдық аспектіні дамытуды тіл мен мәдениетті меңгеру құралы ретінде қарастырған абзал. Оқып, білім алу мектеп жасындағы оқушылардың дүниетаным аясын кеңейтеді. Бастауыш сынып оқушыларының танымдық әрекетін дамыту олардың ақыл-ой белсенділігін, жекебас қасиеттерін, тілдік және зияткерлік қабілетін жетілдірумен тікелей байланысты болмақ.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Кожухметова К.Ж. Казахская этнопедагогика: методология, теория, практика. – Алматы: Ғылым, 1998. – 317 с.
2. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения. – М.: Педагогика, 1986. –240с
3. Никитенко З.Н: Основы когнитивного развития младшего школьника в процессе овладения иноязычной речевой деятельностью. – М.: изд Глосса-Пресс, 2011. – 438с.
4. Гальскова Н.Д., Гез Н.И. Теория обучения иностранным языкам.
5. Лингводидактика и методика.. -6-е изд.,стер. - М.:

АНАЛИЗ КАЧЕСТВА КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПРЕПОДАВАНИЯ В КГМУ НА ПРИМЕРЕ НАУЧНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ

к. м. н. Казиминова О. В.,
к. м. н. Пахомова Д. К.,
Горбунова А. В.,
Дундукова Р. С.

Республика Казахстан, г. Караганда, Карагандинский государственный
медицинский университет

Abstract. Aim. Analysis of competence-based teaching status in medical HEI using the example of scientifically-oriented education (RBL) in order to prove the means of improvement of pedagogic technologies qualities. **Materials and methods.** The research objects are students of the V (n=17) year of study (Bachelor) and interns of the VI (n=18), VII (n=21) year of study majoring in "General medicine" (total n=56), among which there was carried out a questionnaire survey where is reflected the field of competence-based teaching within frameworks of RBL. **Work results.** Status of competence-based teaching in the KSMU in the section of scientifically-oriented education is characterized as satisfactory that is confirmed with sufficient participation of staff in teaching disciplines (15) during practical use of this innovative method. Among senior students leading positions in the use of RBL method are held by the V year students with a leading discipline of "Internal diseases" (59%). Problem positions of competence-based teaching are activities decay during use of the method of pedagogic technologies among VI year students. There is noted a low activity of participation of future specialists in students' research activity which threaten with "autodeprivation". To improve the quality of competence-based teaching in HEI there is required more active use of the RBL method weather on the part of student or teacher-instructor with the aim to form the skill of scientific studies carrying out by future specialists of a high level and teacher's effectiveness improve.

Keywords: competence, science, method, education, discipline

Введение

Известно, что наука и образование являются специфическим объектом управления. В настоящее время одной из актуальных тем педагогической науки является управление качеством компетентностного преподавания [1,2,6,7,9]. Для достижения целей в области качества необходим критический анализ методической основы преподавания, применение наряду с традиционными (работа в парах, работа с учебниками, подготовка рефератов, решение ситуационных задач, обсуждение тем самостоятельной работы, углубленное изучение отдельных вопросов практических занятий, консультации с преподавателем, тестирование, оформление протоколов учебных экспериментов и работ) и активных методов обучения (научно-ориентированное (RBL), командно-ориентированное (TBL), проблемно-ориентированное (PBL), дискуссия, презентации, ролевые игры, обучение, основанное на клиническом случае (CBL)), а также научно-обоснованный выбор наиболее оптимальных технологий обучения среди многообразия существующих [8,3,4,5]. Такой подход продиктован потребностью общества в подготовке конкурентоспособных специалистов, особенно в условиях рыночной экономики.

Цель работы

Анализ состояния компетентностного преподавания в медицинском ВУЗе, а именно использования одного из активных методов обучения — научно-ориентированного (RBL) — для обоснования способов улучшения качества педагогических технологий.

Материалы и методы исследования

Объектом исследования явились студенты V (n=17) курса (бакалавриат) и интерны VI (n=18), VII (n=21) курса специальности «Общая медицина» (всего n=56), среди которых проведен анкетный опрос, отражающий профиль компетентностного преподавания в ВУЗе в рамках научно-ориентированного обучения (RBL) по типу «обратной связи».

Результаты и обсуждение

По результатам анкетного опроса студентами-старшекурсниками всего названы 15 дисциплин, использовавших педагогический метод, основанный на научном познании (RBL).

Так, студенты V курса указали, что за время обучения 11 учебных предметов применили метод, основанный на науке. В их структуре наибольший процент участия приходится на «Внутренние болезни» — 59%, затем следует «Скорая и неотложная медицинская помощь» — 29%, по 24% — на «Основы доказательной медицины» и «Нормальную физиологию». Доля «Общей врачебной практики» составила 18%, «Травматология, ортопедия» и «Патологическая анатомия» — по 12%, соответственно. Далее, студенты отметили применение метода RBL по таким дисциплинам как «Акушерство и гинекология», «Онкогинекология», «Патологическая физиология», «Медицинская биофизика» — по 6% участия каждой, соответственно.

Лидирующие позиции среди дисциплин, где обучающиеся V курса создавали презентации по своему научному проекту и защищали его, занимают «Внутренние болезни», что составило 59% ответов опрошенных, «Скорая и неотложная медицинская помощь» — 24%, «Акушерство и гинекология» — 12%. На долю «Общей врачебной практики», «Травматологии, ортопедии», «Патологической физиологии», «Онкогинекологии», «Педиатрии» пришлось по 6% участия.

В выполнении научно-исследовательской работы ВУЗа принимали участие лишь 6% студентов V курса, в частности, по дисциплине «Медицинская биофизика». Такова же доля участия обучающихся в составлении заявки на получение гранта по исследовательской работе (6%), однако не отмечено ведения научной дискуссии (0%), выступлений с докладом на исследовательских клинических конференциях (0%). Всё это указывает на низкую активность участия будущих специалистов в данной области студенческой научной деятельности, угрожающей отсутствием у большинства из них навыка подготовки материалов к публичному выступлению с докладом, оппонирования результатов исследовательских работ.

Студентами VI курса по результатам анкетного опроса отмечено уменьшение доли участия учебных дисциплин, применяющих метод RBL. Так, ими названы лишь 5 предметов, где применялся метод преподавания, основанный на науке. В их структуре занимавшая лидирующее место у учащихся V курса дисциплина «Внутренние болезни» потеряла ведущие позиции у студентов VI курса и наравне с другими - «Общая врачебная практика», «Фармакология», «Реанимация и анестезиология», «Основы доказательной медицины» - участвовала в 6% случаев, соответственно, что является проблемными позициями в использовании студентами под руководством преподавателя данного метода педагогических технологий.

В отличие от студентов V курса шестикурсники в 17% случаев участвовали с докладом на клинических конференциях КГМУ, однако представили научных презентаций значительно меньше. Так, по учебному предмету «Фармакология» подготовлено лишь 6% презентационных работ, по предмету «Внутренние болезни» — 6% против 59% у студентов V курса.

Кроме того, также как и у учащейся молодёжи V курса, не выявлено проведения оппонирования (0%), составления заявок на получение гранта (0%) и участия в выполнении НИР ВУЗа (0%), что также не способствует приобретению полноценного навыка научной деятельности. Однако, в отличие от студентов V курса (0%) и VII курса (в 5%) проявлена наибольшая активность студентов VI курса в дискуссии по предмету «Философия» — 12%.

В целом, у шестикурсников наметилась тенденция к активизации научной деятельности, что говорит об их большей заинтересованности в ней, вероятно, связанной с будущей защитой портфолио, где данный вид работ существенно влияет на итоговую оценку.

Студентами VII курса также, как и VI курса, отмечено такое же небольшое участие траслей науки, использующих методику RBL – всего 5. Так, в структуре учебных предметов наибольшее участие студентов приходится на «Основы доказательной медицины» - 29%, по 5% — на «Фтизиатрию», «Психиатрию», «Общую врачебную практику», «Нормальную физиологию», соответственно.

Доклады на клинические научные конференции представили 19% интернов-семикурсников, что на 2% больше, чем студенты VI курса. Кроме того, молодые исследователи VII курса наибольшую активность научных презентаций представили по дисциплине «Основы доказательной медицины» - 29%, по «Общей врачебной практике» - 10%, «Нормальной физиологии», «Философии», «Внутренние болезни» - по 5%, соответственно.

Впервые проводили оппоненцию по дисциплине «Философия» 5% учащейся молодёжи, однако, как и у студентов V и VI курса, не отмечено участия семикурсников в составлении заявок на получение гранта (0%) и выполнения НИР ВУЗа (0%).

В целом, научная деятельность интернов-семикурсников характеризуется как активная, что, вероятно, также, как и у интернов VI курса, отражает заинтересованность выпускников в получении высокой итоговой оценки по защите портфолио.

Таким образом, по результатам проведённой «обратной связи» методом анкетирования установлено, что состояние компетентностного преподавания в КГМУ в разделе научно-ориентированного обучения (RBL) характеризуется как удовлетворительное, однако проблемными позициями в нём, в целом, являются низкая активность участия будущих специалистов в студенческой научной деятельности, угрожающей отсутствием у большинства из них навыка подготовки материалов к публичному выступлению с докладом, оппонирования результатов исследовательских работ.

Выводы

— Состояние компетентностного преподавания в КГМУ в разделе научно-ориентированного обучения (RBL), в целом, характеризуется как удовлетворительное, что подтверждается достаточным участием коллектива учебных дисциплин (15) в практическом использовании данного инновационного метода.

— Среди старшекурсников лидирующие позиции в применении метода RBL под руководством преподавателей занимают студенты V года обучения с ведущей в структуре дисциплиной «Внутренние болезни» (59%).

— Проблемными позициями компетентностного преподавания являются спад активности в применении данного метода педагогических технологий у студентов VI курса.

— Отмечена низкая активности участия будущих специалистов в студенческой научной деятельности, угрожающей отсутствием у большинства из них навыка, опыта научного познания, возможно, «аутодепривацией».

— Для улучшения качества компетентностного преподавания в ВУЗе необходимо более активное использование метода, основанного на научном познании (RBL) как со стороны студента, так и педагога-руководителя с целью формирования навыка проведения научных исследований будущими специалистами высокого класса и повышения эффективности преподавателя.

ЛИТЕРАТУРА

1. Андреев, А.Л. Компетентностная парадигма в образовании: опыт философско-методологического анализа // Педагогика. – 2005. – №4. – С.19—27.
2. Бермус А.Г. Проблемы и перспективы реализации компетентностного подхода в образовании // Интернет-журнал «Эйдос». — 2005, 10 сентября <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-12.htm>
3. Буланова-Топоркова М.В. Педагогика и психология высшей школы: Учеб. пособие для вузов. Ростов-на-Дону: Феникс, 2002.
4. Гузеев В.В. Планирование результатов образования и образовательная технология. - М.: Народное образование, 2000.
5. Жуков Г.Н. Основы общей профессиональной педагогики: Учебное пособие. -М.: Гардарики, 2005.
6. Зимняя, И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результатов образования // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С.34—42. <http://aspirant.rggu.ru>
7. Кольцова О.С. Управление качеством образовательного процесса в педагогическом колледже в условиях реализации компетентностного подхода // Инновационные проекты и программы в образовании. – 2010, N 1. – С. 10—17. <http://cyberleninka.ru>
8. Сакович С.М. Инновационные технологии и методы обучения в профессиональном образовании / <https://webcache.googleusercontent.com>
9. Хуторской, А.В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты // Интернет-журнал «Эйдос». – 2002 <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ПОДГОТОВКЕ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ

Иванова Е. Н.
Разумова Л. П.

Республика Казахстан, г. Костанай, КГПИ, магистр пед. наук

Abstract. The article examines the main approaches to the preparation of future teachers of the new formation in the process of studying of pedagogical subjects. The emphasis in the training of future teachers is in the process of self-preparation of students, formation of their humanistic worldview as the necessary level of spiritual and moral development.

Keywords: future teacher, the teacher of the new formation, student independent work, spiritual and moral education

В современных условиях развития общества наблюдается тенденция изменений в подготовке педагогических кадров.

В Республике Казахстан это связано, в большей степени, с изменением в социально-экономической ситуации в стране. Система высшего образования также претерпела изменения вследствие внедрения кредитной технологии обучения студентов в вузе. Увеличение доли самостоятельной работы студентов в учебном процессе вуза требует специальной подготовки учащихся в условиях средней школы к саморазвитию, самопознанию. Следовательно, современный педагог должен ориентироваться в изменяющихся реальных ситуациях развития общества, системы образования, быть компетентным, конкурентно способным.

В Законе Республики Казахстан «Об образовании» указано, что работник системы образования обязан:

- обладать соответствующими теоретическими и практическими знаниями и навыками преподавания в области своей профессиональной компетенции;
- обеспечить качество предоставляемых образовательных услуг в соответствии с требованиями государственных общеобязательных стандартов образования;
- воспитывать обучающихся в духе высокой нравственности, уважения к родителям, этнокультурным ценностям, бережного отношения к окружающему миру;
- развивать у обучающихся жизненные навыки, компетенции, самостоятельность, творческие способности;
- постоянно совершенствовать свое профессиональное мастерство, интеллектуальный, творческий и общенаучный уровень [1].

При подготовке студентов педагогических специальностей важную роль в изучаемых психолого-педагогических дисциплинах имеет учет основных положений «Концепция непрерывного педагогического образования педагога новой формации Республики Казахстан».

Основными требованиями предъявляемые к учителю новой формации являются:

- духовно развитая, творческая личность;
- учитель-профессионал;
- конкурентоспособность.

В педагогическом вузе при составлении силябусов преподаватели учитывают основные положения формирования учителя новой формации через развитие духовно-нравственных качеств, творческой личности посредством выполнения запланированных заданий, самостоятельной работы студентов, умение применять коммуникативные навыки в процессе изучения педагогических дисциплин.

При изучении основных направлений дисциплины «Педагогика» студенты осуществляют самостоятельность как в аудиторных занятиях (лекциях, семинарах), так и при подготовке заданий самостоятельной работы студента (СРС) и самостоятельной работы студента с преподавателем (СРСП). Основную цель самостоятельной работы студентов можно определить как— овладение методами получения новых знаний; приобретение навыков самостоятельного анализа профессиональной информации; развитие интереса и творческого подхода к самообразованию; усиление научных основ практической деятельности; исследования педагогических ситуаций и т.п. Участие преподавателя играет важную роль в подготовке учебно-методического сопровождения самостоятельной работы студента и

организации учебного процесса для закрепления и коррекции полученных знаний, проведения рефлексии и контроля для оценки знаний и выполненных работ по темам модулей изучаемых дисциплин педагогического цикла [2].

Например, студентам предлагаются задания для самостоятельной работы на:

- составление картотеки по изучаемым модулям, разделам, как учебной литературы, так и научных статей в периодических педагогических изданиях;
- составление таблиц сравнительного анализа основных идей, подходов;
- анализ сайтов и портфолио учителей предметников;
- анализ имеющихся в учебниках педагогики классификаций основных категорий педагогики и т.п.

С результатами самостоятельной частично-поисковой, исследовательской деятельности студенты выступают и на семинарских занятиях, проводимых в виде дискуссий, круглых столов, дебатов, и на занятиях по СРСП.

Большое внимание при подготовке будущего учителя уделяется и гармоничному развитию личности студента. В системе высшего профессионального образования при организации целенаправленного педагогического процесса осуществляется формирование духовно-нравственного развития «Я-концепции» личности будущего учителя новой формации. Поэтому приоритетной целью перед преподавателями педагогического вуза при составлении syllabus педагогических дисциплин является включение направлений о духовно-нравственном воспитании, формирования духовно-нравственной, культурной, мировоззренческой, толерантной личности.

При составлении содержания программ обучения по дисциплинам педагогического цикла мы опирались на основные положения Конвенции «О духовно-нравственном воспитании».

Тематика рабочих учебных программ обновляется и дополняется с учетом новейших достижений науки, требований государственного стандарта, запросов современного общества. Так, в целях улучшения духовно-нравственного воспитания будущих педагогов в духе казахстанского патриотизма, повышения качества формирования учителя новой формации в дисциплины педагогического цикла был включен блок тем о формировании и развитии духовно-нравственных качеств личности.

В изучаемой студентами дисциплине «Теория и методика воспитательной работы» в виды самостоятельной работы включены задания по составлению разработок бесед, классных часов, диспутов, игр, родительских собраний духовно-нравственного содержания.

В основе профессиональной подготовки учителя содержится требование не только к профессиональной подготовке (в совершенстве владеть своим предметом), но и видеть место каждого ученика в педагогическом процессе, уметь организовать деятельность учащихся, предвидеть ее результаты, корректировать возможные отклонения, т.е. учитель должен быть компетентной личностью [3].

Специфика высшего профессионального образования преследует основную цель - это готовности студентов к саморазвитию, самосовершенствованию и самовоспитанию, в соответствии с их жизненными целями и духовно-нравственными идеалами.

Профессорско-преподавательский состав предполагает, что студент будущий - педагог в процессе вузовской подготовки в условиях кредитной технологии обучения сможет:

- научиться объективно, оценивать свои возможности как педагога новой формации, знать свои слабые и сильные, значимые для данной профессии качества;
- овладеть общей культурой интеллектуальной деятельности, культурой поведения, общения, в том числе – педагогического;
- уметь ориентироваться в происходящих интеграционных процессах, тенденциях развития мирового образовательного пространства, суть которых заключается в том, что современное образование становится все более поликультурным, предполагающим широкую языковую подготовку учителя [4].

Таким образом, студенты, изучая дисциплины базового компонента педагогического направления, имеют возможность качественно и эффективно изучить дисциплины психолого-педагогического цикла, уметь применять основные положения личностно-ориентированного развивающего обучения и обладать мотивацией к дальнейшему профессиональному росту и развитию личности.

ЛИТЕРАТУРА

1. Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 13.11.15 г. № 398-V (Статья 51)// <http://zakonrk.info/index/0-615>

2. Ковалевский И. Организация самостоятельной работы студента // Высшее образование в России. 2000. № 1. С. 114-116

3. «Концепция непрерывного педагогического образования педагога новой формации Республики Казахстан»// http://minsozobr.ru/normativ/kz/koncepcija_vospitaniya_v_sisteme nepreryvnogo obra.pdf

4. Красношлык З.П. Самостоятельная работа студентов вуза как показатель цели развивающего обучения // Личность, семья и общество: вопросы педагогики и психологии: сб. ст. по матер. XIII междунар. науч.-практ. конф. Часть II. – Новосибирск: СибАК, 2012.

ЗАМОНЛАР НАЗАРИЯСИГА КВАНТИТАТИВ ВА КВАЛИТАТИВ ЁНДАШИШЛАР

¹Йигиталиева Мухлиса Ахадовна
²Тобиров Одилжон Кобилжон ўғли

Куқон Давлат Педагогика институти;
¹ўқитувчи; ²талаба

Abstract. This article includes the quantitative and qualitative features of verb tenses in the English and Uzbek languages.

Keywords: quantitative, qualitative, semantic, linguacultural, aspect

Феълнинг «замон» грамматик категорияси мунозарали муаммолардан саналади, чунки бу категория билан боғлиқ ёки унга уйкаш бўлган яна» аспект/тус», «таксис», «даврий муносабатлар (time relation, correlation, order)» каби категориялар ҳам борки, уларнинг лисоний мақоми ханузгача катта мунозаралар ва тортишувларгасабаб бўлиб келмоқда. Соҳага дахлдор илмий адабиётлар тахлили шуни кўрсатдики, мавжуд илмий изланишларда феълнинг замон категориясига аънавий ёндашув устун бўлиб, уларда кўпроқ унинг структурал-семантика функционал жихатларига асосий эътибор қаратилган, вахоланкиунинг лингвокогнитив, коммуникатив-прагматик ва лингвокультурологик жихатлари, қолаверса, унинг метатилимасалаларива унга қиёсий ёндашиш масаласиханузгача деярли тадқиқ қилинмаган (Jespersen 1933, Решетов 1948, 31-37; Азизов 1949, 158-174; Сулеймонов 1949, 6; Беньяминов 1954, 15; Ғуломов 1954, 88; Смирницкий. 1959, Барноходжаева 1958, 18; Баязитова 1958; Иванов 1958, 125-174; Мухиддинова 1958, 73-77; Жуманиёзов 1953, Хожиев 1958, 73-76, Иванов 1958, Коклянова 1961, Джурабоева 1963, Ilyish 1965, Iofik 1981, Iofik et al, 1981, Quirk et al 1982, Leech et al 1983, Azar 1999; Yûsupov 2003 ва бошқалар).

Умумий ва қиёсий тилшунослик нуқтаи назардан олиб қаралганда «замон» ¹ грамматик категориясига умумлисоний таъриф берилиши мақсадга мувофиқдир. Шундай қилиб, грамматик «замон» бу феълнинг (бир қатор шахс, сон, замон, майл, нисбат, тус (аспект) каби) грамматик категорияларидан бири бўлиб, у гапда кесимдан англашилган воқелик (иш ҳаракат, жараён, ҳолат, даража, сифат, миқдор каби) ларнинг улар ҳақида гапирувчи шахс нутқи пайтига нисбатан қандай вақтда (ҳозирги, ўтган ва келаси замонда)) ва қай (оддий давомсиз, давомли, тугал) тарзда амалга оширилиши, яъни воқеалантирилиши, жой олишиёки кечишини ифодаловчи категориядир.

Тилларда феълнинг «замон» грамматик категорияси ўзига хос морфолого-семантик категория бўлиб, у феълнинг замон шакллари -формантлари (маркерлари) орқали ифодаланади. Ҳар бир тилда феълнинг «замон» грамматик категориясининг ўзига хос квантитатив ва квалитатив типологик жихатлари мавжуд.

Инглиз тилшунослигида феълнинг замон категорияси, унинг формантларимасаласигаикки хил ёндашув мавжуд. Бир гуруҳ олимлар (вахоланки улар жуда кўпчиликни ташкил этади) инглиз тилида феълнинг 16 та замон шакли борлигини эътироф этсалар (Н. Sweet, О. Jespersen, Б. А. Ильиш, Л. С. Бархударов, Б. С. Хаймович, Т. Е. Роговская, Н. А. Кобрин, Е. А. Корнеева ва бошқалар), иккинчи гуруҳ олимлар (улар озчиликни ташкил

¹Биз ишимизда «замон», «пайт» ва «вақт» лексико-семантик тушунчалари ва атамаларини синонимлар сифатида қўллаймиз, чунки уларнинг концептуал-семантик асоси бир хилдир.

этади) инглиз тилида феълнинг 12 та замон шакли мавжуд эканлигини тан оладилар, уларўтган келаси замон шакллариинитан олмайдилар (Azar1999).

Қиёсланаётган инглиз ва ўзбектилларидафеълнинг замон шакллари ранг-баранг бўлиб (Қаранг: барча инглизча ва ўзбекча ишлар), ҳам квантитатив, ҳам квалитатив жиҳатдан фарқланадилар, ваҳоланкиуларўзига ҳос морфологик ва синтактик тавсифга эга бўлиш билан бирга бир қатор лингво- когнитив коммуникатив – прагматик, лингвокультурологик ва лингвостилистик жиҳатларгаэга, шу боис улар «замон концептуал семантикаси» ни ифодалашда тилда мулоқат олиб борувчилар учун кўп имкониятлар яратиб беради.

Инглиз тилида, шунингдек ўзбек тилида ҳам, замон масаласи узоқ йиллар давомида катта мунозараларга сабаб бўлиб келмоқда, чунки замон ўзига уйқаш бўлган бир қатор феъл категориялари, жумладан тус (аспект), таксис(taxis: мустақил таксис ва номустақил таксис), замонларнинг бир бирига муносабатлари ва ўзаро мослашиши (ваҳоланки бизнигча, ўзбек тилидакўшма гаплардазамонлар мослашуви йўқ, аксинча замонлар кўшма гапларнинг эргаш гап қисмида кўчирма гап «мақомига» эга бўлади, перфект (иш-ҳаракатнинг тугалланганлик /тугалланмаганлиги), замонларнинг ўзаро даврий муносабатлари (order), таксискаби қирралари мавжудки, улар ҳанузгача ўзининг тўлиқ ечимини топган эмас (Исаров таксис, ва бошқа масалалар).

Замоннинг умумий таърифига кўра униинглиз тилида алоҳида таърифлаб ўтиришнинг ҳожати йўқ. Мазкур категориянинг асосий жиҳатлари бошқа тиллардаги сингари инглиз ва ўзбек тилларида ҳам бир хилдир.

Шундай қилиб, замон категорияси феълга мансуб категория бўлиб, у объектив вақт категориясини акс эттиради ва шу асосда иш-ҳаракатнинг вақти билан нутқ кечаётган вақт ўртасидаги муносабатларни акс эттиради. Объектив вақтнингуч асосий тури мавжуд бўлиб, улар: 1) ўтган; 2) ҳозирги; 3) келаси вақтлардир.

Инглиз илмий грамматикаси аънаалари сардори бўлган Х. Суит инглиз тилидафеъл замонининг куйидаги учта муҳим семантик турлари борлигини эътироф этади: 1) past (ўтган замон) бўлиб, уни у «preterite» деб номлайди; 2)present (ҳозирги замон), уни муаллиф “present” деб номлайди; 3) future (келаси замон), уни у “future” деб атайди (Sweet 1892, 97-105).

Х. Суит феъл замонларига таркибий жиҳатдан ёндашиб, уларнитузилишига кўра содда(simple) ва мураккаб (compound) замон шаклларига ажратади (Sweet 1892, 99-101)

Олим феъл замонларига функционал жиҳатдан ёндашар экан, у уларни биринчи даражали (primary) замонлар, ва иккинчи даражали (secondary) замонларга бўлади (Sweet 1892, 99-101). Бу маънода биринчи даражали замонларга у “present, preterite, future, and perfect» замонларни киритса, иккинчи даражали замонларга эса «pluperfect» ва «future perfect» замонлар киришини эътироф этган.

Феъл орқали ифодаланган иш-ҳаракатнинг тугалланганлиги/тугалланмаганлигидан келиб чиқиб, Х. Суит феъл замонларини тугал (complete) ва нотугал (incomplete) замонларга таснифлаштиради (Sweet 1892, 99-101).

Мисол тариқасида Х. Суит тугал замонларга “The clock has (just) struck twelve» ёки “have lived my life» кабилидаги перфект шаклини келтирса, нотугал замонларга мисол тариқасида «I have lived here a good many years» гапини келтирган. Шуниси кизикки, олим бир хил феълнинг замон шаклини, яъни “I have lived” ни биринчихолатда тугал, иккинчи холатда эса нотугал замон шакллари деб таҳлил қилганлигига кушила олмаймиз, чунки биз ҳар қандай вазиятда ҳам феълнинг ўзига суянишимиз керак, ваҳоланки Х. Суит феълнинг атрофидги қуршовга таянган ҳолда бир хил замон шаклининг икки семантик тури ҳақида фикр юритишига ҳеч қандай асос йўқ, аксинча биз феълнинг ўтган перфект шаклларида тугаллилик кўзга яққол ташланишини таъкидлашжоиз деб ҳисоблаймиз. Қиёсланг: He said that he had done the work by 5 the day before. They phoned that they had arrived in the city. Қолаверса нотугал замонларга барча давомли ва барча перфектли давомли замонларни киритиш мантиқан тўғри бўларди деб ҳисоблаймиз. Қиёсланг: I am (was, will/would be) writing a book? I have (had, would have) been working here for more than 20 years ва х. к.)

Яна бир инглизшунос олима Н. Ф. Иртенъева инглиз тилидаги замон тизимини иккига ажратиб, ҳозирги замонга йўналтирилган замон турлари (tenses centring in the present) ва ўтган замонга йўналтирилган замон турлари (tenses centring in the past) борлигини эътироф этади (Иртенъева 1979, 77).

Биз Р. Ф. Иртенъеванинг бу таснифига кўшила олмаймиз, чунки унда келаси замонга йўналтирилган замонлар (tenses centring in the future) кўзда тутилмаган, ваҳоланки келаси замонлар ҳозиргаҳам, ўтмишга ҳам дахлдор эмас, балки келажакка дахлдордир.

Перфект замонларни таҳлилида олимларнинг фикри бир хил эмас, масалан, О. Есперсен перфектни замон категориясига мансуб деб ҳисобласа

(Jespersen, 254), проф. Г. Н. Воронцова эса уни аспект категориясыга киритады (Воронцова1960, 191).

Таниқли инглизшунос олим А. И. Смирницкий перфектни на замон, на аспект категориясыга мансуб деб хисоблайды, чунки унинг фикрича перфект алохида мустақил категорияни ташкил этады, уни олим «вақт муносабати» (time relation) категорияси деб атайды (Смирницкий 1955, 125).

Тадқиқотчи Е. Н. Аксютин перфектга ўз муносабатини билдирар экан, А. И. Смирницкийнинг "time relation" атамасидаги "time" сўзига эътироз билдириб, унинг ўрнига "correlation" атамаси маъқулроқ эканлигини таъкидлайди (Аксютин1958, 102). Бу атама профессор Б. А. Ильиш томонидан маъқулланади (Ильиш 1976, 98).

Бетти Азар инглиз тилининг америка вариантыда 12та замон борлигини эътироф этады, вахоланки 4 та "future-in-the past" замон турларини замон шакллари сифатидатан олмайди (Azar1999, 3-62), лекин биз унинг бу фикрига қўшила олмаймиз ва инглиз тилида 16 замон борлигини эътироф этамиз.

БИОФИЗИКАЛЫҚ МАЗМҰНДЫ САНДЫҚ ЕСЕПТЕР ШЫҒАРТУ АРҚЫЛЫ ПӘНАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫСТЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ

п. г. к. Көшерев Э. Ж.,
магистр Асанова Р. А.,
магистр Салимбаева С. Б.,
а. ш. г. к. Есентуреева Г. Д.

Қазақстан, Шымкент қаласы, Шымкент университеті
Қазақстан, Шымкент қаласы, «Өрлеу» БАҰО» АҚФ ОҚО бойынша ПҚБАИ

Abstract. The given article is devoted to the application of cross – curriculum links through the tasks of biophysics content.

Пәнаралық байланысты жүзеге асырудың түрлі жолдары бар. Солардың ең бір тиімдісі пәнаралық мазмұнды есептер шығару.

«Есеп» ұғымын анықтауда әртүрлі көзқарастар бар. Мысалы, А.Н. Леонтьеваның [1], Г.С. Костюктің [2], В.М. Глушконың [3] және тағы басқалардың. Айталық, В.В. Репьев есепке мынадай анықтама береді: «Әрбір есеп шарттан, функционалдық тәуелділіктен және қойылған талаптан құралады».

Әрбір пәннің ерекшеліктеріне қарай, есепке берілетін анықтама да біршама өзгеріске ұшырайды. Мысалы, физикалық есепке анықтама былай тұжырымдалған: «Физикалық есеп деп, оқу практикасында жалпы жағдайда логикалық ой қорытулар, математикалық амалдарды және тәжірибені қолданып физика заңдары мен тәсілдері негізінде шешілетін кішігірім келелі мәселені айтады». [4]

Физикалық есептерді көп жағдайда екі топқа: сандық және сапалық деп бөліп қарастырады. Биофизикалық мазмұнды есептерді де біз осындай екі топқа бөліп қарастырдық. Биофизикалық сапалық есептер және оны пәнаралық байланыста пайдалану туралы «Использование качественных задач биофизического содержания в обучении физике и биологии» мақаласында жазылған еді. [5]

Енді, біз биофизикалық мазмұнды сандық есептер және оны пәнаралық байланысты жүзеге асырудағы маңызы туралы мәселелерге тоқталамыз. Сандық немесе мөлшерлік есептерге берілген бір анықтамаға тоқталайық: «Сандық есептері деп ізделінді нәтижені математикалық аппаратты пайдаланып есептеу көмегімен табылатын есептерді айтады». [6]

Биофизикалық мазмұнды сандық есептерді екі пән де жүйелі пайдаланып отыру мүмкіндік бар. Сонымен бірге екі пәнді байланыстыру есептерінде оқушы математикадан алған білімдерін жүйелі түрде пысықтап отырады. Нәтижеде үш пән арасында жүйелі байланыс орнайды.

Осы орайда, біз биофизикалық мазмұнды есептерді сандық тәсілмен шешудің бірнешеуін ұсынып отырмыз. Мұнда есептерді шығарудың синтетикалық немесе аналитикалық тәсілдерін қолдануға болады. Есепті тараулар бойынша құрастырдық.

1. Механика. Есеп-1. Адам ауыр жұмыс істегенде оның жүрегі минутына 150 рет жиырылады. Жүрек әрбір жиырылғанда, ол 500 г жүкті 27 см биіктікке көтеретіндей энергия шығындайды. Адам жүрегі өрбітетін қуат неге тең?

Берілгені:
 $n = 150 \frac{1}{\text{мин}}$;
 $m = 500 \text{ г};$
 $h = 27 \text{ см}.$

 $N = ?$

Шешуі: $t = 1 \text{ мин} = 60 \text{ с}; 500 \text{ г} = 0,5 \text{ кг}; 27 \text{ см} = 0,27 \text{ м}.$
 $N = \frac{A}{t}$, ал $A = A_1 \cdot n$, $A_1 = mgh$, демек $N = \frac{n \cdot mgh}{t}$;

$$N = \frac{150 \cdot 0,5 \text{ кг} \cdot 9,8 \frac{\text{м}}{\text{с}^2} \cdot 0,27 \text{ м}}{60 \text{ с}} \approx 3,3 \text{ Вт.}$$
 Жауабы: $N \approx 3,3 \text{ Вт}.$

Есеп-2. Адамның бел омыртқасы үшін Юнг модулі $1,4 \cdot 10^8 \text{ Н/м}^2$. Егер омыртқа сүйегінің ұзындығы 2,7 см, қалыңдығы 4,0 см, ені 2,5 см болып абсолют деформациясы 1,35 мм болса, омыртқаға әсер ететін күш қандай болады?

Берілгені:
 $E = 1,4 \cdot 10^8 \text{ Н/м}^2;$
 $\ell_0 = 2,7 \text{ см};$
 $a = 4,0 \text{ см};$
 $b = 2,5 \text{ см};$
 $\Delta \ell = 1,35 \text{ мм}.$

Шешуі: $2,7 \text{ см} = 2,7 \cdot 10^{-2} \text{ м}; 4,0 \text{ см} = 4 \cdot 10^{-2} \text{ м};$
 $2,5 \text{ см} = 2,5 \cdot 10^{-2} \text{ м}; 1,35 \text{ мм} = 1,35 \cdot 10^{-3} \text{ м}.$
 Күш пен Юнг модулі арасындағы байланыстан

$$F = E \frac{S \Delta \ell}{\ell_0}, \text{ ал } S = a \cdot b, \text{ онда } F = \frac{E \cdot a \cdot b \cdot \Delta \ell}{\ell_0};$$

$$F = \frac{1,4 \cdot 10^8 \frac{\text{Н}}{\text{м}^2} \cdot 4 \cdot 10^{-2} \text{ м} \cdot 2,5 \cdot 10^{-2} \text{ м} \cdot 1,35 \cdot 10^{-3} \text{ м}}{2,7 \cdot 10^{-2} \text{ м}} = 7 \cdot 10^3 \text{ Н}.$$

Жауабы: $F = 7 \cdot 10^3 \text{ Н}.$

Есеп-3. Кейбір балықтар өз жауынан құтылу үшін судан үлкен жылдамдықпен шығып, 30 м қашықтыққа дейін ұшып жете алады. Осы кезде ол ауада 2 с болып, 9 м биіктікке дейін көтеріле алатын болса, балықтың судан шығу жылдамдығын және су бетіне көлбеулік бұрышын табындар.

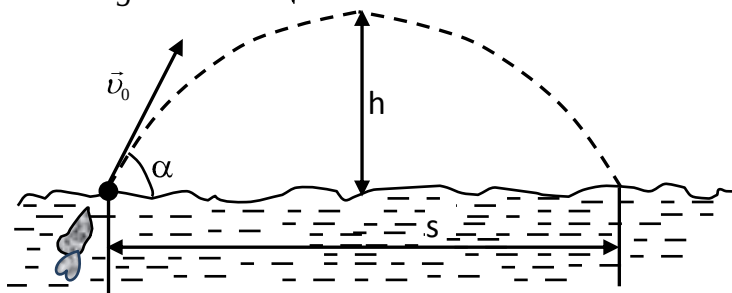
Берілгені:
 $s = 30 \text{ м};$
 $t = 2 \text{ с};$
 $h = 9 \text{ м}.$

Шешуі: Балықтың қозғалу траекториясын сызайық (1-сурет). Ауа кедергісін ескермесек, онда балықтың ең үлкен көтерілу биіктігі h -мен, түсу қашықтығы – s мына формулалармен анықталады:

$$h = \frac{v_0^2 \sin^2 \alpha}{2g} \quad \text{және} \quad s = \frac{v_0^2 \sin 2\alpha}{g}. \quad \text{Осы екі теңдеуден}$$

$$\frac{s}{h} = \frac{4 \cos \alpha}{\sin \alpha} = \frac{30}{9} \quad \text{немесе} \quad \frac{\sin \alpha}{\cos \alpha} = \frac{6}{5} \Rightarrow \text{tg } \alpha = 1,2; \alpha = \arctg 1,2 \approx 50^\circ; \alpha \approx 50^\circ.$$

$$h = \frac{v_0^2 \sin^2 \alpha}{2g} \Rightarrow v_0 = \sqrt{\frac{2gh}{\sin^2 \alpha}} \approx 17,5 \text{ м/с}; \quad v_0 \approx 17,5 \text{ м/с}.$$

1-сурет

Жауабы: $\alpha \approx 50^\circ; v_0 \approx 17,5 \text{ м/с}.$

2. Термодинамика. Есеп-1. Ересек адам өкпесінің ауа сыйымдылығы шамамен 4 л. Өкпе толған ауаның массасы қандай?

Берілгені:

$$V = 4 \text{ л.}$$

Шешуі: $4 \text{ л} = 4 \cdot 10^{-3} \text{ м}^3$. Зат массасы $m = \rho V$, мұндағы ρ – ауа тығыздығы. Оны кестеден табамыз, сонда

$$m = \rho V; m = 1,29 \frac{\text{кг}}{\text{м}^3} \cdot 4 \cdot 10^{-3} \text{ м}^3 = 5,16 \cdot 10^{-3} \text{ кг};$$

$m = ?$

$$m = 5,16 \cdot 10^{-3} \text{ кг} \text{ немесе } m = 5,16 \text{ г.}$$

Жауабы: $m = 5,16 \text{ г.}$

Есеп-2. Адамның сыртқы ортаға жылу бергіштік коэффициенті $q = 1,6 \text{ Дж/кг} \cdot \text{с}$. Массасы 50 кг адам 45 минутта сыртқы ортаға қанша жылу шығарады?

Берілгені:

$$q = 1,6 \text{ Дж/кг} \cdot \text{с};$$

$$m = 50 \text{ кг};$$

$$t = 45 \text{ мин.}$$

Шешуі: $45 \text{ мин} = 2,7 \cdot 10^3 \text{ с}$.

$Q = qmt$ өрнегін пайдаланамыз:

$$Q = 1,6 \frac{\text{Дж}}{\text{кг} \cdot \text{с}} \cdot 50 \text{ кг} \cdot 2,7 \cdot 10^3 \text{ с} = 2,16 \cdot 10^5 \text{ Дж};$$

$$Q = 2,16 \cdot 10^5 \text{ Дж} \text{ немесе } Q = 216 \text{ кДж.}$$

$Q = ?$

Жауабы: $Q = 216 \text{ кДж.}$

Есеп-3. Диаметрі 0,4 мм түтік бойымен су 7,2 мм-ге көтерілсе, адам өті диаметрі 0,5 мм түтік бойымен 3,73 мм-ге көтеріледі. Егер екі сұйықтың да тығыздықтары шамалас болса, судың беттік керілу коэффициенті өттікінен қанша есе көп?

Берілгені:

$$d_1 = 0,4 \text{ мм};$$

$$h_1 = 7,2 \text{ мм};$$

$$d_2 = 0,5 \text{ мм};$$

$$h_2 = 3,73 \text{ мм.}$$

Шешуі: Бірліктерін сол күйінде қалдыруға болады, сонда жалпы сұйықтың түтік бойымен көтерілу биіктігі

$$h = \frac{2\sigma \cos \theta}{r\rho g}. \quad (1)$$

(1)-ді екі сұйық үшін жазып, қатынасын аламыз, сонда

$$\frac{\sigma_1}{\sigma_2} = \frac{r_1 \rho_1 h_1}{r_2 \rho_2 h_2}, \quad \rho_1 \approx \rho_2 \text{ болғандықтан } \frac{\sigma_1}{\sigma_2} = \frac{r_1 h_1}{r_2 h_2};$$

$$\frac{\sigma_1}{\sigma_2} = ?$$

$$\frac{\sigma_1}{\sigma_2} = \frac{0,4 \text{ мм} \cdot 7,2 \text{ мм}}{0,5 \text{ мм} \cdot 3,73 \text{ мм}} \approx 1,54; \quad \frac{\sigma_1}{\sigma_2} \approx 1,54.$$

Жауабы: $\sigma_1 \approx 1,54 \sigma_2$.

3. Электромагнетизм. Есеп-1. Сырқатты электродтар арасында франклиндеу кезінде, бір ем қабылдағанда $1,6 \cdot 10^{-2} \text{ Кл}$ заряд өтеді. Ем ұзақтығы 10 мин болса, ток күшінің орташа мәні қандай болады?

Берілгені:

$$q = 1,6 \cdot 10^{-2} \text{ Кл};$$

$$t = 10 \text{ мин.}$$

Шешуі: $10 \text{ мин} = 600 \text{ с}$.

$$I_{\text{орт}} = \frac{q}{t}, \text{ онда } I_{\text{орт}} = \frac{1,6 \cdot 10^{-2} \text{ Кл}}{600 \text{ с}} \approx 0,27 \cdot 10^{-4} \text{ А.}$$

$$I_{\text{орт}} \approx 0,27 \cdot 10^{-4} \text{ А} \text{ немесе } I_{\text{орт}} \approx 27 \text{ мкА.}$$

$I_{\text{орт}} = ?$

Жауабы: $I_{\text{орт}} \approx 27 \text{ мкА.}$

Ескерту: Бұл ток күші қауіпсіз доза.

Есеп-2. Жүйке майы қабығының қалыңдығы 2 мкм, ал астарларының ауданы 1 см^2 . Диэлектрик өтімділігі 50 болатын майлы қабықты жазық конденсатор деп алып, оның электр сыйымдылығын табыңдар.

Берілгені:

$$d = 2 \text{ мкм};$$

$$S = 1 \text{ см}^2;$$

$$\varepsilon = 50.$$

Шешуі: $2 \text{ мкм} = 2 \cdot 10^{-6} \text{ м}; 1 \text{ см}^2 = 1 \cdot 10^{-4} \text{ м}^2$.

Жазық конденсатордың сыйымдылық формуласын

$$\text{пайдаланамыз, сонда } C = \frac{\varepsilon \varepsilon_0 S}{d};$$

$C = ?$

$$C = \frac{50 \cdot 8,85 \cdot 10^{-12} \frac{\Phi}{\text{м}} \cdot 1 \cdot 10^{-4} \text{ м}^2}{2 \cdot 10^{-6} \text{ м}} \approx 22 \cdot 10^{-9} \Phi;$$

$$C \approx 22 \cdot 10^{-9} \Phi \text{ немесе } C \approx 22 \text{ нФ.}$$

Жауабы: $C \approx 22 \text{ нФ.}$

Есеп-3. Сырқатты тұрақты токпен емдеу кезінде оған 20 минут бойы ток күші 50 мА болатын аппаратқа қосты. Егер барлық иондар бірвалентті болса, сырқат денесінен қанша оң ион өтті?

Берілгені:
 $t = 20 \text{ мин};$
 $I = 50 \text{ мА.}$

Шешуі: $20 \text{ мин} = 1,2 \cdot 10^3 \text{ с}; 50 \text{ мА} = 5 \cdot 10^{-2} \text{ А.}$

Сонда барлық оң және теріс иондар саны n болса, онда

$$n_0 = \frac{n}{2}. \quad (1) \text{ Ал, } q = e \cdot n, \text{ мұндағы } e - \text{ электрон заряды, сонда}$$

$n_0 - ?$

$$I = \frac{q}{t} \text{ немесе } I = \frac{ne}{t}. \quad (1)\text{-ді ескерсек, онда}$$

$$n_0 = \frac{I \cdot t}{2e}; \quad n_0 = \frac{5 \cdot 10^{-2} \text{ А} \cdot 1,2 \cdot 10^3 \text{ с}}{2 \cdot 1,6 \cdot 10^{-19} \text{ Кл}} = 18,75 \cdot 10^{19}; \quad n_0 = 18,75 \cdot 10^{19}.$$

Жауабы: $n_0 = 18,75 \cdot 10^{19}.$

4. Оптика. Есеп-1. Сау көздің фокус арақашықтығы 16 мм. Егер нәрсе көзден 5 м қашықтықта және өлшемі 2 м болса, нәрсе кескіні көздің оптикалық центрінен қандай қашықтықта және өлшемі қандай болады?

Берілгені:
 $F = 16 \text{ мм};$
 $d = 5 \text{ м};$
 $H = 2 \text{ м.}$

Шешуі: $16 \text{ мм} = 16 \cdot 10^{-3} \text{ м.}$

$$\text{Жұқа линза формуласынан } \frac{1}{F} = \frac{1}{d} + \frac{1}{f} \Rightarrow f = \frac{Fd}{d - F}.$$

$$f = \frac{16 \cdot 10^{-3} \text{ м} \cdot 5 \text{ м}}{5 \text{ м} - 0,016 \text{ м}} \approx 16,1 \cdot 10^{-3} \text{ м}; \quad f \approx 16,1 \text{ мм}.$$

$f - ?; h - ?$

$$\text{Линзадағы сәулелер жолынан } \frac{H}{h} = \frac{d}{f} \Rightarrow h = \frac{f}{d} H;$$

$$h = \frac{16,1 \cdot 10^{-3} \text{ м}}{5 \text{ м}} \cdot 2 \text{ м} = 6,44 \cdot 10^{-3} \text{ м} \text{ немесе } h = 6,44 \text{ мм}.$$

Жауабы: $f \approx 16,1 \text{ мм}; \quad h = 6,44 \text{ мм}.$

Есеп-2. Окулистке көзін тексерткен бала әріпті 16 см қашықтықта жақсы ажыратады. Көздің кемістігі қандай, балаға қандай көзілдірік жазу керек?

Берілгені:
 $d_1 = 16 \text{ см.}$

Шешуі: $16 \text{ см} = 0,16 \text{ м.}$ Кемістігі жоқ көз 25 см қашықтықта әріпті жақсы ажырату керек, демек қалыпты көздің оптикалық күші

$D_0 - ?$

$$D_2 = \frac{1}{d_2} + \frac{1}{f}. \text{ Ал, тексеру кезіндегі баланың көзінің оптикалық күші}$$

$$D_1 = \frac{1}{d_1} + \frac{1}{f}. \text{ Демек, балаға оптикалық күші } D_0 \text{ болатын көзілдірік жазу керек, сонда}$$

$$D_0 = D_2 - D_1 \text{ немесе } D_0 = \frac{1}{d_2} - \frac{1}{d_1}; \quad D_0 = \frac{1}{0,25 \text{ м}} - \frac{1}{0,16 \text{ м}} = -2 \text{ дптр}; \quad D_0 = -2 \text{ дптр}.$$

Жауабы: Балаға $D_0 = -2$ дптр болатын шашыратқыш әйнегі бар көзілдірік жазу керек.

5. Атом физикасы. Есеп-1. Адам денесінің ұлпасын жоғары жиілікті электр өрісімен қыздырып емдейді. Сонда әрбір ұлпа үшін электр өрісі толқынының ұзындығы да түрліше болады. Мысалы:

бұлшық ет үшін – 2,1 м, қан үшін – 2,6 м, адам миы үшін 11 м, т.с.с. Осы электр толқындарының тербеліс жиілігі мен периодын табыңдар.

Берілгені:

$$\lambda_1 = 2,1 \text{ м};$$

$$\lambda_2 = 2,6 \text{ м};$$

$$\lambda_3 = 11 \text{ м}.$$

$$v_1 - ?; v_2 - ?; v_3 - ?;$$

$$T_1 - ?; T_2 - ?; T_3 - ?$$

Шешуі: λ және c шамалары арасында $\lambda = cT$ байланыс бар.

Сонда $T = \frac{\lambda}{c}$, ал $\nu = \frac{1}{T}$.

$$T_1 = \frac{\lambda_1}{c} = \frac{2,1 \text{ м}}{3 \cdot 10^8 \frac{\text{м}}{\text{с}}} = 0,7 \cdot 10^{-8} \text{ с}; \quad T_1 = 0,7 \cdot 10^{-8} \text{ с}.$$

$$T_2 = \frac{\lambda_2}{c} \approx 0,87 \cdot 10^{-8} \text{ с}; \quad T_2 \approx 0,87 \cdot 10^{-8} \text{ с}.$$

$$T_3 = \frac{\lambda_3}{c} \approx 3,67 \cdot 10^{-8} \text{ с}; \quad T_2 \approx 3,67 \cdot 10^{-8} \text{ с}.$$

$$\nu_1 = \frac{1}{T_1} \approx 1,43 \cdot 10^8 \text{ Гц}; \quad \nu_2 = \frac{1}{T_2} \approx 1,15 \cdot 10^8 \text{ Гц}; \quad \nu_3 = \frac{1}{T_3} \approx 0,27 \cdot 10^8 \text{ Гц}.$$

Жауабы: $\nu_1 \approx 1,43 \cdot 10^8 \text{ Гц}; \quad \nu_2 \approx 1,15 \cdot 10^8 \text{ Гц}; \quad \nu_3 \approx 0,27 \cdot 10^8 \text{ Гц};$

$$T_1 = 0,7 \cdot 10^{-8} \text{ с}; \quad T_2 \approx 0,87 \cdot 10^{-8} \text{ с}; \quad T_2 \approx 3,67 \cdot 10^{-8} \text{ с}.$$

Есеп-2. Адам ағзасындағы қан айналымы жылдамдығын және зат алмасуын зерттеу үшін натрий радионуклидын пайдаланады. Егер 30 сағаттан кейін оның белсенділігі бастапқы күйінің 25%-ін құрайтын болса, оның жартылай ыдырау периодын анықтаңдар.

Берілгені:

$$t = 30 \text{ сағ};$$

$$I = 0,25I_0.$$

$$\tau - ?$$

Шешуі: $30 \text{ сағ} = 108 \cdot 10^3 \text{ с}.$

Радиоактивтік ыдырау заңынан $I = I_0 \cdot 2^{-\frac{t}{\tau}} \Rightarrow \frac{I}{I_0} = \frac{1}{2^{-\frac{t}{\tau}}}$. Есеп

шартынан $\frac{0,25I_0}{I_0} = \frac{1}{2^{\frac{t}{\tau}}} \Rightarrow \frac{1}{4} = \frac{1}{2^{\frac{t}{\tau}}} \Rightarrow 2^2 = 2^{\frac{t}{\tau}} \Rightarrow \frac{t}{\tau} = 2 \Rightarrow \tau = \frac{t}{2};$

$$\tau = \frac{108 \cdot 10^3 \text{ с}}{2} = 54 \cdot 10^3 \text{ с} \text{ немесе } \tau = 15 \text{ сағ}.$$

Жауабы: $\tau = 15 \text{ сағ}.$

Мұндай есептерді физиканың барлық тараулары бойынша құрастырып, жүйелі түрде шығартылып отырса, оқушылардың білімдері жан-жақты әрі сапалы болатындығын мектеп практикасы көрсетті.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Леонтьева А.Н. Проблемы развития психики. – М.: АПН РСФСР, 1969.
2. Костюк Г.С. Психология. – Киев: Гяданьска школа, 1963.
3. Глушко В.М. Человек и вычислительная техника. – М., 1965.
4. Бугаев А.И. Методика преподавания физики в средней школе: Теоретические основы. – М.: Просвещение, 1981. – 288 с.
5. Көшерев Ә.Ж. и др. Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – М., 2015, №11. – С.452-456.
6. Разумовский В.Г. и др. Основы методики преподавания физики в средней школе. – М.: Просвещение, 1984. – 398 с.

ПРОБЛЕМИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ МУЗИЧНОГО ТВОРУ В КОНТЕКСТІ СТВОРЕННЯ СЦЕНІЧНОГО ОБРАЗУ ЕСТРАДНОГО СПІВАКА

Локтіонова-Ойцюсь Олександра Олександрівна

Україна, Київський університет імені Бориса Грінченка, аспірантка

Abstract. The article analyzes the scientific work which based on the problems of interpretation of musical works performed by pop singer. It is analysed the notion of "interpretation" and its features. Particular attention is paid to the formation of its own (individual) scenic image in the process of creative activity. The article emphasizes that the singer has not only professionally possess the technical skills, but also have a high intellectual level, to apply theoretical and historical knowledge in the process of vocal works. Singer should be able to interpret english composition due to the presence of specific linguistic features. singer should also be able to improvise according to genre executable work and have a unique style. The author, exploring the problem of formation of interpretative thinking the singer, claims that the general trend, and at the same time, the problem is the lack of ability to contemporary pop singers to create their own full stage musical image, find his performing style, thus revealing their own identities. The issue is exacerbated, especially in the implementation of cover versions of international hits. There is often a situation when the singer echoes song that has sounded in the performance of famous singer, while just copy someone else's interpretative plan without creating his own. This problem has gained tendentious in contemporary pop art. The solution of this problem author sees as a priority the development of creativity singers and bring them to the creative ability of self-development and self-realization.

Keywords: interpretation of musical works, singer, stage, stage image, creative activity.

Постановка проблеми. Реформи у системі сучасної освіти характеризуються зміною її парадигми з інформаційної на розвиваючу, яка робить акцент на пізнавальну, творчу активність суб'єкта навчання, що обумовлено потребою в особистості, здатної до ефективної самореалізації в професійній діяльності. Все частіше в навчальному процесі підготовки естрадних співаків зміщується акцент з пріоритету набуття вокальних вмінь та навичок на особливу необхідність розвитку творчої особистості співака. Таким чином, значно зріс інтерес до індивідуальних, особистісних здібностей естрадних виконавців, і перш за все, до здатності в креативному підході інтерпретації музичного твору.

Метою статті є аналіз проблем інтерпретації музичного твору у виконанні сучасних естрадних співаків, зокрема визначення факторів, які впливають на формування власного (індивідуального) сценічного образу в процесі творчої діяльності.

Поняття інтерпретації (від лат. "тлумачення") є одним з найбільш значущих в музичному виконавстві і визначається як варіант авторського змісту, що відображає суб'єктивне ставлення виконавця до музичного твору, що складається на основі існуючих в тексті об'єктивних параметрів. Індивідуальна інтерпретація залежить від багатьох психологічних особливостей особистості виконавця: темпераменту, характеру, здібностей, вольових якостей, життєвого і музичного досвіду та ін. Важливим є і визнання того факту, що кожен виконавець чує та інтерпретує музичний твір, враховуючи дух і запити своєї епохи та того середовища в якому він перебуває.

У сучасній західноєвропейській музиці відхід від норм догматичного виконання на користь інтерпретаційного проявляється особливо яскраво. Досить часто це зустрічається у вокальному виконавстві, коли вокаліст береться доповнити твір, адаптуючи його мелодійну лінію, іноді додаючи абсолютно нові елементи. Так само як в мові людини, кожне слово вимовляється певним чином і має своє значення, так і в музиці кожна нота має своє неповторне звучання і може по-різному інтонуватися, або інтерпретуватися виконавцем [4, 471].

Характерним прикладом такої адаптації можна вважати виконання так званих «кавер-версій» (від англ. - cover version), «вторинне» виконання композиції, з елементами нового прочитання. В сучасному естрадному мистецтві виконання кавер-версій стало досить розповсюдженим явищем, як в Україні, так і на Заході. Це обумовлено тими позитивами, що вони привносять в музичне мистецтво: по-перше - це дає нове життя старим композиціям за

рахунок свіжого прочитання новим виконавцем, по-друге - дуже багато колективів і виконавці починають свою кар'єру саме з виконання кавер-версій, набираючись досвіду, а в подальшому переходять до створення свого оригінального авторського матеріалу. Саме вміння по-новому прочитати композицію виділяє артиста і формує його унікальний стиль, індивідуальний почерк.

Як зазначає науковець та педагог І.П. Савельєва в своєму навчально-методичному посібнику з питань виконавської інтерпретації, зазвичай виділяється два напрямки: «переміщення в культурно-історичне середовище виконуваного твору та власна індивідуалізація музичного матеріалу виконавцем». При цьому індивідуалізація матеріалу стає часто одним з найбільш значущих аспектів ефектного та цікавого виконання музичного твору. Музикознавці та мистецтвознавці здебільшого схиляються до думки, що сучасний слухач більше зацікавлений в «синтезі особистості творця і виконавця» [3, 9].

Як в свій час зазначав відомий піаніст Л.А. Баренбойм: «виконавець повинен володіти низкою важливих якостей: творчою пристрастю (інакше кажучи, творчої здатністю яскраво, емоційно, пристрастно сприймати та відтворювати художній твір); зосередженістю; рельєфним поданням («баченням» або внутрішнім слуханням); гнучкою уявою; палким і сильним бажанням втілити і передати втілене іншим; творчим естрадним самопочуттям; високим інтелектуальним рівнем; загальною і спеціальною культурою, пов'язаною зі специфікою даного мистецтва; технічною майстерністю. Недолік в розвитку або в відсутності одного з компонентів неминуче відіб'ється на виконавській творчості» [1, 27].

Здатність до якісної інтерпретації виконуваного твору відносять до одного з важливих навичок артиста. Він повинен не тільки правильно розпізнати авторський задум, а й мати здатність співвіднести свої погляди та уявлення у виконуваному музичному творі з поглядами та уявленнями автора, в контексті тієї культурно-історичної епохи, в якій він його створював. У вокально-естрадному мистецтві найбільш складним є вміння інтерпретувати англійські композиції. Це пов'язано, перш за все, зі знанням та розумінням мови текстового оригіналу, а також з точним відтворенням тексту пісні з дотриманням артикуляції, дикції (вимови) при виконанні вокалістом композиції англійською мовою. Звісно, що знання іноземної мови сприяє більш швидкому процесу роботи з текстом. Але навіть, в іншій ситуації співак повинен вміти працювати з текстами на іноземній мові, і для цього достатньо буде звернутися до словників, або самостійно знайти переклад. Таким чином, в роботі з англійською композицією виконавець повинен вміти вірно використовувати вокальні прийоми та вміти, за необхідності, імпровізувати в жанрі виконуваного матеріалу.

Як показує практика вітчизняних виконавців, деякі вокальні стилі використовуються недоречно при виконанні сучасного англійського матеріалу. Необхідно враховувати вокальний стиль композиції та його жанрову належність. В Україні в естрадно-вокальному мистецтві довгий час було відсутнє поняття «музичний стиль». У радянські роки основна увага була сфокусована на академічній музиці, а естрадні композиції, які відносилися здебільшого до сценічного мистецтва популярно-розважального характеру, та виконувалися або в академічній манері, або в техніці, яку неможливо було зарахувати до якого-небудь вокального стилю.

У процесі глобалізації та інтеграції до західноєвропейської культури, інтерес до вокально-естрадної музики та її коректного виконання суттєво збільшився. Оскільки сучасна англійська музика ввібрала в себе досить багато мелодій та ритмів різних народів (найбільш мультикультурною вважається музика США), стильове розмаїття набуло багатогранності. Все це обумовлює необхідність та спонукає естрадного співака до вмінь розбиратися в жанрах, вокальних стилях сучасної популярної музики, включаючи джаз, соул, ритм-н-блюз, фанк, поп, рок, фолк, кантрі, реггі, хіп-хоп, реп. Кожен з цих стилів має свою специфіку звучання.

Вміння імпровізувати відповідно до жанру виконуваного твору, є ще одним із важливих умінь музиканта в процесі виконання сучасної англійської музики. Для деяких композицій, особливо тих, в яких сильно відчувається традиційне, народне звучання, - саме імпровізація є особливо цінним елементом. Так дослідник В.А. Фролкін зазначає, що саме інтерпретаційна та імпровізаційна основа в народній та етнічній музиці, як і раніше залишаються методом передачі музичного матеріалу, а використання нотації відходить на другий план. Фактично імпровізація є створенням альтернативної мелодійної лінії - часто з іншої ритмічною структурою та використанням більш широкого діапазону відтворених нот. Варто відзначити, що мова в даному випадку, йде не про джазову імпровізацію напрямку «скет» - наслідуванні вокалістом партії інструменту (його мелодики, ритміки і фразування) за рахунок постійного чергування складів, а про імпровізацію в ширшому сенсі, тобто вмінні виконавцем видозмінювати основний хід мелодії, створювати альтернативні мелодико-ритмічні фрази і відповідно до стилю збагачувати твір

вокальними прийомами, тим самим трактуючи по-новому композицію. Для того щоб в момент виконання вокаліст вмів вільно використовувати всі перераховані вище вміння, він повинен бути не тільки емоційно розкутий, а й теоретично підкований та володіти «інструментальним мисленням», а саме мати добре розвинений музичний слух (гармонійний, ритмічний, тембральний, ладовий) і володіти спеціальними вокальними техніками.

Також до необхідного переліку виконавських умінь входить здатність до творчої рефлексії в роботі з пісенним англомовним матеріалом, мовні здібності для його коректного розуміння і відтворення, знання суспільно-культурного контексту, в якому створювалася композиція, вміння імпровізувати в контексті (а часто і відходячи від нього) її жанрової заданості, здатність при необхідності ігнорувати оригінальне «еталонне» прочитання композиції для створення власної авторської інтерпретаційної концепції.

Отже, вокально-виконавська творчість в контексті створення сценічного образу є особливим видом художньо-творчої діяльності співака, в основі якого є процес творчого особистого перевтілення вокаліста-виконавця в художника-інтерпретатора шляхом розвитку професійного мислення співака.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баренбойм Л.А. Музыкальная педагогика и исполнительство. Л.: Музыка, 1974. 336 с.
2. Егорова А. Современные вокальные стили [Электронный ресурс] // Творцы истории [Офиц. сайт]. URL: <http://makerofhistory.com/master-klassy/84-sovremennyye-vokalnye-stili.html> (дата обращения 20.12.2015)
3. Савельева И.П. VOX HUMANA: Учебно-методическое пособие. — Нижневартовск: Изд-во Нижневарт. гос. ун-та, 2014. — 66 с.
4. Мигунова Н.И., Кобозева И.С. Развитие исполнительской культуры в процессе музыкально-инструментальной деятельности как научная проблема // Международный студенческий научный вестник – № 5, 2015. С. 471-472
5. Рахимбаева И.Э. Профессиональная педагогическая культура учителя музыки: проблемы и перспективы / И.Э. Рахимбаева // Тенденции развития региональных систем общего и профессионального музыкального образования. - Саранск, 2003. - С.84-88.
6. Фролкин В.А. Мировая музыкальная педагогика в эпоху глобализации / В.А. Фролкин // Педагогика музыкального образования: проблемы и перспективы развития. - Нижневартовск, 2011.- С. 9-18
7. Wise, Tim, 'Yodel Species: A Typology of Falsetto Effects in Popular Music Vocal Styles', Radical Musicology, Vol. 2, 2007. URL: <http://www.radical-musicology.org.uk>

ГРУНТОВНІ ЗНАННЯ СТУДЕНТІВ – ЗАПОРУКА ПРОФЕСІЙНОГО УСПІХУ

к. пед. н. Неведомська Є. О.

Україна, м. Київ, Київський університет імені Бориса Грінченка, доцент кафедри фізичної реабілітації та біокінезіології Факультету здоров'я, фізичного виховання і спорту

Abstract. The main objective of the development strategy of Ukrainian education is quality education. Quality education will help young person obtaining fundamental knowledge that will form the basis for future trade and development of personal qualities. Extensive knowledge will provide young specialist competitiveness in his career.

Analysis of psychological and educational literature and university practice gave grounds to reveal the contradictions between the growing demand for educated professionals and disparity existing methods of forming thorough knowledge of students in higher education. The purpose of this article is to outline the methodologies to facilitate the formation of fundamental knowledge for future specialists.

The article focuses on the importance of the preparatory stage in the formation of knowledge in students. Reveals several options for the presentation of educational material. Specified on the importance of independent work of students in mastering extensive knowledge.

The purposeful and systematic work of teachers and students will strengthen fundamental knowledge of students.

Keywords: education, quality education, knowledge, concepts, scientific concepts.

Основним завданням Національної стратегії розвитку освіти є «якісна освіта, яка є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства» [2, с. 5]. Під якісною освітою ми розуміємо надання молодій людині ґрунтовних знань, умінь та навичок, які складатимуть базис майбутньої професії, а також розвиток особистісних якостей (уваги, уваги, пам'яті тощо) і формування мотивів на систематичну самоосвіту. Одержана якісна освіта забезпечить молодому фахівцю конкурентоспроможність в професійній діяльності.

З огляду на зазначене, перед сучасною вищою школою стоять завдання, пов'язані з формуванням у кожного студента усвідомленої ґрунтовної системи знань. Аналіз психолого-педагогічної літератури та вузівської практики дав підстави виявити суперечності між зростанням потреби в освічених фахівцях та невідповідністю існуючих методик формування ґрунтовних знань студентів у вищих навчальних закладах. Тому метою цієї статті є розкриття методики, яка б сприяла формуванню ґрунтовних знань майбутніх фахівців.

Засвоєння системи знань є складним процесом, який забезпечує оволодіння суспільно-історичним досвідом, зафіксованим у наукових поняттях, фактах, законах, теоріях. Оволодіння науковими поняттями пов'язано з активною розумовою діяльністю студентів, виконанням таких мисленнєвих операцій, як: аналіз і синтез, порівняння і зіставлення, абстрагування й узагальнення. Тому, чим досконаліше засвоєні студентами наукові поняття, тим ефективніше реалізуються у них процеси мислення. Недаремно проблема формування наукових понять є головною як у середній, так і вищій школі [5].

Визначенню *поняття* в філософській, психологічній та педагогічній літературі приділено достатньо уваги. У педагогіці усталеним є твердження, що «*поняття* – одна з форм мислення, в якій відображаються загальні істотні властивості предметів та явищ об'єктивної дійсності, загальні взаємозв'язки між ними у вигляді цілісної сукупності ознак» [1, с. 264].

Сутність процесу формування наукових понять у педагогічній теорії та практиці полягає у тому, що кожне поняття проходить три етапи на шляху його засвоєння, а саме: підготовчий етап – спостереження фактів, об'єднання їх в одну групу, виділення загальних, суттєвих ознак; основний етап – побудова логічного означення нового поняття; етап подальшого поглиблення, збагачення поняття, на якому може збільшуватись кількість відмінних ознак, а інколи, на основі концентричного вивчення теми, складається нове, більш повне означення поняття [5].

Практичний досвід роботи зі студентами першого курсу дав змогу встановити, що більшість з них не знає, які розумові дії треба використати для виконання того чи іншого навчального завдання, не вміє самостійно встановлювати істотні ознаки наукових понять. Це пояснюється тим, що під час навчання в школі їхні вчителі з метою використання економніших засобів розв'язання поставлених завдань не давали змогу учням самостійно встановлювати істотні ознаки понять, а самі проводили аналітико-синтетичну обробку навчального матеріалу. Унаслідок цього складна мисленнєва діяльність, що проводилася вчителем під час подання нового поняття, порядок виконаних ним мисленнєвих операцій стали недоступними для учнів. Усвідомлення способів розв'язання навчальних завдань, яке в психологічній літературі є показником самостійності мислення, спостерігається лише в поодиноких випадках. Звикнувши користуватися «готовими» знаннями, більшість студентів відчуває серйозні труднощі в тих випадках, коли їм доводиться здійснювати пошукові дії, виносити самостійні рішення, робити узагальнення та висновки, самостійно набувати знання. Крім того, недоліки засвоєння наукових понять, на нашу думку, пояснюються несформованістю в студентів ще під час навчання в школі механізму переходу від сприйняття об'єктів (явищ) до загальних уявлень про них і від них до власне-понятійних форм відображення світу. Причиною складності в засвоєнні понять також є низький рівень умінь студентів абстрагувати і узагальнювати, відділяти істотне від неістотного.

Унаслідок зазначених недоліків переважна більшість учнів має слабкий фундамент для подальшого навчання у вищих навчальних закладах. Тому в роботі викладачів вищих навчальних закладів надзвичайно важливим є підготовчий етап у формуванні наукових понять у студентів.

У підготовці до формування наукових понять у студентів слід виокремити мотиваційний та актуалізаційний етапи.

Під мотивацією ми розуміємо «систему мотивів, або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки», а «мотив – це спонукальна причина дій і вчинків

людини» [1, с. 217]. Уміле виявлення мотивів активізує діяльність студента. Фізіологічний механізм дії мотивів полягає у виникненні підвищеного тону в усіх ділянках центральної нервової системи, які пов'язані з виконанням необхідної діяльності [5].

Мотивація може бути проведена шляхом розкриття практичної і теоретичної значущості нових наукових понять, які будуть формуватися. У зв'язку з цим перед викладачем постає важливе завдання активізувати знання, і не тільки у майбутньому, а й під час ознайомлення з ними. З цією метою найголовнішими умовами є:

1. Застосування знань для пояснення явищ, які студенти спостерігають у своєму житті.
2. Застосування наукових понять у нестандартних умовах, для розв'язування проблем у інших сферах життя (наприклад, мистецтві, археології, історії тощо). Прикладом запитання може бути: Чи може досвідчений анатом за кістками померлого вирішити, чи був той спортсменом, вантажником чи людиною, в якій життя було малорухомим?
3. Систематична робота по забезпеченню міжпредметної інтеграції знань для розв'язання проблем.

4. Залучення студентів до самостійної дослідницької роботи.

Мотивацію можна здійснити також шляхом створення проблемних ситуацій, коли студенти стикаються з дивними випадками або фактами, які спочатку викликають в студентів подив, а за ним – бажання дослідити сутність цього явища. Крім того, вміння застосування суперечності сприяє активізації пізнавальної діяльності студентів.

Під час актуалізаційного етапу необхідно відтворити у пам'яті студентів опорні знання, уявлення та чуттєвий досвід. Економним способом актуалізації опорних знань студентів є фронтальна бесіда, але, як правило, при цьому окремі студенти активно пригадують раніше засвоєні знання, переважна більшість же залишається пасивною.

Експериментальний підхід до актуалізації опорних знань [5] полягає у тому, що:

1. Спершу викладач пропонує студентам пригадати все, що вони знають про той чи інший об'єкт (явище) і зробити список цих відомостей, тобто «брейнстормінг» («мозкова атака») проводиться індивідуально. Активне пригадування змушує кожного студента перевіряти свої власні знання та продумувати тему, над якою вони починають працювати, що забезпечує, так зване, первинне занурення у навчальний матеріал. У результаті цієї операції: активно працюють всі студенти (особисті знання переходять на рівень самоусвідомлення); кожний встановлює рівень власного знання, до якого можна додати нове, адже нові знання можуть формуватися лише на основі того, що вже відоме й зрозуміле.

2. Далі проводиться обговорення та обмін думками («мозкова атака») у парі, або групі, в результаті чого до власного списку пригаданої інформації додається й інша інформація (ідеї), яка може бути суперечливою. Різні погляди призводять до появи особистих запитань, які можуть бути сильним мотивом для читання підручника чи інших інформаційних джерел, або слухання розповіді викладача заради розуміння. Поява зацікавленості в студентів та їхньої спрямованості на дослідження теми є дуже суттєвим для підтримки активного залучення кожного студента до роботи.

3. Після обговорення кожна пара, або група, висловлює інформацію, а викладач записує на дошці всі думки, незалежно від того, правильні вони чи ні. На цьому етапі важливо, щоб викладач утримувався від висловлювання власних ідей якомога довше і дав змогу це зробити студентам. Роль викладача полягає в спрямуванні роботи, виявленні думок студентів та їхніх неправильних уявлень.

Таким чином проведена актуалізація опорних знань дає змогу залучати власний досвід студентів і виявити рівень їхніх знань про той чи інший об'єкт (явище), наявність хибних уявлень та коло питань, які є для них цікавими.

Наступним важливим кроком є виклад навчального матеріалу викладачем. Сучасним високотехнологічним способом представлення і донесення теоретичної інформації студентам є мультимедійна презентація. Мультимедійна презентація – це сукупність текстів, зображень, звуку, відео, анімації та інших засобів подання інформації. Використання таких засобів дозволяє досягти максимальну ефективність мультимедійної презентації.

Переваги застосування мультимедійної презентації під час лекції, на наш погляд, пояснюються тим, що:

- а) мультимедійна презентація є зручним форматом представлення теоретичної інформації, яка може бути у формі слайдів з різноманітними довідковими матеріалами з текстами, малюнками, таблицями і схемами, а також у формі анімаційного ролика, фото та відеоматеріалів, двовірної і тривірної графіки, озвучена диктором / викладачем, музично оформлена;

б) яскравість, динамічність та емоційність подачі інформації сприяє підвищенню мотивації навчальної діяльності студентів і, як результат, її кращому усвідомленню та запам'ятовуванню;

в) відбувається одночасне сприйняття аудіовізуальної інформації, коли студент чує і бачить одночасно, що є найбільш ефективним для людського сприйняття;

г) презентацію можна записати на різні носії інформації (наприклад, flash пам'ять), а потім студент може її додатково переглянути / опрацювати на моніторі комп'ютера або екрані телевізора у будь-який для нього зручний час;

д) є змога оперативного внесення викладачем в презентацію певних змін.

Крім того, засобами комп'ютерних презентацій формується інформаційна культура студентів, що дуже важливо, адже в сучасному 21 столітті у суспільному житті відбулися суттєві зміни, пов'язані з формуванням нового типу суспільного устрою – інформаційного суспільства.

Виклад навчального матеріалу, крім лекцій з використанням мультимедійних презентацій, можна здійснити за допомогою електронних опорних конспектів з тієї чи іншої теми (або дисципліни). При розробці такого опорного конспекту доцільно використовувати принцип порціонної подачі інформації, рекомендованої психологами для кращого засвоєння матеріалу. Навчальний матеріал будь-якої теми розбивається на «слайди». Слайдом назвемо дозу інформації, що має самостійну цінність (тобто, залежну від попередньої інформації тільки побічно) і повністю вміщується на екран (без смуг прокручування). На «передньому плані» слайду розташована тільки основна, обов'язкова для засвоєння, інформація. Ті частини інформації, які можна «розкрити», позначаються як посилання. При виборі студентом посилання інформація розкривається, відкриваючи новий інформаційний рівень (таких вкладених рівнів може бути досить багато, але психологами для уникнення нагромадження інформації рекомендується використовувати не більше трьох). Таким чином, студент сам будує стратегію свого навчання.

З 2013 року в Київському університеті імені Бориса Грінченка створена система електронного навчання студентів (<http://e-learning.kubg.edu.ua/>). Ця система електронного навчання студентів організована на основі використання платформи LMS Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment, в перекладі – модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище). Moodle – це безкоштовна, відкрита (Open Source) система управління навчанням. Вона реалізує філософію «педагогіки соціального конструктивізму» та орієнтована, насамперед, на організацію взаємодії між викладачем та студентами. Moodle має широкий набір функціональності притаманний платформам електронних систем навчання, системам управління курсами (CMS), системам управління навчанням (LMS) або віртуальним навчальним середовищем (VLE).

Викладачі Київського університету імені Бориса Грінченка після проходження підвищення кваліфікації з ІКТ-модуля самостійно створюють навчальні електронні курси (ЕНК), які складаються з основних розділів:

- вступна частина (загальні відомості про курс – робоча програма, тематичний план, критерії оцінювання, глосарій, друковані та інтернет джерела, презентація та карта курсу, форум тощо);

- навчальні модулі (згідно затверджених в Університеті вимог у відповідності до кредитно-модульної системи навчання); кожний навчальний модуль містить теоретичний матеріал (електронний посібник, мультимедійна презентація), практичні (семінарські, лабораторні) завдання (з наданням методичних рекомендацій), відео-матеріали з відповідної теми, завдання для самостійної роботи, модульний контроль (навчальний тест, контрольний тест) та путівник по модулю;

- підсумкова атестація (перелік питань до заліку чи екзамену).

Лише після сертифікації електронного навчального курсу (ЕНК) викладач має право його застосовувати в якості дистанційного навчання. ЕНК на основі платформи LMS Moodle дає можливість викладачу надсилати повідомлення студентам, розподіляти, збирати та перевіряти виконані студентами завдання, вести електронні журнали обліку оцінок, налаштовувати різноманітні ресурси навчального курсу з зазначенням термінів їх опрацювання тощо. За допомогою цієї системи студенти мають змогу дистанційно, використовуючи глобальну мережу Інтернет, ознайомитися з навчальним матеріалом з різних предметів, який може бути поданий у вигляді різноманітних інформаційних ресурсів (текст, електронний посібник, презентація, відео, анімація тощо), відправляти виконані завдання на перевірку викладачу, проходити тестування.

При навчанні за матеріалами електронного курсу студент може отримувати варіанти завдань для самостійного виконання; відправляти виконані завдання; виконувати тестові завдання; ознайомитись з результатами перевірки своїх робіт та тестів; при необхідності листуватися з викладачем чи представниками деканату (методистом); отримувати відомості щодо змін та організації навчального процесу. За допомогою електронного деканату (ЕД) здійснюється облік виконання кожним студентом навчального плану, враховуючи терміни виконання поточного контролю (контрольні роботи, тести, тощо). Використання ЕД надає можливість викладачу мати відомості (звіти, результати навчальної діяльності) щодо роботи студента при вивченні навчальних матеріалів електронного курсу.

Проте, на нашу думку, важливим є самостійна робота студентів зі створення власного комп'ютерного продукту з тієї чи іншої теми. З огляду на те, що студент витратив на цю роботу свої вольові зусилля, застосував певний інформаційний масив і особистісну уяву, можна стверджувати про якісне засвоєння студентом навчальної інформації і підвищення рівня інформаційної грамотності. Адже відомо, що опанування знаннями – це, перш за все, процес самостійного пізнання і наполегливої активної діяльності мозку. Лише знання, набуті самостійною роботою, є міцними, глибокими і дієвими.

Поряд з позитивними тенденціями широкого використання комп'ютерних технологій під час навчально-виховного процесу не можна забувати і про шкідливі впливи їх на психічне і фізичне здоров'я людини (негативний вплив на зір, комп'ютерне випромінювання, розлад психіки перенасиченням інформацією або окремими її смисловими елементами, наявність комп'ютерної ігрової наркоманії, віртуалізації міжособистісного спілкування тощо). Тому викладачеві дуже важливо знати, як можна уникнути цих негативних моментів, які здатні погіршити здоров'я студентів [6].

Підвищенню якості одержаних знань студентів сприятиме застосування різноманітних і різнорівневих навчальних завдань [3, 4] у поєднанні з традиційними формами і методами перевірки знань і вмінь студентів.

Важливим, на нашу думку, є те, щоб навчальні завдання, які використовуються під час опанування певного навчального матеріалу, не були розрізненими, а об'єднувалися однією метою – формування того чи іншого наукового поняття. Тільки за такої умови сукупність навчальних завдань стане системою, тобто цілісним утворенням, що складається з багатьох взаємопов'язаних елементів, де під елементом розуміють складні, ієрархічно організовані структури. Систематичне використання системи навчальних завдань [3, 4] безперечно забезпечить високу якість знань наших студентів.

Отже, цілеспрямована і систематична робота як викладача, так і студентів сприятиме формуванню ґрунтовних знань студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. – 2013. Режим доступу: <http://pon.org.ua/novyny/2446-nacionalna-strategiya-rozvitku-osviti-v-ukrayini.html>
3. Неведомська Є.О., Тимчик О.В. Від якості навчальних завдань до якості освіти / Євгенія Олексіївна Неведомська, Олеся Володимирівна Тимчик // Щомісячний науковий журнал «Smart and Young» – № 7. – 2016. – С. 48 – 54.
4. Nevedomsjka Jevgenija The development of personal qualities of educational problems in biology / Євгенія Олексіївна Неведомська // Social and Economic Priorities in the Context of Sustainable Development. Monograph. Polska, Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2016; pp. 444, illus., tabs., bibls. – pp. 275 – 279.
5. Неведомская Е.А. Формирование научных понятий у будущих специалистов [Текст] / Евгения Алексеевна Неведомская // Сборник статей научно-информационного центра «Знание» (уровень стандарта, академический уровень).– Х.: научно-информационный центр «Знание», 2016. – 4 часть. – С. 68 – 72.
6. Неведомська Є.О. Стан здоров'я українців та як його визначити / Євгенія Олексіївна Неведомська // Гуманітарні, природничі та точні науки як фундамент суспільного розвитку: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Гуманітарні, природничі та точні науки як фундамент суспільного розвитку» (м. Харків, 26-27 січня 2017 року) / Наукове партнерство «Центр наукових технологій». – Харків: НП «ЦНТ», 2017. – С. 94 – 99.

СПІВВІДНОШЕННЯ ЦІЛЕЙ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ОСВІТИ ДЛЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ

професор Совгіра С. В.,
старший викладач Душечкіна Н. Ю.

Україна, м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Abstract. In the article were examined the interrelation between the concepts «environmental education» and «education for sustainable development». Reveals that in the last decade has changed the goals of environmental education, especially in the direction of its personal-activity component (from environmental education, formation of ecological responsibility of individual to the formation of the ability to independently apply educational skills and subject knowledge to design and organize environmentally safe behavior in projected problematic environmental situations). Found that the detection ratio goal of environmental education and education for sustainable development is evident that education for sustainable development, based on that what was written above, is much broader proper environmental education because it includes not only natural science, but also social and humanitarian knowledge. Reveals that the purpose of environmental education for sustainable development nowadays is the formation of ecological competence of the individual as the ability and willingness to environmental activities based on the principles of ecological culture in interests of society and own itself. Proved, that in general have not changed the basic principles, inherent in both environmental education and environmental education for sustainable development, namely, the orientation of the formation of ecological culture through moral and spiritual transformation, through changing environmental consciousness and way of ecological thinking, through improvements environmental behavior and environmental activity. There is no doubt that practical meaning of new goals, their focus on the formation of the ability to solve problems, plan their activities in a little predictable, rapidly changing environment.

Keywords: environmental education, education for sustainable development, sustainable development, environmental behavior and ecological activities.

Актуальність. Двадцять століття принесло людству багато досягнень, але разом з ними і багато небезпек. Головна з них полягає в тому, що людство досягло межі самознищення. Для уникнення катастрофи необхідна загальнопланетарна стратегія подолання протиріч між природою і суспільством. В даний час збереження людства як виду вимагає нових стратегій цивілізаційного розвитку. Саме на таких засадах сформувалося поняття стійкий розвиток.

Обговорення. Проблемам стійкого розвитку цивілізації, його перспективам, принципам і практиці присвячені роботи науковців (О. Білорус [1], І. Вишенська [11], М. Голубець [4], Л. Гринів [5], К. Зінкевич [7], В. Карамушка [7], В. Кириленко [11], О. Маслюківська [11], Ю. Мацейко [1], В. Підліснюк [11], І. Рудик [11], В. Шевчук [15]). Дослідники доводять, що поняття стійкого розвитку не можна ототожнювати ні з економічно стабільним розвитком цивілізації, ні з еколого-безпечним розвитком людського суспільства. Мова йде про формування у майбутньому соціоприродної системи, здатної розв'язувати сукупність протиріч, що проявляються у наш час: між природою і суспільством, між екологією і економікою, між теперішніми і майбутніми поколіннями.

Реалізація базових принципів освіти для стійкого розвитку розглядалася авторами (В. Барановська [3], С. Бойченко [2], О. Бондар [3], Е. Дзятковська [6], О. Єресько [3], А. Захлебний [6], С. Кашлев [8], О. Пометун [12], Т. Сасенко [2]). Науковці вважають, що останніми роками освіта набуває ваги як головний реальний інструмент переходу людства до стійкого суспільства.

Розвиток освіти з метою досягнення стійкого розвитку обговорюється на рівні голів держав і урядів, в рамках міжнародних і міжурядових організацій і робочих груп, неурядових, просвітницьких та інших організацій протягом останнього десятиріччя. Сьогодні термін «освіта для стійкого розвитку» набуває широкого вжитку не лише в Європі, а й в Україні.

Мета. Розглянути проблему співвідношення мети екологічної освіти та освіти для стійкого розвитку.

Результати дослідження. У розділі 36 «Сприяння освіті, інформуванню населення та підготовці кадрів» «Порядку денного на XXI століття» декларується переорієнтація освіти на сталий розвиток, а саме: «Просвіту, включаючи формальну освіту, підвищення інформованості населення та професійну підготовку, слід визнати як процес, за допомогою якого людина і

суспільство можуть в повній мірі розкрити свій потенціал. Просвітництво має вирішальне значення для сприяння сталому розвитку та розширення можливостей країн у вирішенні питань навколишнього середовища і розвитку. Хоча базова освіта забезпечує основу для будь-якої форми освіти з питань навколишнього середовища і розвитку, останнє необхідно визнати істотно важливою складовою процесу пізнання. Як формальна, так і неформальна освіта є незамінними факторами для зміни підходів людей до оцінювання і вирішення поставлених перед ними проблеми в галузі сталого розвитку. Вони також мають вирішальне значення для забезпечення інформованості з питань екології та етики, формування цінностей і підходів, прищеплення навичок і заохочення поведінки, сумісних зі стійким розвитком і з метою забезпечення ефективної участі населення в процесі прийняття рішень» [13]. Відтак, поняття «освіта для сталого розвитку» було запропоновано в 1992 р за підсумками конференції в Ріо-де-Жанейро.

Європейська економічна комісія (ЄЕК) ООН в 2005 р. визначила такі завдання, необхідні для реалізації освіти для стійкого розвитку:

- забезпечення того, щоб механізм політики, нормативно-правова база і організаційні основи були підґрунтям освіти для стійкого розвитку;
- сприяння сталому розвитку за посередництвом формального і неформального навчання і освіти;
- освоєння педагогами знань, що дозволяють включати питання сталого розвитку в предмети, що ними викладаються;
- забезпечення доступності навчальних засобів і навчально-методичних посібників з освіти для стійкого розвитку;
- сприяння науковим дослідженням в галузі освіти для стійкого розвитку і розвитку освіти для стійкого розвитку;
- зміцнення співпраці в галузі освіти для стійкого розвитку на всіх рівнях в межах регіону ЄЕК ООН [14].

У виявленні співвідношення екологічної освіти і освіти для сталого розвитку очевидним є те, що освіта для стійкого розвитку, виходячи з наведеного вище її змісту набагато ширше власне екологічної освіти, оскільки вона включає в себе закономірності не тільки природничих наук, а й соціально-гуманітарні знання. У Стратегії ЄЕК ООН дано таке бачення проблеми співвідношення мети екологічної освіти і освіти для сталого розвитку: освіта для сталого розвитку все ще продовжує формуватися в якості великої концепції, яка охоплює пов'язані між собою екологічні, економічні і соціальні проблеми. Вона розширює концепцію екологічної освіти, яка переважно орієнтується на широке коло питань розвитку. Освіта для стійкого розвитку також охоплює різні елементи освіти з проблем розвитку та елементи інших форм освіти [14].

57-я сесія Генеральної Асамблеї ООН, виконуючи положення «Порядку 21», оголосила десятиліття 2005 - 2014 рр. Декадою освіти для сталого розвитку. Провідною організацією з проведення Декади є ЮНЕСКО. У 2005 р. Європейська економічна комісія ООН прийняла стратегію в галузі освіти в інтересах сталого розвитку. Отже, можна констатувати той факт, що екологічна освіта еволюціонувала в екологічну освіту для сталого розвитку при перенесенні свого бачення системи взаємодії «суспільство – особистість – природа» на актуальні аспекти соціально-гуманітарного знання, тим самим посилюючи значущість і збільшуючи увагу до вирішення глобальних екологічних проблем з боку міжнародної громадськості. Аналізуючи представлений вище текст, слід зазначити смисловий акцент, орієнтований на важливість екологізації всіх рівнів і напрямів освіти. У зв'язку з цим слід поставити ряд проблем, пов'язаних з виробленням змісту і принципів екологічної освіти для сталого розвитку, розглядаючи його в аспекті нової екосистемної методології освіти. Під останньою мається на увазі новий спосіб мислення, екологічний підхід як нова епістемологія, як екодидактика, заснована на системному принципі пізнання з урахуванням закономірностей функціонування екосистем – «екосистемна пізнавальна модель» [9, с. 61]. Не можна не відзначити особливу важливість психологічних досліджень екологічної свідомості і мислення, пов'язаних з розробкою альтернативних гносеологічних моделей вивчення світу природи [10, с. 64].

Однак, ми вважаємо, що в цілому не змінилися основні цілі та принципи, властиві як для екологічної освіти, так і екологічної освіти для сталого розвитку, а саме, орієнтування на формування екологічної культури особистості через морально-духовне перетворення, через зміну екологічної свідомості і способу екологічного мислення, через вдосконалення екологічної поведінки і екологічної діяльності. Іншими словами, метою екологічної освіти для сталого розвитку в даний час є формування екологічної компетентності особистості як здатності і готовності до екологічної діяльності, заснованої на принципах екологічної культури в інтересах

суспільства і самого себе. Під екологічною діяльністю, ми разом із С. Кашлевим, розуміємо всі види і форми діяльності людини, пов'язані з раціональним вирішенням екологічних проблем, екологізацію економіки та всієї соціальної діяльності. Перш за все, екологічна діяльність передбачає матеріальну діяльність людей по збереженню і поліпшенню навколишнього середовища, а також духовну діяльність, пов'язану з розвитком екологічної культури особистості, розвитком її екологічної свідомості [8, с. 6].

Отже, за останні десятиліття відбулася зміна цілей екологічної освіти, перш за все, в напрямі розвитку її особистісно-діяльнісного компонента, а саме, від природоохоронної освіти, формування екологічної відповідальності особистості до формування здатності «... самостійно переносити і комплексно застосовувати загальнонавчальні вміння та предметні знання для проектування і організації екологічно безпечної життєдіяльності (дій, поведінки) в навчальних (модельних) соціально проблемних екологічних ситуаціях в інтересах сталого розвитку, здоров'я людини і безпеки життя» (А. Захлебний, Е. Дзятковська) [6, с. 5]. Не викликає сумнівів практикоорієнтованість нових цілей, їх спрямованість на формування вміння вирішувати проблеми, планувати свою діяльність в мало передбачуваних, швидко мінливих умовах. Зміна цілей екологічної освіти продиктована об'єктивною зміною парадигм освіти, що знайшло своє відображення в Європейській стратегії «Освіта в інтересах сталого розвитку». Згідно з цим документом його сторони зобов'язуються орієнтуватися на історично неминучу зміну цілей освіти. Як стратегічна мета декларується зміна освітньої парадигми – перехід від передачі знань і навичок, необхідних для життя в сучасному глобалізованому суспільстві, до випереджаючої моделі освіти. Нова соціальна функція такої освіти – формувати у молодого покоління готовність діяти і жити в швидко мінливих екологічних і соціально-економічних умовах [6, с. 3].

Висновки. Отже, в останнє десятиліття відбулася зміна цілей екологічної освіти, перш за все, в напрямі розвитку її особистісно-діяльнісного компонента (від природоохоронної освіти, формування екологічної відповідальності особистості до формування здатності самостійно застосовувати загальнонавчальні вміння та предметні знання для проектування і організації екологічно безпечної поведінки в проєктованих проблемних екологічних ситуаціях). У виявленні співвідношення мети екологічної освіти і освіти для сталого розвитку очевидним є те, що освіта для стійкого розвитку, виходячи з наведеного вище її змісту набагато ширше власне екологічної освіти, оскільки вона включає в себе закономірності не тільки природничих наук, а й соціально-гуманітарне знання. Метою екологічної освіти для сталого розвитку в даний час є формування екологічної компетентності особистості як здатності і готовності до екологічної діяльності, заснованої на принципах екологічної культури в інтересах суспільства і самої себе. В цілому не змінилися основні принципи, властиві як для екологічної освіти, так і екологічної освіти для сталого розвитку, а саме, орієнтування на формування екологічної культури особистості через морально-духовне перетворення, через зміну екологічної свідомості і способу екологічного мислення, через вдосконалення екологічної поведінки і екологічної діяльності. Не викликає сумнівів практичне орієнтування нових цілей, їх спрямованість на формування вміння вирішувати проблеми, планувати свою діяльність в швидко мінливих соціально-екологічних умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білорус О. Г. Глобальна перспектива і сталий розвиток : (Системні маркетинг. досл.) / О. Г. Білорус, Ю. М. Мацейко. – К. : МАУП, 2005. – 492 с.
2. Бойченко С. В. Екологічна освіта – основа сталого розвитку суспільства / С. В. Бойченко, Т. В. Саєнко. – К. : Університет «Україна», 2013. – 502 с.
3. Бондар О. І. Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях : науково-методичний посібник для вчителів / Бондар О. І., Барановська В. Є., Єресько О. В. та ін. / за ред. О. І. Бондаря. – Херсон : Гринь Д.С., 2015. – 228 с.
4. Голубець М. А. Розвиток «сталий» чи «збалансований»? / М.А. Голубець // Український географічний журнал. – 2006. – № 2. – С. 66–69.
5. Гринів Л. С. Екологічно збалансована економіка: проблеми теорії : Монографія. / Л. С. Гринів – Львів : ЛНУ ім. І.Франка, 2001. – 240 с.
6. Захлебный А. Н. Экологическая компетенция – новый планируемый результат экологического образования / А.Н. Захлебный, Е.Н. Дзятковская // Экологическое образование. – №3.– 2007. – С. 3–5.
7. Карамушка В. І. Принципи і практика стійкого розвитку / Освіта для стійкого розвитку: формування готовності педагогічних кадрів : зб. наук, праць за матеріалами між нар.

наук.-практ. конф., 23–24 квітня 2009 р. / Карамушка В. І., Зіневич К. І. / Інститут педагогіки НАПН України, Ун-т менеджменту освіти НАПН України, ТИПУ ім. В. Гнатюка. – 2-ге вид., доповн. та переробл. – Тернопіль : Вид-во «Вектор», 2009. – С. 34–36.

8. Кашлев С. С. Интерактивные методы эколого – педагогической деятельности / С. С. Кашлев. – М. : Горизонт, 2004. – 224 с.

9. Либеров А. Ю. Экодидактика: экосистемная методология проектирования обучения: Практико-ориентированная монография / А.Ю. Либеров. – М. : Институт экономических стратегий, 2007. – 108 с.

10. Панов В.И. Концепция устойчивого развития: мышление, сознание, образование / В.И. Панов // Вестник Международной Академии Наук / Материалы международной конференции «Экология, технологии, культура в современном мире: проблемы и решения», 2010. – С. 64–65.

11. Підліснюк В. Сталий розвиток суспільства: роль освіти. Путівник / Підліснюк В., Рудик І., Кириленко В., Вишенська І., Маслюківська О. / За ред. В. Підліснюк – К. : Видавництво СПД «Ковальчук», 2005. – 88 с.

12. Пометун О. / Реалізація базових принципів освіти для стійкого розвитку на пострадянському просторі (на прикладі України) // Надихаємо на дії. Інформаційний бюлетень. – 2008. – №1(1). – С. 23-27.

13. Програма дій «Порядок денний на ХХІ століття»: Ухвалена конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт «Планета Земля», 1992 р.) : Пер. з англ. – 2-ге вид. – К. : Інтелсфера, 2000. – 360 с.

14. Стратегія ЄК ООН для освіти в інтересах збалансованого розвитку // Бібл. Всеукр. екол. ліги, Серія «Екологічна освіта та виховання». – № 3. – 2005. – 35 с.

15. Шевчук В. Я. Макроекономічні проблеми сталого розвитку / Шевчук В. Я. – К. : Гео-принт, 2006. – 200 с.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ВИХОВАНOSTІ УЧНІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

к. пед. н., доцент Трохимчук І. М.
д. пед. н., професор Грицай Н. Б.

Україна, Рівне, Рівненський державний гуманітарний університет

Abstract. The basic psychological and pedagogical mechanisms and theoretical approaches to environmental education system of secondary school pupils are defined and characterized in the article, contents aspects of educational leadership of this process in the educational process of secondary educational establishment are accentuated.

It is proved that the final aim of ecological education formation of secondary school students in the process of research work in secondary educational establishment is formation of a scientific world outlook and pupils' ecological thinking style, ecological culture, ecocentric value categories, ideas and beliefs about the environment around them – social and natural, acquisition of relevant knowledge, development of skills of its study and conservation.

The way of acquisition of own experience in interaction with environmental objects by secondary school pupils and forming their ecologically desirable behavior in the environment, which is defined by accordingly formed system of values and position on the environment is analyzed in the article.

While the organization and execution of ecology research by secondary school pupils the conditions for effective forming of creative personality scientific outlook and ecological type of thinking, his/ her spiritual development, responsibility for their own actions and behavior of others in relation to the environment are being created.

In paper author was found status of the problem in pedagogical theory and upbringing practice areas, characterized theoretical solution to the problem – the formation of ecological upbringing in the research process on ecology in general educational establishments.

The result of the implementation of ecology research by secondary school pupils is developing an environmentally educated person. Environmental education of the individual as a pedagogical category consists of three main components which are intellectual, value-emotional and active ones.

Keywords: *secondary school pupils, pupils' ecology research activity, an environmental education of a person, secondary educational establishment.*

Модернізація змісту середньої освіти ґрунтується на врахуванні позитивного досвіду загальноосвітньої школи й водночас передбачає суттєві зміни, зумовлені впровадженням інноваційних виховних технологій, що мають детермінувати швидкі позитивні зміни в культурі суспільства, в основі яких покладено пошук ефективних підходів підготовки учнів до праці, активної ролі в житті суспільства, розвитку їхнього наукового мислення, навичок вирішення різноманітних життєвих проблем [9]. Відтак, сприйняття, збереження та передача суспільних цінностей відбуваються, насамперед, під час виховання підростаючого покоління, у межах якого провідне місце на фоні суттєвих екологічних катаклізмів і на місцевому, і на державному рівнях посідає екологічне виховання, неодмінною складовою якого є формування екологічної вихованості зростаючої особистості. Останнє актуалізує екологічну компоненту, яка стає надзвичайно вагомою у формуванні світогляду людини третього тисячоліття.

Екстраполяцією цих фундаментальних ідей на сучасний вітчизняний соціокультурний і освітньо-виховний ґрунт є низка прийнятих державою нормативно-правових документів. Зокрема, у статті 7 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» зазначено, що підвищення екологічної культури суспільства і професійна підготовка фахівців забезпечується загальною обов'язковою комплексною освітою та вихованням у галузі охорони навколишнього природного середовища, що здійснюється в дошкільних дитячих закладах, системі загальної середньої, професійної та вищої освіти, підвищення кваліфікації й перепідготовки кадрів [4, с. 11–78].

Окреме, важливе місце у вирішенні проблем екологічного виховання підростаючого покоління займає «Концепція екологічної освіти і виховання», завдяки упровадженню якої у практику екологічна освіта в системі загальної середньої освіти набула оновленого змісту. Так, у Концепції вказано, що «...шлях до високої екологічної культури пролягає через ефективну екологічну освіту, як необхідну складову гармонійного, екологічно безпечного розвитку, а реформування екологічної освіти та виховання має здійснюватися з обов'язковим врахуванням екологічних законів, закономірностей, наукових принципів, що діють комплексно в біологічній, технологічній, екологічній, соціальній і військових сферах» [6, с. 3–23].

Схожа думка знайшла своє відображення у змісті «Концепції національного виховання» [7, с. 18–25], де акцентовано особливу увагу на необхідності формування екологічної культури та гармонійних відносин людини та природи.

На важливості вирішення цих проблем акцентовано у Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні, де вказано, що основною домінантою виховання стає формування системи ціннісного ставлення особистості до навколишнього соціального і природного середовища та самої себе. Необхідним є гармонійне поєднання інтересів учасників виховного процесу: вихованця у його прагненні до вільного саморозвитку і збереження індивідуальності; суспільства, зусилля якого спрямовані на моральний саморозвиток особистості; держави, зацікавленої у тому, щоб діти зростали громадянами – патріотами, здатними забезпечити країні гідне місце у цивілізованому світі [10, с. 6].

Отже, одним із провідних завдань сучасної освіти є формування ставлення особистості до природи як до самодостатньої цінності незалежно від корисності й практичного використання її об'єктів.

Вирішення проблем психолого-педагогічного супроводу пізнання зростаючою особистістю природи матеріального світу та відображення його у її свідомості, розвитку дитини у процесі навчання і виховання, психологічних засад активності і самоактивності, становлення творчої активності і співвідношення особистісного й морального зростання знайшло своє відображення у працях сучасних українських психологів і педагогів Г. Бала [1], І. Бега [2], М. Боришевського [3], О. Киричука [5], С. Максименка [8], В. Панка [11], Г. Пустовіта [14].

Проблема активності особистості в соціокультурному середовищі, розвиток її креативності та соціальної активності, формування активної життєвої позиції, філософсько-культурологічних аспектів соціальної природи особистості була і залишається провідним напрямом розбудови сучасного освітнього простору держави. Ці аспекти знайшли своє відображення у працях В. Кременя, В. Крисаченка, П. Сауха, В. Сухомлинського,

О. Сухомлинської, Г. Філіпчука та інших.

Аналіз поняттєво-категоріального апарату, що безпосередньо пов'язаний зі змістом екологічного виховання можна знайти у дослідженнях українських учених Г. Білявського, В. Бровдія, М. Кисильова, В. Деркача, А. Толстоухова, В. Крисаченка, О. Плахотнік, Г. Пустовіта, В. Червонецького.

Формування екологічної вихованості школярів передбачає, насамперед, ефективне й логічне конструювання змісту навчально-виховного процесу, застосування традиційних й удосконалених у процесі дослідження методів, форм і засобів його реалізації. Тому екологізований зміст учнівської діяльності має ґрунтуватися на активізації їхньої пізнавальної та дослідницької діяльності та природоохоронної роботи в довкіллі.

Результати наукового пошуку дали підстави визначити сутність передумов ефективного формування екологічної вихованості школярів у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів та обґрунтувати структуру і зміст провідного поняття «екологічна вихованість особистості», у межах якого виокремлено три основних компоненти: інтелектуальний, ціннісно-емоційний та діяльнісний:

- *інтелектуальний* компонент – сформована система екологізованих знань, умінь і практичних навичок з їх застосуванням;
- *емоційно-ціннісний* компонент – комплекс сформованих системних індивідуальних та колективних ціннісних орієнтацій щодо довкілля, а також важливих мотивів його вивчення й охорони, побудованих на емоційних реакціях, переконаннях, моральних, етичних та екологічних ідеалах;
- *діяльнісний* – сформовані в учнів основної школи практичні уміння і навички вивчення та охорони природи, побудови власних екологічно доцільних вчинків і дій у процесі дослідницької діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах.

Під час організації та виконання дослідницької діяльності учнів з екології створюються всі умови для формування наукового світогляду, духовного розвитку особистості, її активності у вивченні й охороні природи, відповідальності за власні вчинки та вчинки інших людей щодо довкілля, які є складовими їхньої екологічної вихованості.

Таким чином, дослідницьку діяльність учнів загальноосвітніх навчальних закладів розглядаємо як процес активної, педагогічно спрямованої і творчої їхньої діяльності у довкіллі, як процес взаємодії суб'єкта із об'єктом, спрямований на вивчення й охорону цього об'єкта. Г. Пустовіт зазначає: «Важливість організації дослідницької діяльності у межах дозвілєвої діяльності полягає в тому, що їх проведення сприяє більш глибокому розумінню учнями явищ, подій, їх наслідків для природних угруповань і зокрема людини, виявленню й усвідомленню причинно-наслідкових зв'язків цих явищ. А це дає змогу набагато ефективніше зрозуміти дитині закони природи і визначитись зі своїм місцем і роллю у найближчому довкіллі» [12].

З огляду на вищезазначене можна констатувати, що дослідницька діяльність школярів з екології охоплює чотири основних види дій: розумові, перцептивні, практичні і морально-етичні.

У контексті останнього, актуальною є думка Г. Пустовіта, який стверджує, що дослідницька діяльність у процесі навчально-виховної роботи є одним із видів творчої діяльності учнів, що характеризується цілим рядом особливостей: дослідницька діяльність пов'язана з розв'язанням учнями творчих завдань; дослідницька діяльність обов'язково повинна проходити під керівництвом спеціаліста; головним є отримання нових знань завдяки розв'язанню посильних для них дослідницьких завдань [13].

Кінцевим продуктом дослідницької діяльності з екології є формування у свідомості школярів наукової картини світу, ціннісних категорій стосовно довкілля (теоретичний аспект), вироблення умінь і навичок його вивчення (теоретико-прикладний аспект), і як результат – здійснення самостійно чи у колективі класу або гуртка екологічно спрямованої суспільно корисної і природоохоронної роботи (прикладний аспект).

Отже, формування у школярів екологізованих знань, умінь і навичок дослідницького характеру, розвиток їхньої активності під час вирішення екологічних проблем своєї місцевості є провідним фактором у засвоєнні ними знань про довкілля, розумінні наукової картини світу, механізмів взаємозв'язків і взаємозалежностей у навколишньому середовищі та тих суперечностей, які виникають під час взаємодії людини і природи.

Практичне втілення цих положень під час організації та виконання дослідницької діяльності учнів з екології в загальноосвітніх навчальних закладах має на меті:

- виявлення і усвідомлення основних параметрів екологічних проблем своєї місцевості;

- вивчення структурних елементів природного об'єкта чи явища з подальшим встановленням і осмисленням взаємозв'язків між ними;
- визначення й осмислення нових структурних елементів і функцій уже відомого об'єкта чи системи об'єктів;
- встановлення й обґрунтування альтернативних підходів до вирішення місцевих екологічних проблем та реалізація їх на практиці;
- вироблення алгоритму власних (або колективних) дій;
- формування умінь і навичок самостійного застосування здобутих екологічних знань під час вирішення нової проблемної ситуації;
- вироблення прогностичних навичок, тобто самостійного визначення, планування та виконання дослідницької діяльності з екології та практичних заходів з охорони навколишнього середовища.

Результати аналізу теорії й практики виховної роботи у загальноосвітній школі дали підстави стверджувати, що для підвищення ефективності формування екологічної вихованості учнів у дослідницькій діяльності з екології необхідним є дотримання низки педагогічних умов, а саме:

- поєднання мети і завдань навчання й екологічного виховання особистості у педагогічному процесі з урахуванням можливих напрямів, змісту і часу життєдіяльності учнів основної школи у багатофункціональному і відкритому педагогічно спрямованому просторі дозволя;
- конструювання навчально-виховного змісту дослідницької діяльності учнів з екології на основі інтеграції, чіткої диференціації, доступності, прогностичності, цілісності реалізації міжпредметних зв'язків;
- обґрунтування й розробку змісту, форм і методів формування екологічної вихованості учнів основної школи через активізацію їхньої участі в організації і виконанні дослідницької діяльності з екології;
- активізацію співробітництва і співтворчості у системі відносин «учень – учнівський колектив – учитель» під час дослідницької діяльності з екології через посилення рефлексивних процесів та створення ситуацій успіху.

Формування екологічної вихованості особистості – не тільки довгостроковий і багатомірний процес здобуття екологізованих знань та формування інтелектуальних умінь особистості, але й складний процес виховання, де, за твердженням В. Червонецького, «...оволодіння учнями екологічними знаннями, усвідомлення ними важливості проблем довкілля та розуміння пріоритету гуманістичних цінностей у стосунках людини з навколишнім середовищем ще недостатньо для того, щоб у майбутньому підрастаюче покоління змогло попередити подальше поглиблення екологічної кризи» [15].

Результати дослідження методів навчання і виховання школярів у дослідницькій діяльності з екології дали можливість класифікувати їх на чотири основні групи:

- 1) методи формування наукового світогляду та екологізованої свідомості особистості;
- 2) методи стимулювання дослідницької діяльності з екології і конкретної суспільно корисної, масової та природоохоронної роботи, спрямовані на формування досвіду екологічно доцільної поведінки, вчинків і діяльності у довкіллі;
- 3) методи контролю та самоконтролю;
- 4) методи корекції і коригування.

За такої класифікації визначені методи покликані вирішувати основні дидактичні завдання в галузі екологічної освіти й виховання учнів під час виконання ними дослідницької діяльності в загальноосвітній школі та сприяють вирішенню конкретних навчально-виховних, розвивальних та природоохоронних завдань, спрямованих на формування екологічної вихованості особистості.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, реалізація розробленої методики в загальноосвітніх навчальних закладах передбачала, що здійснення учнями дослідницької діяльності з екології має забезпечити їх необхідними для дослідницько-практичної діяльності знаннями та відповідними умінями й навичками проводити самостійно чи в колективі різноманітні за складністю дослідження, систематизувати їхні результати та формулювати висновки.

Розроблена й експериментально апробована методика є детермінованою системою, до якої входять екологізований навчальний зміст, форми, методи та педагогічні умови їх реалізації на практиці, учасники педагогічного процесу (вчителі, батьки та громадськість), ґрунтується на теоретико-методологічних засадах, концепціях, закономірностях, ідеях, положеннях та спрямовується на ефективне засвоєння екологічних знань, формування умінь і навичок, що дає

змогу школярам знайти своє місце у дослідницькій діяльності з екології щодо розв'язання місцевих екологічних проблем.

Перспективи дослідження пов'язані з визначенням аспектів успішної реалізації моделі формування екологічної вихованості учнів у процесі дослідницької діяльності з екології у загальноосвітніх навчальних закладах України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балл Г. О. Психологическое содержание личностной свободы: сущность и составляющие / Балл Г. О. // Психологический журнал. – 1997. – № 1. – С. 12–21
2. Бех І. Д. Життя особистості у духовному обрисі : [наук.-метод. посіб.] / Іван Дмитрович Бех. – Рівне : РДГУ, 2010. – 118 с.
3. Боришевський М. Й. Психологія самоактивності учнів у виховному процесі / М. Й. Боришевський. – К. : Вища школа, 1986. – 289 с.
4. Закон України про охорону навколишнього природного середовища // Екологічне законодавство України: законодавчі акти / під ред. В. І. Андрейцева. – Полтава : Полтавський літератор, 1997. – Ч. 1. – С. 11–78.
5. Киричук О. В. Екологія розвитку особистості: проблеми і шляхи їх розв'язання / О. В. Киричук // Екологія і освіта: проблеми теорії і практики : зб. матеріалів конференції. – Умань, 1994. – С. 5–14.
6. Концепція екологічної освіти України // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2002. – № 7. – С. 3–23.
7. Концепція національного виховання // Рідна школа. – 1995. – № 6. – С. 18–25.
8. Максименко С. Д. Психологія учіння людини: генетико-моделюючий підхід : монографія / С. Д. Максименко. – К. : Видавничий дім «Слово», 2013. – 592 с.
9. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті. – К. : Шкільний світ, 2001. – 24 с.
10. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні // Освіта України. – 2004. – № 94. – С. 6–10.
11. Основи практичної психології : підручник / В. Панок, Т. Титоренко, Н. Чепелева. – К. : Либідь, 1999. – 536 с.
12. Пустовіт Г. П. Позашкільна освіта і виховання: дидактичні основи методів навчально-виховної роботи : монографія : в 2 кн. Кн. 2 / Г. П. Пустовіт. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. – 272 с.
13. Пустовіт Г. П. Позашкільна освіта і виховання: теоретико-дидактичний аспект : монографія : в 2 кн. Кн. 1 / Г. П. Пустовіт. – [Вид. 2-е доп. і випр.]. – Миколаїв : Вид-во МДУ ім. В. О. Сухомилинського, 2010. – 379 с.
14. Пустовіт Г. П. Дослідницька робота учнів з екології в позашкільних установах : навчально-методичний посібник // Г. П. Пустовіт. – К. : АПН України, 1996. – 126 с.
15. Червонецкий В. В. Экологическое образование в школах развитых стран мира / В. В. Червонецкий. – М. : Центр "Экология и образование", 1992. – 94 с.

«ӨЗІН-ӨЗІ ТАҢУ» РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК БІЛІМ БАҒДАРЛАМАСЫНДАҒЫ МҰҒАЛІМНІҢ РӨЛІ

*п. з. к., доцент Тұрысқұлов Өмірәлі Жүсіпұлы
педагог-магистр Үсіпбекова Айжан Сүттібекқызы
педагог-магистр Досанова Мақпал Мұсабекқызы
педагог-магистр Естаева Алия Оңласбекқызы
Куатбек Гулберді Шоқанқызы*

*Қазақстан, Шымкент, Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық институты
123-16 оқу тобының студенті*

Abstract. Teacher profession is the most difficult and important responsibility, and interesting profession. Currently, with the training of high school teachers. He is a skilled, talented teacher, is important for every parent to be responsible. Because the parent-teacher his passes - the son of its high

cost, its desire to develop a kind and intelligent man seem. Kişi high school teachers to teach students to recognize the self-morals, culture, and extensive knowledge of the heart, in the good and reasonable requires. Next to the child's teacher affects voluntary or involuntary. Training Action equality between teachers and students is based on the principles of cooperation, partnership stored. Analyzing the teacher of spiritual values of kindness in the hearts of children, in the light of moral reasons.

Younger students learned the lessons of self-recognition in life all the time for children to be able to model, Doszhan should be sensitive, kind, and patient. Small school teacher that they are emulating the model for the noble soul. They all teacher kimilina, behavior, speech, like his relationship with the person. Therefore, responsible, honest, kind, fair and reasonable, rich in spiritual teachers providing education and training to the child, it can affect the heart.

Such typical behavior associated with humane teacher, the child's place in the heart of the young generation in the case of spiritual, humane, comprehensive, compatible with the developed country fans will be confused citizen.

Keywords: teacher, school, spiritual, moral, self-knowledge, education, children, humanity, personality, values, action and responsibility.

Януш Корчак

Нағыз мұғалім шырғаушы емес, еркіндік беруші, ол балаларды басып тастамайды, керісінше көтермелейді, бұзбайды, керісінше қалыптастырады, жатқа айтқызбайды, оқытады, талап етпейді, керісінше сұрайды, баламен бірге көптеген серпіліс сәттерін басынан кешеді....

Мұғалім мамандығы ең қиын да маңызды, жауапкершілікті әрі қызықты мамандық. Қазіргі мектепке жоғары кәсіби дайындығы бар мұғалім қажет. Ол мұғалім білгір, талантты, жауапкершілікті болуы әрбір ата-ана үшін маңызды. Өйткені ата-ана мұғалімге өзінің ең қымбаттысын – өзінің баласын табыстайды, ондағы ниет – мейірімді де ақылды адам етіп тәрбиелейді деген сенім. Ш.А.Амонашвили Ізгілік педагогикасы жайлы ережесінен бір үзінді: Баланың өміріне деген қызығушылық танытыңыз, оның қуанышына, қайғысына, жетістіктеріне, армандарына, қол ұшын беруге дайын болыңыз, бірге іс-әрекет істеуге тілегіңізді білдіріңіз, әрқашанда көңіліңізді аударыңыз. Әрбір жас мұғалім мектептегі басты құндылықтар оқушы мен мұғалім, олардың бірлескен еңбегі екенін жақсылап ұғынуы тиіс. Жалпы мектептің іс-әрекеті, мұғалімнің қызметі баланың табиғатына нұқсан келтірмейтін, балаға көмектесетін жағдай туғызуы болып табылады. Мұғалім өз ісінің шебері атану үшін адамгершілік пен кәсіби тұрғыдан сайма-сай тұлға болуы тиіс, яғни ең алдымен, оның адами қасиеті басты нәрсе болып саналады, сонымен қатар ол кәсіби ойлап, әрекет ете алатын маман болуы керек.

Ендеше, осы міндеттерді жүзеге асыратын басты тұлға – Ұстаз. Тек мықты ұстаз ғана осындай ауыр жүкті алып жүре алады. Халқымыз әрқашан да ұстаз мәртебесін көтеріп, қастерлеп, аса жоғары бағалаған.

Амонашвили Шалва Александрович – бұл ізгілік педагогикасының негізін қалаған ұлы ғалым. Ол өзінің әсерлі іс-тәжірибелерінде көптеген тамаша ойларымен бөлісті. Баланы дұрыс қабылдау, оларды шексіз сүйу, «біз балаларымыздың табиғатына араласпай, оларды сол күйінде қабылдау» туралы пікірлері, «балаларды түсіну, яғни солардың орнына өзіңізді қою» деген сияқты сөздері әр түрлі ойға әкеледі. Мұғалімнің заңдары мыналар болуы тиіс деді: баланы шексіз сүйу, оларды түсіну, балаға деген оптимистік көзқараста болу. Қағидалары: баланың сүйіспеншілігіне шексіз сүйу, олардың педагогикалық қабілеттеріне сену, баланың ізгіліктік күшіне сенімділік. Баланың мына тіректеріне сүйену: еркіндікке, ересектілікке, дамуына деген ұмтылыс. Мұғалімнің тұлғалық қасиеттері: жақсылық, ашық болу, адал болу, өз ісіне деген жауапкершілік.

Мектеп табалдырығын аттаған жас бала – ертеңгі ел тұтқасы десек, оларды парасатты, саналы азамат етіп тәрбиелеу – әрбір ұстаздың борышы. Бүгінгі мұғалім кіші мектеп оқушыларына тек білім беріп қана қоймай, оларды халықтық педагогиканың нәрлі қайнарымен сусындату, әрбір оқушы бойында ұлттық мінез-құлық, адамгершілік, сыпайылық пен кішіпейілділік қасиеттерін қалыптастыруға, баланың жан дүниесін рухани қазыналармен байытуға, қазақ халқының әдет-ғұрпын, салт-дәстүрін меңгертуге тиіс.

Шынайы Ұстаз баланы Жанды біліммен қаруландыру тиіс. Жанды білім деген бұл – адамды рухтандырады, ғылым көкжиегіне еліктіреді, жаңа өмір жасауға ықпал етеді, жаңа ізденістерге ойды жігерлендіреді, жанды білім қанаттандырады.

«Өзін-өзі тану» пәні бұл мектептегі басқа пәндерден ерекшелігі өте зор. Ол басқа пәндер сияқты айналадағы дүниені тану емес, ТҰЛҒА, АДАМ ретінде өзін-өзі тану туралы ғылым. Адам болып өмірге келу аз, АДАМ болып өмір сүре алу керек! Расында да, біз ұрпақты

қалай тәрбиелейміз егер де сол тәрбиелеуге өзіміз лайық болмасақ.

Өмірде болған жағдайды айтатын болсақ, Республикамыздың белгілі бір мектептерінде мұғалім сабақ барысында оқушының бойына қажет жақсы қасиеттерді атап шыққаннан кейін, бір оқушы қолын көтеріп «Ал, сіз өзіңіз осы қасиеттерге ие болғансыз ба?» деген сұраққа ол мұғалім жауап қайтара алмай қалған еді.

Сондықтан да ең қажеттісі бұл мұғалімдерді шабыттандыру болып табылады.

Өзін-өзі тануға деген шабыт, өмірінің мәнін тануға деген шабыт, өзінің орнын табуға деген шабыт!

Риясыз сүйіспеншілік пен нұрлы шығармашылыққа деген шабыт!

Өзінің ойларын жауапкершілікпен саралауға деген шабыт!

Санасын кеңейтуге, түсінісушілікпен қабылдауға, ішкі жан дүниесі мен сыртқы дүниені үйлестіруге деген шабыт!

Парасаттылық пен шыдамдылыққа деген шабыт!

Күлімсіреуге деген шабыт!

Ойлануға деген шабыт...Өзін-өзі тану дегеніміз не? Өзіңді тану деген мағына нені білдіреді? Мен кімін? Мен бұл өмірге не үшін келдім? Адам өмірінің мәнісі неде?

Шәкәрім Құдайбердіұлы барлық білім беру мекемелеріне «Ар-ұждан ілімін» енгізу керек екендігін атап айтқан. Ол «Адам жақсы өмір сүруі үшін үш-ақ нәрсеге бой алдыруы керек: адал еңбек, ақыл-парасат, таза жүрек... кішкентай кезінен адам баласының бойында жоғары жауапкершілік пен өзін-өзі сыйлау, нәпсінді тиып, арам ой тудыртатын нәрседен аулақ болуы керек» - деді.

Өзін-өзі тану сабақтарын ар-ұждан сабақтары деп айтуға болады. Өйткені ар-ұждан ол барлық рухани-адамгершілік қасиеттерінің бейнесі. Қазіргі уақытта Шәкәрім Құдайбердіұлының арманы орындалды десек болғандай. Бұл «ар-ұждан ілімі» барлық жалпы білім беру мекемелерінде және жоғары оқу орындарында жүргізіліп жатыр.

Бұл ғылыми жобаның ең негізгі мәселесі болып, тереңде жатқан рухани-адамгершілік ойларды толқыту, адамның құндылық потенциалын ашу. Біз балаларымызға ең маңызды «жанды біліммен» қаруландыру.

Ш.А. Амонашвили баланың ішкі потенциалын ашу үшін мынадай бір аспектілерге тыңғылықты көңіл аудару керек деген еді:

- «Айналадағы өзгерістерді білуге менің толық құқығым бар»
- «Мен барлық нәрсені көруім керек»
- «Мен сөйлеуге және өз ойымды айтуға толық құқығым болуы керек»
- «Мен қазір және осында болуыма құқылымын»
- «Мен барлық нәрсені сезуге және оны қалауыма құқылымын»
- «Мен сүйуге және сүйіспеншілікпен өмір сүруге құқылымын»
- «Мен іс-әрекет жасауға құқылымын»

Шынайы ұстаз рухани ізгілік педагогикасын дәріптейтін, сонын қағидаттарын ұстанатын, балалардың мүмкіншіліктеріне жағдай жасайтын адам болуы тиіс.

"Ұстаздық еткен жалықпас, үйретуден балаға" деп Абай атамыз айтқандай, ұстаз еңбегінің қыр-сыры мол, қиын да жауапты, шығармашылық еңбек екендігін мойындаймын. Өйткені, жүрегі мейірімге толы менің ұстазым мадаққа да, марапатқа да лайық. Олай дейтінім, саналы ғұмырын ұрпақ тәрбиесіне арнаған ұстазым — шәкірт жүрегіне жол таба білген ұстаз. Әр оқушысын баласындай мәпелеп, жақсылығын асырып, жамандығын жасыра білген ардақты ұстаз. Қоғам әрқашан да білім саласы қызметкерлеріне ерекше міндет жүктейді. Дана халқымыз «Білекті бірді жығар, білімді мыңды жығар» деп тегін айтпаса керек. Ұстаз болу – жүректің батырлығы. Шәкірттерін білім нәрімен сусындатып, тәлім-тәрбие беру, жақсы қасиеттерді бойына дарытып, адамгершілік рухта бағыт-бағдар беруде ұстаздың еңбегі зор. Сондықтан да ол әрдайым қасиетті тұлға ретінде ерекшеленеді. Ұстазы жақсының шәкірті үздік. Жақсы маман тәрбиесі – ұстазға байланысты. Себебі ұрпақ тәрбиесі ұстаздың қолында. "Ұяда не көрсең, ұшқанда соны ілерсін" дегендей өнегелі ұстаздан жақсы шәкірт шығатыны сөзсіз. Ұстаз – ұлататты есім. Шәкірттерін білім нәрімен сусындатып, тәлім-тәрбие беру, жақсы қасиеттерді бойына дарытып, адамгершілік рухта бағыт-бағдар беруде ұстаздың еңбегі зор. Сондықтан да ол әрдайым қасиетті тұлға ретінде ерекшеленеді.

Данышпан да, дана да оқып сенен,

Атақ-даңқын асырды бар әлемнен.

"Ұстаз" деген аяулы, асыл жанды,

Жақсы көрем, арнаймын жақсы өленді!

Мұғалім – жалпы білім беретін мектептерде жас ұрпақты оқытып, әрі оларды тәрбиелеу қызметін атқаратын маман, мектептің айнасы, бәйтерегі. Ахмет Байтұрсынұлы: "Жақсы мұғалім мектепке жан кіргізеді, басқа кемшілігі болса, мұғалімнің жақсылығын жабады, білдірмейді" - деген болатын. Мұғалім білім нәрін себуші, мұғалім жақсы білімді болса, білген білімін алдында отырған шәкірттеріне үйретеді. Адамның адам болып қалыптасуына ата-аналармен қатар, мұғалімнің де рөлі зор.

Ұрпақ болашағы, халқымыздың келешегі қазіргі ұстаздардың қолында. Ұстаз жаратылысынан өзіне айтылғанның бәрін жете түсінген, көрген, естіген және аңғарған нәрселердің бәрін жадында жақсы сақтайтын, ешнәрсені ұмытпайтын, алғыр да аңғарымпаз ақыл иесі, мейлінше шешен, өнер-білімге құштар, аса қанағатшыл жаны асқақ және ар-намысын ардақтайтын, жақындарына да, жат адамдарына да әділ, жұрттың бәріне жақсылық пен ізгілік көрсетіп, қорқыныш пен жасқану дегенді білмейтін батыл, ержүрек болуы керек. Егер мұғалім өз бойына іс пен шәкірттеріне деген сүйіспеншілікті біріктірген болса, ол – кемел ұстаз.

Заман ағысына сай біліммен қаруланған ой-өрісі жоғары, зерделі, жан-жақты дамыған маман – уақыт талабы. Кеше ғана көк туын желбіретіп шанырақ көтерген егемен елімізді өркениетке жетелейтін білім бастауында мектеп, ал сол мектепте жас ұрпақ бойына білім негізінің мәңгілік іргетасын қалаушы – ұстаз тұрады. «Мұғалімдер – қоғамның ең білімді, ең отаншыл, білгілеріңіз келсе, ең «сынампаз» бөлігі болып табылады», – деп Елбасы Н.Ә.Назарбаев бекер айтпаса керек. Сондықтан да бүгінгі таңда тәуелсіз елімізге білікті маман, өз ісінің шебері қажет. Ал педагогикалық шеберліктің негізі неде? Шебер педагог білімді, тәжірибесі мол, жан-жақты бола отырып, оқушыларды жеке тұлға етіп қалыптастыру мақсатында білім мен тәрбиені ұштастыра алуы қажет. Әр оқушының дарындылығын айқындау, олардың дамуына қолайлы жағдайлар жасау, мектеп, жанұя, мұғалімнің рөлін анықтау, студенттер мен мұғалімдер ұжымын қалыптастыру – педагогикалық шеберлікті жетілдіруге негізделеді деп есептейміз.

Педагогикалық шеберліктің тағы бір көрінісі – мұғалімнің шығармашылық іс-әрекеті, яғни оның тұлға ретінде жеке-даралығы және адамның индивид ретіндегі кейбір ерекшеліктерінің өзгеріске ұшырауы. Осыдан шығарар қорытындымыз: әрбір педагог мұғалім мамандығын таңдап алған соң, ол жауапкершілігін бірге ала жүруі керек.

Ұстаз өз пәнін ғана емес, дүние сырын, қоғамдағы өзгерістерді, адам мінездерін, өнердің қуат әсерін білетін жан болуы қажет. Адам қажырлы еңбегімен табиғатты өзгертсе мұғалім жалпы жасампаз еңбегімен жаңа адамды қалыптастырып, дамытып, жетілдіріп өмірге дайындайды. Оқушыларын тек біліммен қаруландырып қана қоймай, назарын, білгендерін жадында сақтауға, қабілетін, ойлауын, тіл шеберлігін ұштауға, дүниеге деген құштарлығын, өмірге деген көзқарасын дұрыс қалыптастырып, ықыласын, сенімін, төзімділігін, іскерлігін, ізденімпаздығын тағы басқадай танымдық қасиеттерін жетілдіріп, адамгершілігі мол азамат етіп тәрбиелеуді өзінің өмірлік мақсаты, ізгілік мұраты деп санайды.

«Талант» деген сөзді әркім әр түрлі ұғынуы мүмкін. Талант көбіне, ақын-жазушыларда, әртістерде, өнер адамдарда кездеседі. Ал, «мұғалім болу – талант па, ол әркімнің қолынан келе бермей ме?» – деген сұрақ туады. Ұстаздың барлығы талант болып тұмайды. Егер кез келген мұғалім ынта - ықылас қойып, табандылық танытатын болса, өз бетімен көп еңбектенсе, идеялық жағынан сенімді, саяси жағынан есейген азамат болса, өз пәнін жақсы білсе, оқытудың әдістемесін меңгеріп, бала психологиясын жете білсе, педагогикалық техниканы қалыптастыра алса, педагогикалық шеберлікке жету қасиеттеріне ие бола отырып, педагогикалық кәсіпті меңгерсе, педагогикалық әдепті бойына сіңірсе, онда талантты, шебер ұстаз бола алады.

Ұлт ұстазы, қазақтың өткен ғасырдағы руханиятының көшбасшысы Ахмет Байтұрсынұлы: "Мектептің жаны – мұғалім. Мұғалім қандай болса, мектебі сондай болмақшы, яғни мұғалім білімді болса, білген білімін басқаға үйрете білетін болса, ол мектептен балалар көбірек білім біліп шықпақшы. Солай болған соң, ең әуелі, мектепке керегі – білімді, оқыта білетін ұстаз», – депті. Сондықтан да ардақты да аяулы ұстазымызды сыйлайық!

Жас ұрпаққа тәлім-тәрбие беруде, оларды адами ізгі қатынастарға үйретуде «Өзін-өзі тану» пәнінің маңызы ерекше. Өзін-өзі тануды оқытудың басты мақсаты әр адамның қоршаған ортада өзін табиғаттың бір бөлшегі ретінде сезінуіне ықпал етіп, өзін толық іске асыруына, өзінің әлеуметтік рөлі мен өмірлік мұратының мәнін ұғынуына, қоғамға қызмет ету әлеуетін көтеруге және әрбір тұлғаның өзіндік ішкі мүмкіндіктерін толық пайдалана білуге үйрету болып табылады. Бұл мақсат өскелең ұрпақтың рухани-адамгершілік білімі мен тәрбиесінің жалпы адамзаттық, ұлттық, этномәдени және тұлғалық құндылықтардың үйлесімді жинақталуымен ерекшеленеді. Олардың физикалық, психикалық, рухани, әлеуметтік, шығармашылық өсуі тұрғысынан

үйлесімділікке кол жеткізу қабілеттерін дамытады. Балалардың өмірден өз орнын табуы үшін өз бойындағы табиғи дарыны мен қабілетінің ашыла түсуіне көмектеседі. Осы тұрғыдан келгенде «Өзін-өзі тану» пәнінің жас ұрпақты тәрбиелеудегі өзектілігі арта түседі.

Осындай күрделі де, жауапты міндетті «ізгі ақыл» мен «жылы жүректі» ұстаздардың балалармен өзара түсіністік, сыйластық, ынтымақтастық жағдайында ғасырлар бойы жинақталған адамзат мұрасының жалпыадамзаттық құндылықтарын меңгерту негізінде тәрбиелеу болмақ. Себебі білім берудің шынайы мақсаты адамға белгілі бір білімді жеткізу ғана емес, сондай-ақ оның рухани, адамгершілік тұрғыдағы мәнін дамыту болып табылады.

Мектеп мұғалімі – ерекше мұғалім. Балалардың бойында адамгершілік қасиеттерді дамытуда мұғалімнің үлгісі мен әсер-ықпалы ерекше орын алады. «Мұғалім мәңгі нұрдың қызметшісі. Ол барлық ой мен қимыл әрекетіне ақылдың дәнін сеуіп, нұр құятын тынымсыз лаулаған жалын иесі. Оларға тамаша қызмет тапсырылған, күн астында одан жоғары ешнәрсе болмақ емес», деген Я.А.Коменский. Мұғалімнің жеке басының, оның адами қасиетінің көрінісі бала үшін орасан рөл атқарады. Ерік-қайраты күшті, мінезге бай болу мұғалімнің жеке басына қойылатын талап болмақ.

Өзін-өзі тану мұғалімі қызметінің құндылық бағдары оқушыларға білім алуға, даналықты, адамзаттың мәдени жетістіктерін игеруге, қоғамның барлық мүшелерімен өзара түсіністікпен, жағымды қарым-қатынастар жасауды үйренуге мүмкіндіктер туғызады. Мұғалім әрбір оқушының ерекшеліктерін ескере отырып, балалардың қоршаған ортада өзінің тұлғалық «Менін» жете түсінуіне көмектеседі. Ол дайын білімдерді жеткізуші емес, балалардың өмірдегі маңызды іскерліктері мен дағдыларын игеруге жетелейтін өзін-өзі тану үдерісінің жетекшісі. Ол балалармен бірге ойланады, жаналықтар ашады, дауларды шешеді, таңданады, күмәнданады, бірлестік әрекеттерде қызығушылықпен өмірдің ақиқатына кез жеткізеді, сыныпта жағымды жағдай туғызады.

Кіші мектеп жасындағы оқушыларды өзін-өзі тануға үйрету мұғалімнің жоғары адамгершілікті, мәдениетті, жан-жақты білімді, ізгі ойлы және жылы жүректі болуын талап етеді. Мұғалім баланың жанына ерікті немесе еріксіз әсер етеді. Педагогикалық іс-әрекет мұғалім мен оқушы арасында тең құқықтылық сақталатын ынтымақтастық, серіктестік ұстанымдары бойынша құрылады. Мұғалім рухани құндылықтарды талдай отырып бала жүрегіне мейірімділіктің, адамгершіліктің нұрын себеді. Кіші жастағы оқушылар өзін-өзі тану сабағында үйренгендерін өмірде көрсете алуы үшін үлкендер балаларға барлық уақытта үлгілі, досжанды, мейірбанды, шыдамды және сезімтал болуы тиіс. Кіші мектеп оқушылары үшін мұғалім олар еліктейтін, үлгі ететін абыройлы жан. Олар ұстазының бүкіл іс-қимылына, жүріс-тұрысына, сөйлеу мәнеріне, адаммен қарым-қатынасына еліктейді. Сондықтан да, жауапкершілігі мол, адал да мейірімді, әділ де парасатты, рухани дүниесі бай педагогтар ғана балаға білім мен тәрбие беріп, оның жан дүниесіне әсер ете алады.

Нағыз ұстаз бейнесін Әбунасыр Әл-Фараби сөзімен түйіндесек: «Ұстаздық мінез-құлық нормасы мынадай болуға тиіс: ол тым қатал да болмауға тиіс, тым ырыққа да жығыла бермеу керек, өйткені тым қаталдық шәкіртті өзінің ұстазына қарсы қояды, ал тым ырыққа көне беру ұстаздық кәдірін кетіреді, оның берген сабағы мен оның ғылымына, шәкірті селқос қарайтын болады. Ұстаз тарапынан барынша ынтыластық пен табандылық қажет. Өйткені бұлар, жұрт айтқандай, тамшысымен тас тесетін бейнебір су тәрізді.»

Осындай ұстазға тән мінез-құлық ізгілікпен ұштасып, бала жүрегінің терінен орын алған жағдайда жас ұрпақтың рухани бай, адамгершілігі мол, жан-жақты үйлесімді дамыған елін сүйер абзал азамат болары сөзсіз.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДІБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Өзін-өзі тануды оқыту әдістемесі/ Арзымбетова Ш.Ж., Оралбекова А.К. - Шымкент, 2014.
2. Самопознание: Курс лекций и семинаров-тренингов для вузов. – Алматы: КазГосЖенПИ, 2003. – 140 с.
3. Нравственно-духовное просвещение /Турсунов Б.Ж. (Ак-Бекет), Нурахметов Р.К., Ергалиев Л.Е., Иргебаева Н.М. – Алматы, 1995.
5. Мукажанова Р.А., Омарова Г.А. Общечеловеческие ценности (5-11 кл.). Методическое пособие для учителей/ Алматы, ННПООЦ «Бөбек», 2014.
6. Мукажанова Р.А., Омарова Г.А. Методика преподавания дисциплины «Самопознание» а школе. Учебно-методическое пособие для учителей. – Алматы: ННПООЦ «Бөбек», 2013. – 128 с.
7. Касымова Г.М., Ауталипова У.И. /Под ред. Шерьяздановой Х.Т. Самопознание: Метод. пособие. 1 курс. - Алматы: ННПООЦ «Бөбек», 2006.- 302с.

Уважаемые друзья !

Издательство предоставляет возможность публикации научных статей в следующих научных журналах:

International Journal of Innovative Technologies in Economy (IJITE)

<http://ijite.org/>

International Journal of Innovative Technologies in Social Science (IJITSS)

<http://ijitss.org/>

Сообщаем, что журнал включён в следующие наукометрические базы:

- *Google Scholar
- *OCLC WorldCat
- *Соционет
- *Bielefeld Academic Search Engine (BASE)
- *Registry of Open Access Repositories (ROAR)
- *Open Access Infrastructure for Research in Europe (OpenAIRE)
- *Research Papers in Economics (RePEc)
- *EBSCO A-to-Z
- *EBSCO Discovery Service и др. по протоколу OAI-PMH, а так же в базы данных Discovery Service и A-to-Z.

К примеру более 85% университетов США имеют доступ к базам EBSCO. 83.3% академических библиотек США считают EBSCO основным средством для поиска научной информации. Базы данных EBSCO признаны наилучшими в опросе академических и публичных библиотек США (по данным Library Journal).

Так же приглашаем Вас опубликовать статью, на русском, украинском, английском языке.

Вы можете опубликовать информацию о Вашей организации или научном событии в указанных изданиях.

International Scientific and Practical Conference “WORLD SCIENCE”

№ 5(21), Vol.3, May 2017

MULTIDISCIPLINARY SCIENTIFIC EDITION

Indexed by:

Proceedings of
the III International Scientific and Practical Conference
"Scientific Issues of the Modernity"
(April 27, 2017, Dubai, UAE)

Passed for printing 01.05.2017. Appearance 05.05.2017.

Typeface Times New Roman.

Circulation 300 copies.

Publishing office ROSTranse Trade F Z C company - Ajman - United Arab Emirates 2017.